

Opas hyvistä käytännöistä luomutuotannossa

Luonnonmukaisen maidon tuotanto

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. LUONNONMUKAISEN ELÄINTUOTANNON TAVOITTEITA JA YLEISIÄ OHJEITA	6
Tavanomainen tuotanto luomukotieläintilalla	6
3. LUONNONMUKAISEN TUOTANNON VALVONTA JA LUOMUUN LIITTYVÄT TUET	7
Ilmoittautuminen valvontajärjestelmään	7
Eläinten luomusuunnitelma	8
Luomuvälvonta käytännössä	9
Luonnonmukaisen tuotannon sitoumus	12
Eläinyksiköt	13
4. KIRJANPITOVELVOITE	14
Tilalta edellytetyt muistiinpanot	14
Lannanlevitysala, lannan luovutus ja vastaanotto	15
Rehuntuotantosopimukset	16
Alihankinta ja vuokraus sekä varastointi tilan ulkopuolella	17
5. SIIRTYMÄVAIHE LUOMUUN	18
Nautojen normaali siirtymävaihe	18
Nautojen siirto luomuun 24 kk:n poikkeuksella	19
6. NAUTOJEN HANKINTA	20
Luomutuotannossa käytettävä eläinainees	20
Poikkeukset koskien tavanomaisesti kasvatettujen eläinten hankintaa	22
Lisääntymismenetelmät	23
Hiehonkasvatuksen ulkoistaminen	23
7. TAUTIEN ENNALTAEHKÄISY JA LÄÄKINTÄ	24
Sairas eläin ja toiminta tautiepäilytilanteessa	24
Eläinlääkkeiden käyttö	25
Lääkekirjanpito	26
Maidontuotannossa erityisesti huomioitavia ongelmia	27
Eläintautien torjuntayhdistyksen (ETT) ohjeet	29
Salmonellavälvonta	29
Nautojen terveydenhuolto	29
8. NAUTOJA KOSKEVIA HOITOKÄYTÄNTÖJÄ	30
Luomunaudoille suoritettavat toimenpiteet	30
Kuivikkeet	30

9. LUOMUREHUT	32
Rehuomavaraisuus	32
Siirtymävaihelohkojen rehut	33
Karkearehun käyttö	34
Väkirehu	40
Juotto	42
Kivennäisrehut ja muut rehut	43
Tavanomaiset rehut	43
Tilojen välinen rehukauppa	44
Rehuhygienia	44
10. ERI ELÄINRYHMIEN RUOKINTA KÄYTÄNNÖSSÄ	46
Rehukirjanpito	49
11. TUOTANTORAKENNUKSET	51
Tuotantorakennusta koskevat vaatimukset	51
Pitopaikan puhtaana- ja kunnossapito sekä maidonkäsittelylaitteiden puhdistus	54
Vesi	54
Ruokailupaikat	55
Eläinten kytkeminen	55
12. ULKOILU	56
Ulkoilualueiden rakenteet ja rakennukset	56
Laidunnus	56
Poikkeukset ulkoiluvaatimuksiin	57
Ulkoilualueen vaatimukset	58
13. LUOMUMAIIDON MARKKINOINTI	59
Luomumaito meijeriin	59
Maidon suoramyyni ja pienimuotoinen jatkojalostus	59
Luomuvälvontaan ilmoittautuminen jatkojalostuksen osalta	61
Luomutuotteiden merkinnät ja tarvittavat asiakirjat	63
Luomutuotteiden jäljitettävyys ja muistiinpanoveloite	64
Milloin elintarviketta saa markkinoida luomuväittämin?	64
Omavalvontakuvaus	65
14. TEURAAT JA VÄLITYSVASIKAT	66
Luomueläinten kuljetus	66
LIITE 1. Esimerkki vaatimuksenmukaisuusvakuutuksesta	67
LIITE 2. Siemenseosesimerkkejä	68
LIITE 3. Hiehonkasvatussopimuksen esimerkki	70
LIITE 4. Lääkekirjanpitotaulukko	73

Oppaan rahoituksesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö. Oppaaseen on koottu sekä luomutuotantoehtoja, muun lainsäädännön vaatimuksia että maitosektorin suosituksia ja hyviä käytäntöjä.

Sarjassa on ilmestynyt myös Lampaiden ja vuohien luonnonmukaisen tuotannon, Luomusikatuotannon, Luonnonmukaisen naudanlihantuotannon sekä Luonnonmukaisen rehuviljan ja valkuaiskasvien tuotannon hyvät toimintatavat -oppaat.

Tekijät: Anne Johansson, Ulla-Maija Leskinen, ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Marja Suutarla, ProAgria Keskusten Liitto, Essi Tarsia, ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Pirkko Tuominen, ProAgria Pohjois-Savo ja Ulla Turunen, ProAgria Pohjois-Karjala

Kuvat:

Hannele Antila, ProAgria Etelä-Pohjanmaa
Essi Jokela, ProAgria Keskusten Liitto
Juha-Antti Kotimäki, ProAgria Etelä-Savo, kansikuva
Ulla-Maija Leskinen, ProAgria Etelä-Pohjanmaa
Pirkko Tuominen, ProAgria Pohjois-Savo
Ulla Turunen, ProAgria Pohjois-Karjala

ProAgrian hankejulkaisut 1
ISSN 2342-8651 (Verkkójulkaisu)
www.proagria.fi/luomu
2015, 2016
Päivitetty 12/2021

ProAgria Keskusten Liitto ry., Urheilutie 6, PL 251, 01301 VANTAA

1. JOHDANTO

Luomulypsykarjatiloja oli vuonna 2020 Ruokaviraston tilastojen mukaan 144 kpl, ja luomulypsylehmiä oli yhteensä noin 10 200 kpl. Luomu-maitoa tiloilta kerättiin yhteensä noin 79 miljoonaa litraa. Luomumaitotilojen keskituotos oli vuonna 2020 noin 9300 kg/lehmä tuotosseurannan tilastojen mukaan. Luomumaitoa jalostavia tuotantolaitoksia ovat Valio, Juustoportti ja Hämeenlinnan Osuusmeijeri, joka tuottaa Arlan tuotevalikoiman.

Maidontuotannon lisäksi luomumaitotiloilta saadaan markkinoille luonnonmukaisesti tuotettua naudanlihaa poistoeläimistä. Vasikoista osa menee joko oman kasvatuksen kautta luomulihaksi tai välityksen kautta ternivasikkana noin 3 viikon iässä teurasloppukasvatukseen luomuna tai tavanomaisena.

Maitotilan siirtyminen luomutuotantoon edellyttää huolellista siirtymisen suunnittelua niin, että kokonaisuus pysyy hallinnassa ja tuotanto kannattavana koko prosessin ajan. Tuotannon toteuttamiseen on olemassa erilaisia vaihtoehtoja, joista tila voi valita omaan tilanteeseensa parhaiten sopivan.

Tämän oppaan tarkoituksena on helpottaa luomumaidontuotantoon siirtymistä ja tuotannon käytännön toteutusta kuvaamalla tärkeimpiä toimintaan liittyviä tekijöitä ja antamalla ohjeita karikoiden välttämiseksi. Luomutuotantoehtojen lisäksi oppaassa on huomioitu tärkeimpiä täydentävien ehtojen ja eläinsuojelulainsäädännön kohtia.

Sarjassa on ilmestynyt myös Lampaiden ja vuohien luonnonmukaisen tuotannon, Luomusikatuotannon, Luonnonmukaisen naudanlihantuotannon sekä Luonnonmukaisen rehuviljan ja valkuaiskasvien tuotannon hyvät toimintatavat -oppaat.

Luonnonmukaisen maidontuotannon hyvät toimintatavat -oppaan rahoituksesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö. Tämä opas on päivitetty vastaamaan vuoden 2021 tilannetta luomutuotantoehtojen ja luomusitoumusehtojen osalta.

Antoisia lukuhetkiä oppaan parissa!

Työryhmä

2. LUONNONMUKAISEN ELÄINTUOTANNON TAVOITTEITA JA YLEISIÄ OHJEITA

Luonnonmukaisen eläintuotannon tavoitteena on tuottaa kuluttajille korkealaatuisia kotieläintuotteita siten, että eläinten kasvatuksessa huomioidaan niiden hyvinvointi ja lajikohtaiset käyttäytymistarpeet. Tuotannossa otetaan huomioon sekä ympäristönsuojelu että ihmisten, eläinten ja kasvien terveys ja hyvinvointi.

Luomutuotannossa kotieläintuotanto on tärkeä osa maatilakokonaisuutta. Eläintuotannon ja kasvinviljelyn on muodostettava alueellisiin olosuhteisiin mukautuva kokonaisuus, jossa toteutuvat kestävä maataloustuotannon periaatteet. Eläintuotanto ilman yhteyttä peltoalaan ei ole luonnonmukaisen tuotannon periaatteiden mukaista. Rehukasvien viljelyllä monipuolistetaan viljelykiertoa ja vastavuoroisesti eläinten tuottama lanta palaa ravinnekiertoon eloperäisenä, maata parantavana lannoitteena.

Kaikessa eläintuotannossa on noudatettava voimassa olevaa lainsäädäntöä eläinten hyvinvoinnista ja suojelusta. Muuntogeenisten organismien ja niiden johdannaisten käyttö on luomutuotannossa kielletty lukuun ottamatta eläinlääkkeitä.

Luomutuotanto on tuotantoehdoin säädeltyä. Tuotantoehdot ovat vähimmäisvaatimuksia, ja perustuvat EU:n Neuvoston ja Komission asetuksiin sekä MMM:n asetuksiin. Suomessa Ruokavirasto on viranomainen, joka vastaa luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehdoista ja tuotannon valvonnasta.

Tavanomainen tuotanto luomukotieläintilalla

Luomukotieläintilalla koko peltoalan tulee olla luonnonmukaisesti viljelty tai siirtymässä siihen. Myös luonnonlaitumien, perinnebiotooppien ym. eläinten käyttämien laidunalueiden on kuuluttava luomuvalvontaan. Samalla tilalla ei ole mahdollista kasvattaa samaa eläinlajia sekä luomuna että tavanomaisena – esim. emolehmät luomussa ja lypsylehmät tavanomaisessa tuotannossa. Sen sijaan eri eläinlajeja voi olla samalla tilalla eri tuotantotavalla hoidettuna – esim. naudat luomu ja hevoset tavanomaisessa tuotannossa.

3. LUONNONMUKAISEN TUOTANNON VALVONTA JA LUOMUUN LIITTYVÄT TUET

Ilmoittautuminen valvontajärjestelmään

Markkinoitaessa luomutuotteita on aina kuuluttava luomuvalvontaan. Valvonnalla taataan kuluttajalle, että markkinoilla olevat luomutuotteet on tuotettu luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtoja noudattaen.

Ennen mihin tahansa luomuvalvontajärjestelmään ilmoittautumista on varmistettava, että tilalla on kaikki luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtojen mukaiset toimenpiteet tehtyinä ja tarvittavat suunnitelmat valmiina. Siirtymisen suunnitteluun ja muutosten tekoon on varattava riittävästi aikaa. Tarvittavista toimenpiteistä riippuen aikaa tarvitaan puolesta vuodesta jopa useampaan vuoteen. Suunnitteluvaiheessa kannattaa hyvissä ajoin ottaa yhteyttä luomuasiantuntijoihin sekä hankkia tietoa luomutuotannosta eri tietolähteistä ja toisilta luomutiloilta.

Ajantasaiset eri tuotantosuuntia koskevat luomutuotantoehdot ja valvontaan liittymisen lomakkeet löytyvät Ruokaviraston internetsivuilta.

Valvontaan ilmoittautuminen ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn ajankohtaan vuodessa. *Valvontajärjestelmään ilmoittautuessaan luomutoimija sitoutuu liittymispäivästä lähtien noudattamaan toiminnassaan kaikkia luomusäädöksiä.* Liittymispäivä on päivä, jolloin valvontaan ilmoittautumislomake saapuu Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukseen eli ELY-keskukseen.

Hakemukseen tarvitaan Ruokaviraston Luomuvalvontalomake 1 ja lisäksi *eri tuotantosuunnat on kukin haettava omalla liitelomakkeellaan (Ruokaviraston Täydennyslomakkeet 1a–1h) valvontaan.* Eläintuotannon täydennyslomake on 1d. Jos tilalla tehdään tuotteiden jatkojalostusta tai pakkaamista, on näiden toimintojen luonteesta riippuen kuuluttava joko alhaisen jalostuksen taikka luomuelintarviketuotannon valvontaan. Nämä tuotantosuunnat luomumaitotilalla on esitelty Luomumaidon markkinointi -osiossa sivulta 56 alkaen.

Hakemukseen tarvittavat liitteet on lueteltu täydennyslomakkeilla. Luomusuunnitelmia käsitellään seuraavassa kappaleessa, mutta lisäksi tarvitaan:

- *Rakennusten pohjapiirros, joka voi olla toimijan itse tekemä piirros ja, johon merkitään mm. karsinoiden pinta-alat ja niihin sopivien eläinten maksimimäärät, kiinteän lattian osuus ja valoaukkojen määrä sekä lantalat.*
- *Jaloittelualueista ja -tarhoista sekä luonnonlaitumista liitetään mukaan tuottajan oma piirros tai esim. kopio EU-kartasta, johon alueet on merkitty – alueille haetaan siirtymävaiheen lyhennystä omalla lomakkeellaan. Jaloittelualueista ja -tarhoista kirjataan myös pohjarakenteet sekä etäisyydet vesistöistä ja mahdolliset pohjavesialueet.*
- *Jos valvontaan ilmoittautumisen yhteydessä haetaan jotain poikkeuslupaa, laitetaan myös se liitteeksi.*

Eläinten luomusuunnitelma

Valvontajärjestelmään liittyessä on laadittava luomusuunnitelma, jossa kuvataan tilan toiminta. Kasvinviljelyn, kotieläintuotannon ja mahdollisen jalostustoiminnan kuvaukset muodostavat kokonaisuuden, joka toimii samalla osana tilan laatujärjestelmää. Oleellista on, että suunnitelmissa kerrotaan, kuinka tilalla luomutuotannon tuotantoehdot aiotaan käytännössä toteuttaa ja miten mahdolliset riskit vältetään. Suunnitelmien tulee löytyä tilalta, ja toiminnan muuttuessa niitä on päivitettävä. Tarvittaessa suunnitelmapohjia ja ohjeita löytyy ProAgrian luomuasiantuntijoilta tai Ruokaviraston internetsivuilta.

Eläinten osalta luomusuunnitelmassa kuvataan:

- 1) Eläinten alkuperä
- 2) Eläinten rehut ja ruokinta
- 3) Käytännöt eläinten hoidossa ja eläimille suoritettavat toimenpiteet
- 4) Eläinten terveydenhoito ja käytännöt lääkityksissä
- 5) Eläinsuojat, pohjapiirros tuotantorakennuksesta, ulkotarhoista ja jaloittelualueista
- 7) Eläinten jaloittelu, ulkoilu sekä laidunnus, luonnonlaitumet
- 8) Eläintilan puhdistus ja kuivitus
- 9) Jäljitettävyyys, yhteistyökumppanit ja mahdollinen alihankinta
- 10) Tilan tavanomaiset eläimet, niiden hoito ja ruokinta sekä erillään pito
- 11) Toiminnan riskien arviointi
- 12) Eläintuotannon kirjanpidon toteutus

Luomuvalvonta käytännössä

Luomutuotannon tuotantoehtojen noudattaminen koskien kaikkia kohtia (eläinten hankinta, ruokinta, olosuhteet, lääkintä ym.) on aloitettava viimeistään, kun ilmoitus valvontaan liittymisestä lähetetään ELY-keskukseen.

Alkutarkastus

Kun ilmoitus valvontajärjestelmään liittymisestä on tullut ELY-keskukseen, toimeksi antaa se tarkastajalle ns. alkutarkastuksen tekemisen kyseisen toimijan tuotantoyksikköön. Alkutarkastuksessa selvitetään, täyttääkö toiminta luomutuotannon ehdot ja voidaanko tila hyväksyä luomutuotantoon. Siirtymävaihe alkaa, jos alkutarkastus hyväksytään. ELY-keskus tekee päätöksen alkutarkastuksesta mahdollisimman nopeasti.

Kasvintuotannon alkutarkastuksessa tarkastetaan mm. luomusuunnitelman ajantasaisuus, rinnakkaisviljely, siementen alkuperä ja tarvittavat luvat, viljelykierto, varastot ja varastokirjanpito sekä viljelymuistiinpanot (lohkokortit). Peltokierroksella katsotaan rikkatilanteen hallinta, pellon hoito ja käytetyt viljelymenetelmät.

Eläintuotannon alkutarkastuksessa tarkastetaan mm. kotieläinrakennukset, rehuvastot, laitumet (myös luonnonlaitumet), tarhat, rehut ja ruokinta eläinryhmittäin sekä kotieläinten luomusuunnitelman käytännön toteutus. Tarkastuksessa katsotaan eläimet ja niiden olosuhteet, hoitokäytännöt, lääkintä ja ruokintaolosuhteet sekä eläinten alkuperä ja jäljitettävyyden.

On tärkeää, että kaikki tarvittavat asiakirjat ja toimenpiteet on toteutettu luomuehtojen mukaisesti, koska alkutarkastuksessa ei anneta lisäaikaa korjauksiin. Alkutarkastuksesta tehtävän päätöksen perusteella tuotantomuoto joko hyväksytään valvontajärjestelmään tai hakemus hylätään. Viljelijä voi hakea alkutarkastusta uudelleen, kun edellisen alkutarkastuksen puutteet on korjattu. Alkutarkastus on tilalle maksullinen (hinnasto löytyy Ruokaviraston nettisivuilta)

Vuosittaiset tuotantotarkastukset

Valvontajärjestelmään hyväksymisen jälkeen luomutilalle tehdään vuosittain tuotantotarkastus. Kasvintuotannosta ja eläintuotannosta on omat tarkastuksensa, samoin alhaisen jalostusasteen toiminnasta ja elintarviketuotannosta. Tarkastukset tekee Ruokaviraston valtuuttama tarkastaja ELY-keskuksen tai Ruokaviraston toimeksi antamana. Jos tilalla on monenlaista luomutoimintaa, tekee tarkastuksen henkilö, jolla on valtuudet tarkastaa

samalla käynnillä sekä kasvi- että eläintuotanto mukaan lukien mahdollinen alhainen jalostusaste. Osa tarkastuksista tehdään ennalta ilmoittamatta. Tuotantotarkastuksia tehdään ympäri vuoden. Kasvintuotannon tarkastuksia voidaan tehdä tarvittaessa etänä, mutta luomueläintuotannon tarkastukset toteutetaan aina paikan päällä.

Vuosittaisessa tuotantotarkastuksessa tarkastetaan mm.

- tilan tuotevirtakirjanpito (muistiinpanot tilalle hankituista aineista ja tilalta luovutetuista tuotteista)
- muistiinpanot eläimiä koskevista tiedoista, mm. ulkoilu ja laidunnus, suoritettut toimenpiteet
- luomusuunnitelman eläintenhoitosuunnitelman ajantasaisuus ja mahdollinen päivitystarve
- muistiinpanot ruokinnasta
- lääkekirjanpito
- eläinmäärät; ostot ja myynnit
- eläinten olosuhteet
- ensimmäisen tuotantotarkastuksen jälkeen tapahtuneet muutokset tilan olosuhteissa

ELY-keskus tekee päätöksen tuotantotarkastuksesta pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa siitä kun tarkastuspöytäkirjat ja mahdolliset lisäselvitykset ovat saapuneet. Tilalle toimitetaan tällöin kopiot tarkastuksen aikana täytetyistä asiakirjoista sekä sertifikaatti eli luomutodistus, joka on todiste luomuvalvontaan kuulumisesta. Erillinen tuotantotarkastuspäätös tilalle annetaan vain jos toiminnassa on jotain huomautettavaa. Vuosittainen tuotantotarkastus on tilalle maksullinen perustuen tarkastukseen kuluneeseen aikaan. Peltoalan ulkopuolelle kuuluvien luonnonlaiduntien ja vastaavien alojen tarkastus kuuluu osana kotieläinpuolen tarkastukseen.

Vuoden aikana tilalle voidaan tehdä lisäksi uusintatarkastus tai ylimääräinen tarkastus. Uusintatarkastus perustuu varsinaisella tarkastuksella havaittuihin puutteisiin tuotantoehtojen noudattamisessa ja kaikkia asioita ei välttämättä tarkasteta uudelleen. Uusintatarkastus on aina tilalle maksullinen.

Ylimääräinen tarkastus tehdään vuosittain otantana 20 %:lle eläintiloista, eli se voi sattua tilan kohdalle, vaikka vuosittaisella tuotantotarkastuksella kaikki asiat olisivat olleet kunnossa. Ylimääräinen tarkastus on tilalle maksuton.

Toimijan oikeudet liittyen valvontaan

Luomutarkastuksella tehtävät asiakirjat kannattaa lukea huolella läpi ennen kuin vahvistaa ne allekirjoituksellaan. Asiakirjoihin ei tule jäädä avoimia kohtia. Epäselvissä tilanteissa viljelijällä on oikeus vaatia itselleen kopiot tarkastuspöytäkirjoista.

Valvontaan ilmoittautuessaan viljelijä antaa luvan tehdä toiminnalleen luomutarkastuksia. Luomutarkastajaa toimija ei voi tilalleen valita, mutta viljelijällä on aina oikeus jättää luomutarkastuksen yhteydessä oma näkemyksensä asiasta, jos on tuotantoehtojen noudattamisesta eri mieltä kuin tarkastaja.

Mikäli tarkastuksessa havaituista puutteista on tulossa tuotteiden markkinointikielto, on ELY-keskuksella velvollisuus kuulla viljelijää asiassa. Vastine kannattaa näissä tapauksissa aina antaa, jos oma näkemys poikkeaa ELYn kannasta.

Viljelijällä on oikeus valittaa tarkastuspäätöksestä hallinto-oikeuteen. Päätöksen yhteydessä on ohjeet valituksen tekemisestä. Valitusaika on 30 päivää.

Valitus tehdään kirjallisesti, varustetaan allekirjoituksella ja siinä kerrotaan selkeästi ainakin:

- valittajan nimi ja kotikunta sekä osoitetiedot ja puhelinnumero
- päätös, johon haetaan muutosta
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäväksi
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan

Liitteeksi valituksen mukaan laitetaan:

- valituksenalainen päätös jäljennöksenä
- selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta
- mahdolliset asiakirjat, joihin valituksessa vedotaan
- mahdollisen asiamiehen valtakirja, jos hän ei ole asianajaja tai oikeusavustaja

Seuraamukset tuotantoehtorikkomuksista

Tarkastaja kirjaa tilalla havaintonsa tuotantotarkastuspöytäkirjaan (joko paperilomakkeelle tai sähköiseen järjestelmään), jonka allekirjoittaa sekä viljelijä että tarkastaja. Mikäli tarkastuksella on kiinnitetty huomiota puutteisiin tuotantoehtojen noudattamisessa ja kirjattu ne tarkastuspöytäkirjaan, pyytää ELY-keskus tarvittaessa lisäselvitystä ennen kuin tekee asiassa päätöksen ja päättää myös mahdollisista seuraamuksista.

Lievässä rikkeessä voidaan luomutoimijalle antaa huomautus, joka on kirjallinen kehoitus tai ohje puutteen korjaamiseksi. Huomautusta on noudatettava määräajassa ja se voi edellyttää uutta tarkastusta. Huomautuksen noudattamatta jättäminen johtaa tavallisesti markkinointikieltoon.

Vakavasta tuotantoehtorikkomuksesta (esim. tavanomaisen rehun syötöstä) voidaan määrätä myös suoraan markkinointikielto. Markkinointikielto tarkoittaa luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavien merkintöjen poistamista tuotteista ja tuotteiden markkinoille pääsyn estämistä luonnonmukaisesti tuotettuina. Markkinointikielto voi koskea tuote-erää (esim. eläinryhmää) tai määräaikaaisesti tuotantosuuntaa tai koko tilaa. Toimijan on ilmoitettava kirjallisesti tuotteen ostajalle saamastaan markkinointikiellosta. Markkinointikiellon aikana tuotteet on markkinoitava tavanomaisesti tuotettuina.

Lisätietoja valvonnan seuraamuksista ja niiden määristä löytyy Ruokaviraston vuosittaisesta Luonnonmukaisen tuotannon valvontaraportista:

Erittäin vakavissa tapauksissa, missä tuotantoehtojen rikkominen on esimerkiksi huomautuksista huolimatta toistunut, voidaan toimija erottaa valvontajärjestelmästä. Valvontajärjestelmästä erotettu toimija voi hakeutua määräajan jälkeen uudelleen valvontajärjestelmään. Tällöin siirtymävaihe alkaa kuitenkin alusta. Ruokavirasto voi myös erottaa valvontajärjestelmästä määräajaksi toimijan, joka on tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta laiminlyönyt säädetty maksut.

Tuomioistuimien voi tuomita sakkoja tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta aiheutetusta sääntöjenrikkomuksesta.

Jos tilalla on voimassa luomusitoumus, voi tuotantoehtorikkomuksista tulla seuraamuksia myös tukimaksatuksiin.

Luomuvalvonnasta eroaminen

Viljelijä voi ELY-keskukseen tehdyllä kirjallisella ilmoituksellaan milloin vain erota luonnonmukaisen tuotannon valvonnasta. Kaikki varastossa olevat tuotteet ja tilan eläimet muuttuvat eroamishetkellä tavanomaisesti tuotetuiksi, eikä niitä voi sen jälkeen enää markkinoida luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin.

Jos tilalla on voimassa luomusitoumus, on valvontaan kuuluttava niin kauan kuin sopimus on voimassa. Luomusitoumuksen päättymisen ei poista viljelijää valvontajärjestelmästä, vaan tuotantoehtoja tulee noudattaa ja tarkastukset tehdään normaalisti, kunnes viljelijä ilmoittaa eroamisesta.

Luonnonmukaisen tuotannon sitoumus

Luomusitoumusta voidaan hakea vuosittain päätukihaun yhteydessä määrärahojen puitteissa. Huomioitava on, että luomuvalvontaan on tällöin liittyttävä 30.4. mennessä, vaikka varsinainen sitoumushakemus palautettaisiinkin myöhemmin. Sitoumusta haetaan lomakkeella 215.

Luomusitoumus voidaan *tehdä vain korvauskelpoisista lohkoista, jotka ovat viljelijän hallinnassa*. Minimipinta-ala sitoumuksen tekoon on 5 ha peltoalaa. Sitoumus raukeaa, jos pinta-ala laskee kesken sitoumuskauden alle 5 hehtaarin. Sitoumuksen ulkopuolelle mahdollisesti jääviä lohkoja on viljeltävä luomumenetelmin, mutta niistä ei makseta luomukorvausta. Luomukotieläinsitoumus voidaan tehdä, kun tilalla on vähintään 0,3 ey/ha luomutuotantoon siirrettäviä eläimiä. Naudoilla eläinyksiköt ovat ikäryhmien mukaan: yli 24 kk = 1 ey, 6 kk–24 kk = 0,6 ey, alle 6 kk = 0,4 ey. Eläinyksiköt saadaan suoraan nautaeläinrekisteristä ja ne lasketaan juoksevinä ruokintapäivinä. Nämä sitoumusehdot ovat voimassa 30.4.2023 asti. Vuonna 2023 astuvat voimaan uudet luomusitoumusehdot, joiden sisällön voi tarkistaa Ruokaviraston sivuilta. Vuodesta 2023 eteenpäin luomueläinsitoumuksen eläintiheysvaatimus muuttuneeksi, ja jatkossa korvauksen saa niille hehtaareille, joille riittää eläintiheyttä 0,5 ey/ha.

Mikäli tilalla on luomukorvauskelpoisia eläimiä, joiden määrät eivät selviä virallisista rekistereistä, on niiden määrä ilmoitettava vuosittain ELY-keskukseen.

Mikäli tilalla on vuoden aikana tuotantotaukoja tai luomukorvauksen eläinyksiköihin halutaan ilmoittaa mukaan siipikarjaa, on nämä ilmoitettava erikseen lomakkeella 461 ELY-keskukseen tammikuussa. Vuosittain tukihaun yhteydessä haetaan myös luomukorvauksen maksatusta.

Luomuvalvontaan voi kuulua ja siten markkinoida tuotteitaan luomuna ilman voimassa olevaa luomusitoumusta. Luomusitoumuksen teon edellytyksenä puolestaan on aina valvontajärjestelmään kuuluminen.

Eläinyksiköt

Eläinyksikkökertoimet ovat erilaisia eri järjestelmissä.

Luomutuotantoehtojen eläinyksikkökertoimia käytetään määritettäessä eläinten maksimimäärää peltohehtaaria kohden (ks. kohta Lannanlevitysala, lannan luovutus ja vastaanotto, s. 19)

- *lypsylehmä* = 1 ey

- *hieho, siitossoppi, lihanauta yli 8 kk* = 0,5 ey

nauta alle 8 kk = 0,14 ey

Luomukotieläinsitoumuksen eläinyksikkökertoimia käytetään laskettaessa luomukotieläinkorotuksen eläinmäärää.

- *sonnit, lehmät ja muut naudat yli 24 kk* = 1 ey

- *naudat 6–24 kk* = 0,6 ey

- *naudat alle 6 kk* = 0,4 ey

Luonnonmukaista tuotantoa ohjaava ajantasainen lainsäädäntö löytyy tutustuttavaksi Maa- ja metsätalousministeriön nettisivuilta.

4. KIRJANPITOVELVOITE

Suunnitelmien ja muistiinpanojen on oltava tilalla ajan tasalla. Tällöin tarkastus sujuu nopeammin ja toiminta on helpompi varmentaa. ProAgrian asiantuntijat ja muut alan toimijat auttavat ja ohjaavat tarvittaessa suunnitelmien ja muistiinpanojen tekemisessä. Kirjaamisia varten löytyy myös erilaisia muistiinpanopohjia – sekä paperiversioita että taulukkolaskentapohjalle tehtyjä. Kirjanpitojärjestelmä kannattaa miettiä toteutettavaksi siten, että ei tehdä turhaan päällekkäisiä kirjauksia, vaan kerralla täytetään useammankin tahon vaatimukset. Kirjaukset on paras tehdä heti tapahtuman jälkeen, niin ne eivät unohdu.

Tilalta edellytetyt muistiinpanot

1. Tilalle hankitut tuotantopanokset (rehut, mukaan lukien kivennäiset ja vitamiinit, täydennysrehut, lannoitteet, maanparannusaineet, torjunta-aineet sekä eläintuotannossa käytettävät desinfiointi- ja pesuaineet): - hankittujen aineiden nimi, määrä, alkuperä ja käyttö - puhdistus- ja desinfiointiaineet: käyttöpäivä/-päivät, tehoaine ja käyttöpaikka

2. Tilalta luovutetut maataloustuotteet - luovutettujen tuotteiden määrä ja vastaanottaja - kuluttajalle tapahtuvan suoramyyntin määrästä muistiinpanot on tehtävä päivittäin.

3. Eläimiä koskevat tiedot - eläimen tai ryhmän tunnistenumero - eläimen syntymäaika ja vanhemmat - tilalle hankitut eläimet: myyjä, saapumispäivämäärä, siirtymävaiheen kesto, suoritettavat toimenpiteet, eläinten hankintaan mahdollisesti tarvittava lupa (mikäli tarvitaan) - tilalta luovutetut eläimet: lukumäärä, tunnistetiedot, ikä (syntymäaika), ostaja, lähtöpäivämäärä ja määräpaikka, teuraseläinten osalta elopaino (voidaan ilmoittaa myös erästä saatuina lihakiloina) - kuolleet eläimet: päivämäärä ja arvioitu kuolinsyy - eläimille suoritettavat toimenpiteet ja lupapäätös (nupoutus, sarvien poisto).

4. Ruokinta - ostetut ja vaihdetut rehut; lajit, määrät ja tuotantovaihe (tavanomainen, SV2, luomu) - tilalla tuotetut rehut; lajit ja määrät (luomu, SV1, SV2) - eläinten kuluttamat rehut: käytetty rehu, nimi ja sen tyyppi (luonnonmukainen, oma SV1, oma SV2, ostettu SV2, tavanomainen) - eläinten ulkoilu- ja laidunnuspäivät.

5. Lääkekirjanpito - lääkkeiden säilytyspaikka - tilalle eläinlääkärin määräyksestä ostetut lääkkeet - eläimille käytetyt lääkkeet: eläin/eläinryhmä, sairaus, hoitopäivä, hoitoaika, hoitokerta, lääkevalmiste tai -aine, lääkkeen käyttöaihe ja annostus, eläinlääkärin reseptit, kirjallinen selvitys lääkkeen luovutuksesta, reseptivapaiden lääkkeiden kuitit ja luonnonmukaisen tuotannon varoaika.

Tapahtumiin liittyvät kuitit, rahtikirjat, tilausvahvistukset ym. mahdolliset dokumentit kannattaa säilyttää huolellisesti kansioissa. Samoin arkistoidaan ostettujen rehu- ja eläinerien mukana tulleet vaatimuksenmukaisuusvakuutukset ja kopiot asiakirjaselvityksistä. Kaikkien tilalla työskentelevien on tunnettava kirjanpitojärjestelmä ja toimintatavat luomutuotannon edellyttämältä osalta. Yksi tapa sähköiseen dokumenttien tallentamiseen on Minun Maatilani -etusivun Bisnes+:n Dokumenttipankki+.

Tavarantoimittajia varten on hyvä varata postilaatikko tms. selkeä paikka, mihin rahtikirjat ja muut dokumentit voidaan tarvittaessa jättää, etteivät ne häviä, likaannu tai kastu.

Lannanlevitysala, lannan luovutus ja vastaanotto

Eläinten enimmäismäärä luonnonmukaisessa tuotantoyksikössä määräytyy lannan levitykseen käytettävän luonnonmukaisessa tuotannossa olevan peltopinta-alan mukaan siten, että luomukotieläintilalla voi olla eläintiheys enintään 2 ey/ha. Tämä on käytännössä lypsylehmiä 2 kpl/ha tai hiehoja 4 kpl/ha tai alle 8 kk ikäisiä nautoja 14 kpl/ha.

Jos toimijan omassa hallinnassa ei ole riittävästi lannanlevitykseen soveltuvaa peltoa, on viljelijän esitettävä kirjallinen sopimus ylimääräisen lannan levittämisestä. Sen voi tehdä vain toisen luonnonmukaista tuotantoa harjoittavan viljelijän kanssa ja kopio sopimuksesta tulee toimittaa ELY-keskukseen. Jos tilalla on eläimiä alle 2 ey/ha, voi halutessaan luovuttaa lantaa myös tavanomaiselle tilalle.

Tarvittaessa luomutila voi myös vastaanottaa lantaa tavanomaisilta tiloilta. Tällöin lietelannan ja virtsan tulee olla ilmastettua tai vedellä laimennettua. Luonnollisimmin laimennus onnistuu, mikäli lietettä tai virtsaa varastoidaan avosäiliössä. Kuivikelannan ei ole pakko olla kompostoitua, paitsi turkiseläinten lannan. Karjanlantaa luovuttavalta tilalta tulee olla selvitys lannan laajaperäisyydestä eli siitä, että tilalla on käytettävissä lannanlevitysalaa enemmän kuin 1 ha/2 ey. Laajaperäisyys selvitystä varten on oma lomakkeensa. Vastaanotettaessa lantaa muilta tiloilta, tulee aina pitää mielessä, että lannan mukana voi levitä myös tauteja (esim. salmonella) ja erityisesti rikkakasvien siemeniä.

Lannan varastoinnissa tulee noudattaa samoja nitraattiasetuksen ja ympäristöviranomaisten vaatimuksia kuin tavanomaisessakin tuotannossa. Ne edellyttävät myös, että kaikesta lannasta, jota syntyy tai vastaanotetaan tilalle yli 25 m³/v, on oltava käytettävissä voimassa oleva lanta-analyysi. Lanta-analyysi on voimassa 5 vuotta näytteenottoajan kohdasta.

Rehuntuotantosopimukset

Oma tuotanto on yleensä taloudellisinta rehua ja samalla myös itse voidaan vaikuttaa tuotetun sadon laatuun. On oleellista, että viljelijä osaa valita oikeat kasvit oikealle lohkolle ja oikeaan paikkaan viljelykierrossa, jotta lopputulos olisi mahdollisimman hyvä. Mikäli omalta tilalta ei kuitenkaan saada riittävästi rehua, voidaan turvautua sopimustuotantoon muiden luomutilojen kanssa. Toiselta luomutilalta voidaan ostaa luomurehuja ja osittain myös SV2-rehuja. Tarvittaessa saman alueen tilojen kanssa yhteistyössä tuotettu rehu voidaan laskea mukaan rehuomavaraisuusvaatimuksen täyttämiseen.

Luomukotieläintuotannossa omien peltujen kasvukunnon ylläpito on tärkeää, jotta niiltä saadaan mahdollisimman paljon rehuja. Rehunsaannin turvaamiseksi vähintäänkin kaikki tarvittava karkearehu tulisi saada omalta tilalta.

Rehuntuotannosta suositellaan aina tehtäväksi kirjallinen sopimus, jossa jaetaan vastualueet ja varmistetaan kaikkien osapuolien sitoutuminen luomutuotantoehtojen noudattamiseen. Kirjallinen sopimus on välttämätön, jos kasvitila haluaa vapautua luonnonmukaisen tuotannon sitoumusehdoissa olevasta viljelykierron myyntikasvivaatimuksesta tuottamalla rehua luomukotieläintilalle. (Myyntikasvivaatimus = luomukasvitilalla on viljelykierrossa oltava vähintään 30 % myyntikasveja eli muuta kuin nurmea.)

Rehuntuotannon lisäksi yhteistyötä kannattaa tehdä esim. tuotantopanosten (kylvösiementen, luomulannoitteiden) ja koneiden yhteishankinnoissa sekä eri työvaiheiden toteutuksessa porukalla (esim. rehunkorjuu). Näin on mahdollista saada paitsi kustannussäästöjä, myös helpottaa itse kunkin kiireitä ja tehostaa toimintoja.

Useimmiten rehuntuotantosopimuksia tehdään viljasta ja valkuaisrehuista.

Alihankinta ja vuokraus sekä varastointi tilan ulkopuolella

Kun luomuviljelijän tuotteita käsittelee (esim. viljaa kuivaa) joku toinen toimija, tulee toiminnasta olla tehtynä kirjallinen sopimus, missä tuotetta käsittelevä osapuoli sitoutuu noudattamaan luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtoja – erityisesti, mikä koskee erien erillään pitoa. Kirjallista sopimusta sanotaan alihankintasopimukseksi ja siihen löytyy kaavake Ruokaviraston internetsivuilta. Toiminnasta tulee olla kuvaus luomuviljelijän omassa luomusuunnitelmassa. Tuotteiden käsittelypaikat on ilmoitettava ELY-keskukseen.

Kun luomuviljelijän tuotteita (esim. viljaa) varastoidaan oman tilan ulkopuolella jonkun toisen omistamassa varastossa, on tästä varaston käytöstä tehtävä myös kirjallinen vuokrasopimus. Varastointipaikat on kuvattava luomuviljelijän luomusuunnitelmassa ja niiden pitää olla tarkastettavissa luomutarkastuksen yhteydessä. Erityisen tarkkaa varastointi- tai kuivuripäiväkirjaa on pidettävä, jos samassa paikassa varastoidaan tai käsitellään myös tavanomaisia tuotteita.

Eri tuotantotapojen tuotteiden varastointi luomutilalla

Mikäli luomutilaan kuuluvassa kuivaus-, lajittelu-, pakkaus tai varastointitiloissa käsitellään tai varastoidaan muita kuin luomutuotteita (esim. oman tai toisen tilan tavanomaiset ja siirtymävaihetuotteet), on seuraavia ehtoja noudatettava:

- *eri tuotantotavoilla tuotetuille tuotteille on erilliset tilat (vähintään erilliset siilot)*
- *yksikössä on varasto- tai siilokartta, josta selviää eri tuotantotavoilla tuotettujen tuotteiden sijainti*
- *tiloista sekä eri erien erilläänpito- ja tunnistustoimenpiteistä on yksityiskohtainen kuvaus luomusuunnitelmassa*
- *yksikköön tulevista ja yksiköstä lähtevistä eristä sekä toimenpiteistä pidetään kirjaa*
- *tilat on puhdistettu asianmukaisesti luonnonmukaisten ja tavanomaisten tuotteiden käsittelyn välillä. Puhdistustoimet on kuvattava luomusuunnitelmassa ja niistä on pidettävä kirjaa.*
- *eri tuotantotavoilla tuotetut erät käsitellään yhtenäisenä jaksona, kokonaisina erinä ja ajallisesti erillään.*

Selkeästi numeroidut siilot helpottavat tuote-erien erillään pitoa.

5. SIIRTYMÄVAIHE LUOMUUN

Kotieläimiä luomuun siirrettäessä suunnittelu on aloitettava pelloilta. Ensin selvitetään, kuinka paljon rehua pystytään omilla pelloilla tuottamaan, sekä mistä saadaan mahdollisesti tarvittava ostoluomurehu. Rehuntarvetta laskettaessa on huomioitava siirtymävaihe-rehujen osuudet ja kuinka paljon niitä voidaan syöttää. Rehuntuotantoon kannattaa aina tarvittaessa hakea yhteistyötiloja, ja kirjallisin sopimuksin varmistaa tarvittavien lisärehujen saanti myös huonoina satovuosina.

Useimmiten luomuun siirryttäessä myös kotieläinrakennuksessa tarvitaan muutoksia (ks. tarkemmin kappale 11). Mikäli rakennuksiin tulee tehdä lisää valoaukkoja tai muuttaa eläinten käytettävissä olevia tiloja, on nämä työt tehtävä ennen valvontaan liittymistä. Rakennusten luomukelpoisuus kannattaa tarkistaa ensimmäisten asioiden joukossa. Kun suunnitellaan kokonaan uuden tuotantorakennuksen tekemistä, on varmistettava, että suunnittelija tietää luomun vaatimukset.

Eläimillä on eläinlajiin ja käyttötarkoitukseen perustuvat eläinkohtaiset siirtymäajat, joiden aikana niitä on hoidettava luomutuotantoehtojen mukaan, mutta tuotteita ei voida vielä markkinoida luomuna eteenpäin.

Tavanomaiset kotieläimet voidaan siirtää luomuun kahdella eri aikataululla. Normaalisti lähtevät pellot ensin siirtymään luomuun ja kun rehunsaanti on tuotantoehtojen mukaisessa järjestyksessä, lähtevät eläimet siirtymään niin sanotuilla normaaleilla siirtymäajoilla. Toisen mahdollisuus on lähteä siirtämään yhtä aikaa sekä tilan pellot että eläimet luomuun niin sanottua 24 kk:n poikkeusta noudattaen – tämä on kuitenkin luomumaidontuotantoon tähtäävällä tilalla *erittäin haasteellinen ja siksi vain poikkeustapauksissa käyttökelpoinen vaihtoehto*. Haasteita tuo erityisesti rehuntuotannon riittävyyden hallinta ja käytännön viljelyn opettelu siirtymävaiheessa. Lisäkustannuksia syntyy kun ostorehujen tulee olla koko ajan luomulaatuisia, mutta maitoa voidaan markkinoida luomuna vasta 24 kk:n siirtymävaiheen päätyttyä.

Nautojen normaali siirtymävaihe

Tavanomaisesta tuotannosta luomuun normaalilla siirtymävaiheella siirtymään lähtevän naudan maito on luomulaatuista, kun siirtymävaihetta on kestänyt 6 kuukautta. Jos tavanomaisesta tuotannosta ostettu hieho poikii ennen kuin tuo 6 kk on kulunut, ei sen maitoa voida myydä tilalta luomuna. Näissä tapauksissa maito voidaan kuitenkin juottaa vasikoille tai käyttää omassa taloudessa.

Lihan osalta siirtymävaihe on pidempi. Nauta on eloon tai teuraaksi myydessä tavanomainen kunnes sen siirtymävaihe on kestänyt aina vähintään 12 kk ja sen lisäksi kunkin yksilön tulee olla ollut luomuhoidossa kolme neljäsosaa elämästään. Jos tilalle siis ostetaan vaikka vähän alle 2-vuotias eli 600 pv:n ikäinen hieho tavanomaisesta tuotannosta, se voidaan myydä luomuna eteenpäin vasta kun se on ollut luomuvalvonnassa vielä $3 \times 600 \text{ pv} = 1\,800 \text{ pv}$. Esimerkin eläimestä tulee siis luomueläin 2 400 pv:n iässä eli kun se on noin 6 v. 7 kk.

Valvontaan liittymisen jälkeen syntyneet eläimet voidaan katsoa alkuperältään luomutuotetuiksi, vaikka ne olisivat vielä siirtymävaiheessa olevien emojen jälkeläisiä.

LUOMUNAUTOJEN SIIRTYMÄVAIHEEN KESTO LIHAN OSALTA

TILA:							
EU-TUNNUS:	NIMI:	SYNTYNYT pp.kk.vvvv:	SV ALKOI pp.kk.vvvv:	IKÄ PVÄÄ SV:N ALKAESSE:	SV 12 kk TAI 3/4 ELÄMÄSTÄ = PVÄÄ:	SV:N KESTO PVÄÄ:	SV PÄÄTTY:
F10000000000-1	Esimerkki	12.04.2010	21.03.2013	709	2127	2127	17.01.2018
F10000000000-2	Maalli	28.04.2013	30.04.2013	2	6	365	01.05.2014
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900

Nautojen siirtymävaihe luomuun tulee merkitä eläinkohtaiseen kirjanpitoon. Aina eläimiä myytäessä on muistettava tarkistaa siirtymävaiheen tilanne.

Kun luomukotieläintilalle ostetaan jalostuseläimiä eli poikimattomia hiehoja tai siitossonneja tavanomaiselta tilalta, noudatetaan niiden osalta normaalia siirtymävaihetta. Myös luomukotieläintilalta hankittavat eläimet katsotaan tavanomaisiksi, jos niiden siirtymävaihe lihan osalta on vielä kesken.

Luomueläin voi joutua takaisin siirtymävaiheeseen esimerkiksi lääkinnällisten hoitokertojen ylittyessä tai seuraamuksena tuotantoehtojen rikkomustapauksessa. Tällöin on noudatettava normaalin siirtymävaiheen pituutta ennen kuin maito tai eläin voidaan markkinoida eteenpäin luomuna.

Nautojen siirto luomuun 24 kk:n poikkeuksella

Mikäli luonnonmukaiseen tuotantoon siirtyminen aloitetaan rehuntuotantoon käytettävien peltujen ja eläinten osalta samanaikaisesti eli *tila ei ole aikaisemmin kuulunut luomuvallvontaan* ja päättää sitten hakea yhtä aikaa sekä pellot että eläimet luomuun, voidaan siirtymävaiheen kokonaispituutta koko yksikön tuotannon osalta lyhentää 24 kuukauteen. Siirtymäaika koskevaa poikkeusta sovelletaan ainoastaan tilan hallinnassa siirtymisen aloittamisvaiheessa olleisiin peltoihin, eläimiin ja eläimille syntyneisiin jälkeläisiin. Poikkeuksen hyödyntäminen edellyttää vähintään 60 % rehuomavaraisuutta.

Kasvi- ja eläintuotannon samanaikainen siirtäminen antaa mahdollisuuden poiketa siirtymävaiheen aikana luonnonmukaisen eläintuotannon ruokintavaatimuksista itse tuotetun rehun osalta. *Muiden tuotanto-olosuhdevaatimusten (esim. valokot, pinta-alavaatimukset) tulee kuitenkin normaalisti täytyä siirtymävaihetta aloitettaessa.*

Yksikössä syntyvä rehu voidaan käyttää eläinten rehuksi siirtymävaiheessa vaikka tavanomaiselle ja siirtymävaiherehulle asetetut määrät ylittyvätkin. Ensimmäisenä siirtymävaihevuonna voidaan siis poiketa tavanomaiselle, siirtymävaihe ja luonnonmukaiselle rehulle asetetuista vaatimuksista. Tilalla varastossa olleet tavanomaiset itse tuotetut rehut tulee syöttää pois mahdollisimman nopeasti, viimeistään ensimmäisen siirtymävaihevuoden loppuun mennessä. Toisena vuonna voidaan poiketa siirtymävaihe- ja luonnonmukaisen rehun määrille asetetuista vaatimuksista. Toisena vuonna ei kuitenkaan voida enää syöttää tavanomaista rehua. Erityisesti on huomioitava, että 24 kk:n poikkeusta käytettäessä, siirtämisen alettua voidaan yksikköön ostaa vain luonnonmukaisesti tuotettuja rehuja. Kun 24 kuukauden siirtymäkausi on päättynyt, tulee yksikön noudattaa ruokinnassa normaaleja luomutuotantoehtoja ruokinnankin osalta.

Yksikössä siirtymävaiheen aloittamisvaiheessa olleisiin nautoihin sovelletaan 24 kuukauden siirtymävaihetta, jolloin niistä tulee luomulaatuista siirtymävaiheen päätyttyä riippumatta siitä, minkä ikäisiä ne ovat. Kolme neljäsosaa elämästä luonnonmukaisessa kasvatuksessa vaatimusta ei siis niiden osalta tarvitse huomioida. *On kuitenkin muistettava, että mitään eläimiä tai niistä saatavia tuotteita, mukaan lukien maito, ei voida markkinoida luonnonmukaisesti tuotettuina ennen 24 kuukauden siirtymävaiheen täyttymistä.* Edes siirtymävaiheen aikana tilalle ostettujen luomueläinten tuotteet eivät ole luomuna markkinoitavissa ennen siirtymävaiheen päättymistä.

6. NAUTOJEN HANKINTA

Kun valitaan rotuja luonnonmukaiseen kotieläintuotantoon, tulee suosia niitä, jotka ovat sopeutuneet paikallisiin olosuhteisiin sekä siihen ympäristöön ja olosuhteisiin missä niitä kasvatetaan. Suomen luomumaitotiloilta löytyy varsin tasapuolisesti molempia valtarotuja eli ayrshireä ja holsteinia. Karjoissa on myös eri suomenkarjan rotujen edustajia, jotka soveltuvat luomun karkearehuvallaiseen ruokintaan hyvin.

Luomutuotannossa käytettävä eläinaines

Pääsääntöisesti luomukotieläintilalle *hankittavien eläinten tulee olla peräisin luonnonmukaisesta tuotannosta eli toiselta luomukotieläintuotannon valvontajärjestelmään kuuluvalla tilalla. Eläimen mahdollinen siirtymävaihe luomuun tulee olla ohi.*

Kun ostetaan eläimiä, joiden siirtymävaihe luomuun on ohi, ei ole olemassa rajoituksia niiden ikään tai hankittavaan lukumäärään. Ostettavat luomueläimet voivat olla myös jo poikineita lehmä.

Eläinten luomuisuudesta varmistutaan tarkistamalla niiden mukana seuraavat dokumentit. Jo pidemmän aikaa luomuvälvonnassa olleellakin tilalla voi olla vielä siirtymävaiheessa olevia eläimiä, jos tilalle on välillä ostettu tavanomaisia eläimiä tai siirtymisen alkaessa joukossa on ollut vanhempia tavanomaisia yksilöitä.

Vanhemmilla naudoilla siirtymävaihe luomuun on pitkä, kolme-neljäsosa elämästä.

Eläinkaupan dokumentit

Kun tilalta myydään eteenpäin eläimiä luomuna niiden mukaan laitetaan aina:

Vaatimuksenmukaisuusvakuutus: Vakuutuksella myyjä vahvistaa, että eläinten hoidon kaikissa vaiheissa on noudatettu luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtoja ja eläin on luomu eli ohittanut siirtymävaiheen. Vaatimuksenmukaisuusvakuutuksen yksi täyttömalli löytyy liitteestä 2.

Luomusertifikaatti myyjä todistaa ostajalle kuuluvansa luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään. Tämän vuoksi sen kopio laitetaan myytävien eläinten mukaan aina muiden dokumenttien ohessa. Luomusertifikaatti tulee tilalle luomutuotantotarkastuspäätöksen mukana. Se on voimassa tarkastuskäynnistä seuraavan vuoden loppuun saakka. Mikäli teuraseläimiä toimitetaan aina samalle teurastamolle, riittää yleensä kun luomusertifikaatin tuorein versio toimitetaan teurastamolle kerran vuodessa. Tarvittaessa luomusertifikaatti löytyy Ruokaviraston internetsivuilta hakupalvelusta.

Juottoaika, annetut väkirehut, mahdollinen laidunnusaika sekä annetut lääkehoidot merkitään **nautaeläimen rekisteröintikorttiin** eli niin sanottuun vasikkakorttiin. Näin tieto seuraa vasikan mukana siirrettäessä sitä tilalta toiselle.

Jotta eläinten luomustatus säilyy, tulee tarvittavien dokumenttien olla kunnossa siirrettäessä niitä omistajalta toiselle.

Poikkeukset koskien tavanomaisesti kasvatettujen eläinten hankintaa

Erityisesti on huomioitava, *että kaikkien lihantuotantoon hankittavien eläinten tulee AINA olla alkuperältään luonnonmukaisesta tuotannosta.*

Kun tila hakeutuu luonnonmukaisen tuotannon valvontaan, voivat tilalla hakuhetkellä olevat tavanomaiset eläimet lähteä siirtymään luonnonmukaiseen tuotantoon. Tällöin noudatetaan niitä siirtymävaiheiden pituuksia, jotka on määritelty tämän oppaan luvussa 4 (Peltojen ja kotieläinten siirtymävaihe), ennen kuin eläimiä voidaan myydä eteenpäin luomuna.

Lisäksi **ELY-keskus** voi sallia tavanomaisten jalostuseläinten tuomisen luonnonmukaiseen tuotantoyksikköön alla kuvatuilla ehdoilla, mikäli luonnonmukaisia jalostuseläimiä ei ole saatavilla tai ne eivät sovellu viljelijän tarpeisiin.

Ennen poikkeuslupan hakemista viljelijän tulee selvittää, onko luonnonmukaisten eläinten rekisterissä (www.ruokavirasto.fi) sopivia yksilöitä tarjolla. Selvitys tulee liittää osaksi hakemusta.

Tavanomaisten eläinten hankinta muodostettaessa laumaa ensimmäistä kertaa

Ely-keskuksen luvalla voi toimija puolen vuoden ajan hankkia tietyin rajoituksin tavanomaisesti kasvatettuja eläimiä, kun eläimet hankitaan jalostustarkoitukseen, ne kasvatetaan luonnonmukaista tuotantoa koskevien sääntöjen mukaisesti vieroituksesta lähtien ja vasikat ovat alle 6 kuukauden ikäisiä.

Tavanomaisesti kasvatettujen naaraspuolisten jalostuseläinten hankinta

Karjan uudistamiseksi voidaan luonnonmukaiseen tuotantoon vuosittain hankkia ELY-keskuksen luvalla jalostuskäyttöön poikimattomia hiehoja enintään 10 % täysikasvuisten nautaeläinten määrästä (poikineet emot ja siitossonnit). Niiden yksiköiden osalta, joissa on alle kymmenen nautaeläintä, voidaan hankkia enintään yksi eläin vuodessa.

Tavanomaisesti kasvatettujen täysikasvuisten siitosurosten hankinta

Täysikasvuisten siitosurosten hankinta tavanomaisesta tuotannosta edellyttää aina ELY-keskuksen lupaa, joka tulee hakea ennen eläinten hankintaa. Siitossonneja voidaan hankkia käytännössä tarvittava määrä.

Mahdollisuus korotettuun prosenttilukuun

Aiemmin mainittuja prosenttilukuja on mahdollista korottaa enintään 40 %:iin edellyttäen, että kyseessä on

- eläintuotannon merkittävä laajentaminen
- rodun vaihtaminen
- eläintuotannossa tapahtuva uudenlainen erikoistuminen

Ylläolevista kohdista poiketen, tavanomaisesta tuotannosta voi kuitenkin aina hankkia ilman poikkeuslupaa alkuperäisrotujen edustajia eli länsi-, itä- ja pohjoissuomenkarjaa. Nämä yksilöt voivat olla myös poikineita.

Lisääntymismenetelmät

Luonnonmukaisesti kasvatettujen eläinten lisääntymiseen suositellaan käytettäväksi ensisijaisesti luonnollisia menetelmiä eli siitossonnia. Keinosiemennys on sallittu ja siitossonnin käyttöä yleisempi tiinehdyttämistapa maitotiloilla. Keinosiemennyksessä voidaan käyttää myös sekstattua eli sukupuolilajiteltua tai alkionsiirtosonnien siementä. Muut keinohedelmöitysmuodot (kuten alkionsiirto ja kloonaukset) ovat luomukotieläintilalla kiellettyjä. Luomumaitotilalle voidaan kuitenkin ostaa alkionsiirrosta syntynyt vasikka tai hieho.

Hiehonkasvatuksen ulkoistaminen

Luomumaitotilan hiehojen kasvatus voidaan ulkoistaa samoin kuin tavanomaisellakin tilalla, kun muistetaan luomutuotannon asettamat vaatimukset.

- *Jos nuorten eläinten omistus siirtyy kasvattajatilalle, on sen liityttävä mukaan luomukotieläinvalvontaan.*
- *Jos eläinten omistus säilyy syntymätilalla ulkoistetun kasvatuksen aikana, tarkastetaan nuorkarjatilat ja kasvatuskäytännöt samalla kun syntymätilalle tehdään muutoinkin luomukotieläintarkastus. Rakennusten tulee olla syntymätilan hallinnassa, esim. vuokrattuna.*

Oleellista on, että eläinten olosuhteet ja hoito täyttävät koko ajan luomutuotannon vaatimukset huomioiden mm. rakennukset, rehut, laidunnus- ja ulkoiluvaatimukset. Vastuista ja käytännön järjestelyistä kannattaa sopia kirjallisesti, ettei väärinymmärryksiä pääse syntymään. Huomioitavaa on, että hiehonkasvatukseen erikoistuneelle luomukotieläintilalle ei voida ottaa kasvatukseen kuin luomuhiehoja.

Luomuhiehonkasvatus on yksi mahdollisuus erikoistua.

7. TAUTIEN ENNALTAEHKÄISY JA LÄÄKINTÄ

Sairas eläin ja toiminta tautiepäilytilanteessa

Sairaat eläimet hoidetaan aina luomutuotannossa viipymättä. Jos eläimestä vastuussa oleva toimija tai muu henkilö, joka osallistuu eläimen hoitoon tai käsittelyyn, epäilee tai toteaa eläimellä olevan vastustettava tai uusi vakava eläintauti, hänen on viipymättä ilmoitettava asiasta kunnan- tai läänineläinlääkärille.

Mikäli taudin syy on epäselvä, diagnoosin varmistaminen laboratoriotutkimuksilla on suositeltavaa ja useampien eläinten sairastuessa yleensä välttämätöntä. Kun taudin syy tiedetään, ennaltaehkäisy ja lääkitykset voidaan suunnitella mahdollisimman kustannustehokkaasti, vältetään turhaa työtä ja taudin pitkittymisestä johtuvia tappioita sekä edistetään eläinten hyvinvointia ja harkittua lääkkeitä käyttöä.

Suosittelavaa on terveydenhuoltosuunnitelman yhteydessä sopia yhdessä eläinlääkärin kanssa tavallisimmista tilanteista, joissa näytteenottoon ryhdytään.

Sairaskarsina ei ole luomutuotannossa pakollinen. Kaikkien nautojen hoidossa on kuitenkin tärkeää eristää sairastunut eläin aina erilleen muista, jotta mahdollinen taudin leviäminen muihin eläimiin voidaan estää. Parhaiten tämä onnistuu kun tilalla on käytettävissä riittävästi sairaskarsinoita. Eläimen hoito on näin myös helpompaa ja eläin saa olla rauhassa. Sairaskarsina tai -karsinat pitää sijoittaa sellaiseen paikkaan, että niiden läpi ei tarvitse kulkea terveiden puolelle. Hyvän käytännön mukaista on järjestää sairaallekin eläimelle näkö- ja hajuyhteys lajitovereihin ja tarkistaa erillään olevan eläimen hyvinvointi riittävän usein.

Mikäli tilalla on sairaskarsina, tulee sen pinta-alan minimissään täyttää luomutuotantoehdoissa määritelty pinta-alavaatimus sen mukaan, mitä ja minkä kokoisia eläimiä karsinassa pidetään. Mikäli tila on sitoutunut eläinten hyvinvointikorvauksen ehtoihin, voi hyvinvointikorvaus asettaa määräyksiä sairaskarsinan pinta-alalle.

Hyvien käytäntöjen mukainen hyvä karsina on vedolta suojattu, hyvin kuivitettu ja kiinteäpohjainen, helposti puhtaana pidettävä. Siellä on vesikuppi ja eläimen kytkentämahdollisuus sekä kylmissä tiloissa lämmitysmahdollisuus. Lypsylehmillä on oltava mahdollisuus konelypsyyn. Kameravalvonta karsinaan helpottaa eläimen seurantaa. Karsinan läheisyyteen on järjestettävä laskutila eläinlääkärin tarvikkeille ja laukulle.

Sairaskarsinaa voidaan käyttää tarvittaessa myös poikimisen yhteydessä.

Eläinlääkkeiden käyttö

Luomukotieläintilalla saa olla vain eläinlääkärin määräämiä lääkevalmisteita.

Tuotantoeläimille saa käyttää vain sellaisia lääkevalmisteita tai lääkeaineita, jotka on hyväksytty käytettäväksi niille. Eläin on oltava selkeästi tunnistettavissa lääkitsemisen, lääkehoidon ja varoajan aikana. Pelkästä korvamerkistä tunnistaminen voi olla hankalaa, joten hyvä käytäntö on, että eläin on merkitty esim. punaisella merkintävärillä tai laitetaan tarranauha hoidettavan utareneljänneksen mukaiseen jalkaan (esim. oikeaan etujalkaan kun on hoidettu oikea etuneljännes) tai muulla eläimessä pysyvällä merkinnällä.

Jos tuotantoeläimelle käytetään homeopaattisia valmisteita, on käytettävän homeopaattisen tai antroposofisen valmisteen sisältämän lääkeaineen pitoisuuden oltava pienempi kuin 1/10 000 (D4) ja sille on oltava eläinlääkärin määräys.

Kielletyt valmisteet

Lääkevalmisteiden käyttö ennaltaehkäisevästi on luomukotieläintuotannossa kielletty, lukuun ottamatta fyto-terapeuttisia ja homeopaattisia lääkkeitä. Ennaltaehkäiseväksi lääkevalmisteiden käytöksi ei katsota eläinlääkärin määräämiä hoitoja. Eläinlääkkeeksi ei lueta täydennysrehuja kuten pellavalima, eikä eläinlääkäri voi määrätä luomutuotannossa käytettäväksi tavanomaisia täydennysrehuja.

Kasvun ja tuotannon edistämiseen tarkoitetut aineet (tässä tarkoituksessa annetut antibiootit, kokkidiostaatit ja muut kasvunedistämismuotteet) ovat kiellettyjä. Hormonien ja vastaavien aineiden käyttö lisääntymisen säätelyä varten (esimerkiksi kiimojen samanaikaisamiseen) tai muihin tarkoituksiin on kielletty. Hormonien käyttö yksittäisille eläimille eläinlääkinnällisenä hoitona esim. kiiman käynnistämiseksi, on kuitenkin sallittu.

Varoajat ja hoitokerrat

Luonnonmukaisessa tuotannossa varoaika kaikille eläimistä saataville elintarvikkeille on kaksinkertainen normaaliin varoaikaan verrattuna. Mikäli valmisteen varoaika on 5 vrk, on varoaika luonnonmukaisessa tuotannossa 10 vrk (2 x 5 vrk = 10 vrk). Kuitenkin mikäli valmisteen varoaika on 0 vrk, on varoaika myös luonnonmukaisessa tuotannossa 0 vrk. Jos valmisteen varoaika on 0 vrk, on sen varoaika silti 48 h luonnonmukaisessa tuotannossa uuden luomuasituksen mukaan. Tämän oppaan päivitushetkellä asia on vielä kesken, joten tämä tulkinta tulee tarkistaa Ruokaviraston sivulta luomueläintuotannon ohjeista. Jos eläin ei hoidosta huolimatta parane, se voidaan laittaa teuraaksi kun lääkevalmisteen normaali varoaika on kulunut umpeen. Tällöin eläin on kuitenkin myytävä tavanomaisena. Vasta kun luomuvaroaika on mennyt umpeen, voidaan eläin myydä teurastamolle luomuna. Maito voidaan myydä elintarvikkeeksi vasta kun sen kaksinkertainen varoaika on mennyt umpeen ja antibioottitestissä ei ilmene jäämiä.

Eläintä, jonka tuotantoelinkaari on yli vuoden, voidaan hoitaa lääkevalmisteilla 12 kuukauden aikana kolme hoitokertaa. Neljä hoitokertaa 12 kuukauden aikana hoidettu eläin katsotaan tavanomaisesti kasvatetuksi ja eläimelle on aloitettava siirtymävaihe alusta. (Maidolla 6 kk ja lihalla 12 kk ja kolme neljäsosaa elämästä.) Usein tällaiset tapaukset menevät teuraaksi tai lypsylehmä on pitkään ummessa ja maito käytetään kotona.

Hoitokertoista on pidettävä selkeää kirjanpitoa, mistä näkyy hoitokertojen määrä eläinkohtaisesti. Hoitokerraksi katsotaan kaikki yhtä sairastapausta varten annetut lääkehoidot edellyttäen, että kyseessä on saman sairauden hoito. Hoitava eläinlääkäri määrittää, milloin on kyse saman sairauden hoidosta. Tarkasteluajanjakso hoitokertoja laskettaessa on 12 kuukautta taaksepäin viimeisestä hoitotapahtumasta.

Hoitokertoja laskettaessa lääkehoitoihin ei lueta loislääkitystä, rokotteita eikä pakollisia taudinvastustusohjelmiin kuuluvia lääkityksiä, mutta näidenkin kohdalla tulee noudattaa varoikamääräyksiä. Hoitokerraksi ei lasketa myöskään homeopaattisen tai fyto-terapeuttisen valmisteen käyttöä.

Jos loislääkitystä käytetään karpästen torjuntaan, tämä katsotaan hoitokerraksi,

koska karpästen torjunta ei ole sairauden hoitoa, eikä eläinlääkäri voi sen vuoksi määrätä lääkevalmistetta. Kun tuotantoehdot erikseen edellyttävät jotain lääkitystä, ei sitä lasketa hoitokerraksi. Tällöin esim. nupoutusta varten annettu kipulääke ei ole hoitokerta, mutta haavan ompeluun annettu kipulääke on.

Myös mahdollisten reseptivapaiden itsehoitolääkkeiden käyttö katsotaan hoitokerraksi. Täydennysrehuissa saa olla vain luomussa hyväksyttyjä raaka-aineita, jotta niitä voidaan käyttää luomutuotannossa. Tämän oppaan valmistumishetkellä on vielä voimassa kansallinen Maa- ja metsätalousministeriön poikkeuslupa käyttää tiettyjä rehuaineita tiettyjen sairauksien hoitoon: Komission asetuksen liitteiden V ja VI lisäksi täydennysrehut voivat sisältää vaikuttavina aineina kalsiumpropionaattia, kalsiumkloridia tai propyleeniglykolia. Valmisteissa saa olla valmistusteknologisista syistä ksantaamikumia (pastat) tai sellulosaakuitua (bolukset) sekä tavanomaista melassia ja vettä. Jos tilalla käytetään esimerkiksi luomurypsiöljyä puhaltumiseen, tätä ei lasketa hoitokerraksi, sillä kyseessä on luomurehu.

Eläinlääkärin kanssa tulee keskustella käytettävistä itsehoitovalmisteista ja niiden tarpeellisuudesta sekä laatia tilalle lista eläintenhoitosuunnitelman liitteeksi, mitä valmisteita aiotaan käyttää mihinkin tarkoitukseen.

Taulukko 2: Esimerkki itsehoitovalmistelistasta.

Valmisteet, joita käytetään tilalla luomueläinten sairauksien hoitoon	Mille eläinryhmille	Mihin oireisiin?	Käyttö
Magnesiumvalmisteet	Naudat	Laidunhalvauksen oireisiin	valmisteen ohjeiden mukaan
Kalsiumvalmisteet	Naudat	Poikimahalvauksen oireisiin	valmisteen ohjeiden mukaan
propyleeniglykoli	Naudat	Ketoosin oireisiin	valmisteen ohjeiden mukaan
Suola- ja maitohappobakteerivalmisteet	Naudat, vasikat	Ripulin hoitoon	valmisteen ohjeiden mukaan
<i>Liisa Eläinlääkäri</i>			
Eläinlääkärin allekirjoitus	Pvm	Paikka	

Hoitotoimenpiteiden turvallista tekemistä varten on hyvä olla lukkoparsia tai muita eläinkäsittelytiloja, jolloin eläin voidaan kytkeä tilapäisesti. Eläintä ei saa jättää kiinnitetyksi pidemmäksi aikaa kuin mitä hoitotoimenpiteen takia on välttämätöntä. Tilanteista, jolloin eläintä pidetään kytkettynä, tulee olla kuvaus kotieläinten luomusuunnitelmassa.

Lääkekirjanpito

Tuotantoeläimen omistajan tai haltijan on pidettävä kirjaa eläimelle annetuista lääkkeistä.

Kirjanpidosta on käytävä ilmi:

- lääkkeiden säilytyspaikka
- tilalle ostetut lääkkeet
- eläimille käytetyt lääkkeet ja lääkkeenomaiset valmisteet: eläimen tai eläinryhmän tunnistetiedot, sairaus, hoitopäivä, hoitoaika, hoitokerta, lääkevalmisteen tai -aineen nimi, käytetty lääkemäärä, luonnonmukaisen tuotannon varoaika ja lääkkeen myyjä, lääkityksen aloittaja sekä lääkkeen tai lääkerehun käyttöaihe
- hyvien käytäntöjen mukaista on merkitä kirjanpitoon myös päivämäärä, jolloin varoaika päättyy.

Nasevan tieto-järjestelmä on hyvä paikka tallentaa lääkekirjanpito, jos tila kuuluu kyseiseen järjestelmään. Nasevaan kuuluvalla tilalla on oltava sähköinen lääkekirjanpito, jos eläinlääkäri luovuttaa tilalle lääkkeitä tulevan tarpeen varalta. Lääkekirjanpitoa voi pitää myös paperilla esimerkiksi eläinkohtaisilla siemennys- ja terveyskortteilla tai lääkekirjanpitolomakkeella. Myös reseptien tallentaminen kansioon riittää lääkityskirjanpidoksi, jos eläimen omistaja lisää asiakirjoihin puuttuvat tiedot. Pelkästään luomutarkastusta varten

ei tarvitse tehdä lääkekirjanpitoa erikseen, kun tarvittavat tiedot ovat muussa lääkekirjanpitojärjestelmässä tarkastettavissa. Tämän oppaan liitteenä on lääkekirjanpitopohja, mikäli sen käyttöön on tarvetta.

Eläinlääkäriltä saadut reseptit, kirjalliset selvitykset sekä muut apteekista saadut tai lääkerehun luovuttajan antamat tositteet on säilytettävä. Lisäksi on säilytettävä eläinlääkäriltä, apteekista tai lääkerehun luovuttajalta saadut muut tositteet lääkkeiden tai lääkerehujen myynnistä tai muusta luovutuksesta. Näitä ovat esimerkiksi apteekista ostettujen reseptivapaiden lääkkeiden kuitit (esim. suun kautta annettavat nesteytysvalmisteet). Lääkekirjanpitoa on säilytettävä 5 vuotta, vaikka eläin ei olisi enää tilalla.

Maidontuotannossa erityisesti huomioitavia ongelmia

Utaretulehdus

Utaretulehdus on lypsylehmien yleisin sairaus myös luomutilalla. Tulehdus syntyy, jos ihon tai ympäristön bakteereita pääsee vedinkanavan läpi utareeseen eivätkä utareen puolustustekijät kykene tuhoamaan niitä nopeasti. Tavallisia utaretulehduksen aiheuttajabakteereita ovat stafylokokit, streptokokit ja kolibakteerit sukulaisineen. Oireiden voimakkuuteen vaikuttaa bakteerikannan taudinaiheuttamiskyky ja lehmän vastustuskyky. Vastustuskyky on alhaisimmillaan poikimisen aikaan.

Jotta turhilta antibiooteilta välttyttäisiin, ennaltaehkäisyyn kannattaa panostaa. Eläinten ympäristöolosuhteiden on oltava kunnossa ja stressitekijöiden minimissä. Parsien mitoituksen tulee mahdollistaa eläinten luonnolliset liikkeet, ja jokaiselle on oltava oma pehmeä, puhdas ja pitäväpohjainen parsi. Toimiva lannanpoisto yhdistettynä helposti toteutettavaan puhtaanapitoon ja kuivutukseen sekä riittävään ilmanvaihtoon luo hyvän ympäristön. Lypsyjärjestelmä on säännöllisesti huollettava ja mahdollisiin poikkeamiin tartuttava ripeästi. Sairaat yksilöt pidetään erillään eläintilassa ja lypsytyössä, sairaimmat poistetaan ajoissa. Eläinten vastustuskykyä voidaan parantaa ravinnontarpeen täyttävällä ruokinnalla, jolloin energiavajetta ei pääse muodostumaan poikimisen jälkeen ja tarvittavat hivenaineetkin ovat saatavilla. Ongelmakarjoissa kannattaa tehdä utareterveys suunnitelma, joka laaditaan eläinlääkärin tai asiantuntijan kanssa. Suunnitelmaan kirjataan ongelmat ja niiden syyt sekä tehdään korjaus- ja ennaltaehkäisy suunnitelma.

Seleenin puutos

Seleenin puutos saattaa aiheuttaa yllättäviä ja vakavia oireita. Luonnonmukaisesti tuotetuissa rehuissa seleenimäärät ovat hyvin vähäisiä johtuen Suomen vähäseleenisestä maaperästä. Siksi seleenin saanti tulee aina varmistaa kivennäisvalmisteiden kautta.

Aikuisilla eläimillä seleenin puutosoireet näkyvät vastustuskyvyn alenemisena, utaretulehduksina, jälkeisten jäämisinä ja tiinehtymisongelmina. Pienen vasikan ainoa seleeninlähde on oma emä – istukan kautta tiineyden loppuvaiheessa ja syntymän jälkeen maidossa. Jos emä ei saa seleeniä riittävästi, näkyvät oireet ensimmäisenä vasikassa. Osa vasikoista voi syntyä kuolleena ja toiset olla niin heikkoja, etteivät pysty imemään tai nousemaan seisomaan. Myöhemmässä vaiheessa esiintyy lihasrappeumaa ja pahimmillaan sydänrappeumaa, joka voi aiheuttaa äkkikuoleman.

Seleenin puutteen tärkein hoitokeino on ennaltaehkäisy, joten seleeniä sisältävien kivennäisvalmisteiden tulee kuulua luomunautatilan jokapäiväiseen ruokintaan. Ruokinnan yleinen suositus on, että puolet kivennäisen seleenistä olisi orgaanista, sillä orgaaninen selenometioniini imeytyy elimistöön epäorgaanisia paremmin.

Jotta seleeni toimisi kunnolla, tarvitsee se rinnalleen aina myös E-vitamiinin, joten on huolehdittava, että käytettävässä tuotteessa on niitä molempia. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota ummassa olevien lehmien ja juottovasikoiden seleenin saantiin. Seleeniannoksen saatavuus on varmistettava myös laidunkaudella. Akuuteissa tapauksissa

on eläinlääkäriltä mahdollista saada seleeniä pistoksina, mutta niiden vaikutus on vain noin 2–3 kk. Juottovasikoille seleenivalmistetta voi antaa juoman sekaan. (Katso lisää sivulta 40 Kivennäisrehut ja muut rehut.)

Ruokinnan suunnittelussa kannattaa laskea seleenin ja muiden hiven- ja kivennäis-aineiden tarpeet, jotta niitä ei syötettäisi liikaa. Seleeni on liikaa käytettynä eläimille myrkyllistä, joskaan yliannostuksen vaaraa ei normaalissa rehustuksessa ole.

Poikimahalvaus

Poikimahalvauksiin kannattaa varautua luomukotieläintilalla. Jos eläin saa liikaa erittäin kalsiumpitoisia apilarehuja ummessa ollessaan, riski sairastua poikimahalvaukseen kasvaa toisella ja sitä seuraavilla poikimakerroilla.

Maidontuotannon käynnistyessä maidon muodostukseen tarvitaan runsaasti kalsiumia. Kun lehmän kalsiumin tarve maitoon kasvaa suuremmaksi kuin sen rehustaan imeyttämän ja luustostaan irrottama kalkin määrä on, seuraa tästä veren kalsiumtason lasku, joka halvaannuttaa lihakset.

Poikimahalvausten ennaltaehkäisyssä on tärkeä huolehtia eläinten kuntoluokista. Liikali havuus altistaa monille aineenvaihduntasairauksille. Ummessa olevien lehmien apilarehujen syöntiä kannattaa rajoittaa ja antaa niille vain vähäkalsiumisia kivennäisiä eikä muuta lisäkalsiumia ennen poikimista. Magnesiumin, fosforin ja natriumin saannista on huolehdittava, kationi-anioni suhteen on oltava tasapainossa eikä kaliumia saisi tulla liikaa. Oireiden tullessa annetaan kalsiumia suun kautta tai pistoksina eläinlääkärin määräyksen mukaan. Suun kautta annettavien kalsiumpastojen ja -bolusten tulee soveltua luomutuotannossa käytettäväksi.

Puhaltuminen

Eläinten puhaltumisessa pötsissä syntyvät kaasut eivät poistu röyhtäisinä. Apilarehu on niin hyvin sulavaa ja vähäkuituista sekä lisäksi saponiineja (saippua-aineita) sisältävää, että pötsin sisältö vaahtoutuu helpommin kuin heinäkasveja syötettäessä.

Ennaltaehkäisyksi eläimet totutetaan apilanurmiin, apilaa lisätään uudistettaviin laitumiin vähitellen ja niissä käytetään aina seoskasvustoja. Koskaan ei viljellä pelkkää apilaa, vaan seoksena on aina heinäkasveja ja mm. keltamaitetta, joka estää puhaltumista. Syksyllä ennen laitumelle laskua eläimet ruokitaan säilörehulla navetassa, jotta ne eivät söisi laitumella liikaa apilarehua. Hallayön jälkeen eläimiä ei lasketa laitumelle ennen kuin kasvusto ja ilma on lämmennyt. Huolehditaan riittävästä veden saannista. Hoitona puhaltumiseen annetaan ruokaöljyä. Akuutisti pötsistä voidaan päästää kaasut pois puhkaisemalla se pötsipistimellä.

Asetonitauti ja hedelmällisyshäiriöt

Asetonitauti eli ketoosi on energia-aineenvaihdunnan häiriö, jonka oireena on huono ruokahalu. Herumiskauden energianpuutetilanteessa puretaan elimistön rasvavarastoja. Samanaikaisesti veren sokeripitoisuus laskee, kun sokeria kuluu runsaan maidontuotannon ylläpitoon. Sokerin puutteen vuoksi rasvoja ei voida käyttää aineenvaihdunnan normaali-reittiä energiantuotantoon, vaan niiden käyttö ohjautuu tapahtuvaksi ketoaineiden kautta.

Ketoosin ennaltaehkäisyä on, että lehmien kuntoluokat pysyvät normaaleina, sillä liikali havuus on riski. Hiehojen riittävä ruokinta kasvuvaiheessa on huomioitava luomutilallakin, sillä monesti juuri ensikoilla on asetonitautia. Tällöin ensikot kasvavat vielä poikimisen jälkeen ja syöntikyky ei vastaa rehuntarvetta. Varsinaisia luomusallittuja energia- ja täydennysrehuja on vain luomumelassi, jota on ajoittain saatavilla. Lisäksi ketoosin hoitoon voidaan käyttää propyleeniglykolia sisältäviä valmisteita, joissa ei kuitenkaan saa olla luomussa kiellettyjä aineosia kuten b-vitamiinia. Näiden täydennysrehujen käytöstä tulee olla myös eläinlääkärin määräys eläintenhoitosuunnitelman liitteenä.

Monta kertaa ketoosin jälkeen eläimelle tulee hedelmällisyshäiriöitä; mm. hiljaisia kii-

moja, tiinehtymättömyyttä ja pitkiä kiimoja. Usein ne johtuvat osaltaan energian puutteesta, mutta syyt voivat olla moninaiset. Hedelmällisyshäiriöihin voi luomussa käyttää eläinlääkärin määräämiä hormonihoitoja, joista tulee hoitokerta.

Eläintautien torjuntayhdistyksen (ETT) ohjeet

Kansallisella tasolla ETT antaa ohjeita, joiden avulla voidaan vähentää riskejä ja ennaltaehkäistä sairauksia. Näiden ohjeiden noudattaminen kuuluu osana hyviin tuotantotapoihin kaikilla lypsykarjatilastoilla.

Merkittävänä tekijänä eläinten terveydenhuollossa on asiallisesti hoidettu tautisuojaus, mihin tarkemmat ohjeet löytyvät esimerkiksi ETT:n internetsivuilta. Tautisuojauksella vähennetään kohtuullisilla kustannuksilla merkittävästi riskiä tarttuvien eläintautien leviämisestä tilalle, tilan sisällä ja tilalta eteenpäin. Tarttuvat eläintaudit voivat aiheuttaa merkittäviä tappioita tuotannolle.

Salmonellavalvonta

Salmonella on maailmalla tuotantoeläimissä yleinen sairaus, mutta meillä sen esiintyminen on onneksi vähäistä. Jotta tilanne pysyy hyvänä, tulee jokaisen tuotantoketjun lenkin muistaa noudattaa keinoja, joilla tautia torjutaan. Samalla ehkäistään tehokkaasti monia muitakin tarttuvia eläintauteja. Pakollista, lainsäädännön edellyttämää salmonellan terveysvalvontaa on toteutettava niissä pitopaikoissa, joista toimitetaan nautoja sperman keräysasemalle tai joista luovutetaan raakamaitoa suoraan kuluttajille tai lämpökäsittelemättömänä myytäväksi. Tarkista kunnaneläinlääkäriltä, pitääkö pitopaikkasi kuulua pakolliseen salmonellan terveysvalvontaan.

Meijerin salmonellavakuutus edellyttää uudistukseen ostettujen eläinten tutkimista salmonellan varalta. Salmonellavakuutuksen salmonellatutkimus on voimassa 2 kk.

Nautojen terveydenhuolto

Kansallisen Eläinten terveydenhuollon (ETU) toimintamallissa tila tekee eläinlääkärin kanssa sopimuksen säännöllisistä terveydenhuoltokäynneistä eläinyksikössä. Nautatilojen sopimukset kirjataan Naseva-tietojärjestelmään, mihin voidaan siirtää myös tilan eläinten lääkintätiedot. Terveydenhuollon koordinoinnista huolehtii nautojen osalta ETT.

Eläinten terveydenhuoltosopimuksen teko on suositeltavaa. Silloin vähintään kerran vuodessa käydään asiantuntijan kanssa läpi merkittävimmät eläinten terveyteen vaikuttavat tekijät tilalla. Terveydenhuoltokäynnillä olevalla eläinlääkärillä on aikaa miettiä myös kehittämiskohteita ja parannusehdotuksia tuotantoon, mitä ei yleensä hoitokäynnillä ehditä tehdä.

8. NAUTOJA KOSKEVIA HOITOKÄYTÄNTÖJÄ

Luomunautoille suoritettavat toimenpiteet

Nautojen merkintä korvamerkein on luomutuotannossa sallittua. Karsinoiden ja ruokintapöydän sekä -laitteiden rakenteiden tulee hyvien käytäntöjen mukaan olla sellaisia, että korvamerkistä kiinnijäämisen ja siten korvan repeytymisen riski on mahdollisimman pieni.

Lukuun ottamatta eläinten merkitsemistä, tulee luonnonmukaisessa eläintuotannossa välttää rutiininomaisia eläimille suoritettavia toimenpiteitä ja niiden toteuttamiselle tulee olla peruste. Seuraavat toimenpiteet ovat sallittuja *vain eläinlääkärin suorittamana käyttäen asianmukaista anestesiaa ja kivunlievitystä*, ja mikäli ne suoritetaan turvallisuussyistä tai jos niiden tarkoitus on tapauskohtaisesti parantaa eläinten hyvinvointia:

- *naudan sarvien poistaminen kirurgisin toimenpitein sekä naudan sarven aiheen tuhoaminen alle neljän viikon ikäiseltä eläimeltä. Huomioi, että nupoutukseen ja sarvien poistoon on haettava ennakkoon poikkeuslupa ELY-keskuksesta. Lupa on toistaiseksi voimassaoleva.*
- *naudan kastointi*
- *nenärenkaan asettaminen sonnille.*

Nupoutuksen sijaan on hyvä käyttää nupuja rotuja aina kun se on mahdollista.

Kuivikkeet

Kuivikkeena tulee luomukotieläintuotannossa käyttää olkea tai muuta luonnonmateriaalia. Kuivikkeen tuotantotavalle ei ole asetettu määräyksiä, joten olki voi olla myös tavanomaista alkuperää. Erityisesti on huomioitava, että tavanomaista kuivaheinää ei voi käyttää kuivikkeena luomukotieläimillä. Kerätessä olkea kuivikkeeksi tavanomaisilta tiloilta on muistettava, että osa kemiallisista kasvisuojeluaineista aiheuttaa rajoituksia oljen käytölle, eikä näin käsiteltyjä olkia suositella edes kuivikkeeksi. Tällaisia aineita ovat osa korrenvahvistajista ja kasvitautiaineista, mutta myös jotkin rikkakasvien torjunta-aineet. Hyviin käytäntöihin kuuluu, että olkea luovuttavalta tilalta selvitetään mahdollisesti käyt-

Hyvä kuivitus edistää eläinten terveyttä ja hyvinvointia.

tetyt kasvinsuojelu-aineet ja toimitaan varo-ohjeiden mukaisesti. Lisäksi pidetään aina kirjanpitoa kerätyistä tavanomaisista kuivikeoljista ja niiden toimittajista. Ajantasalla oleva varastokirjanpito helpottaa tuotteiden erillään pidon varmistamista.

Kuivikkeita tulee paalata vain lohkoilta, joilla ei ole esiintynyt helposti leviäviä ja hankalasti luomussa torjuttavia rikkakasveja (esim. hukkakauraa). Myös monet yksivuotiset rikkakasvit leviävät herkästi huonolaatuisen kuivikkeen mukana.

Hyvillä hiekkapohja- ja kompostipohjaparsilla voidaan merkittävästi vähentää kuivike-tarvetta pihatossa.

Mikäli tilalla käytetään myös rehuksi luomuoletta, on kuivikeoljet varastoitava niin selkeästi erillään, ettei minkäänlaista sekoittumisvaaraa eri tuotantotavoilla tuotettujen erien välillä ole olemassa. Kaikkien tilalla työskentelevien, mukaan lukien tilapäistyöntekijöiden, täytyy tietää, missä varastossa on rehua ja missä kuiviketta. Varastokirjanpidossa on oltava eri erien seuranta.

9 LUOMUREHUT

Luonnonmukaisessa tuotannossa eläimet on pääsääntöisesti ruokittava luonnonmukaisesti tuotetuilla rehuilla. Ensisijaisesti käytetään oman luomuyksikön rehuja, mutta ostorehuja on mahdollista käyttää lisänä. Ostorehut tulee aina hankkia luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuuluvalta toiselta tilalta tai yritykseltä.

Eläinten ruokinnassa ei ole luomutuotantoehtojen mukaan sallittua käyttää aminohappoja tai kasvun- ja tuotannon edistämiseen tarkoitettuja aineita. Kemiallisten liuottimien käyttö on kielletty, joten niiden avulla valmistettujen esim. valkuaisrouheiden käyttö ei ole sallittua, vaan niiden tilalle sopivat luomutuotannossa puristeet.

Rehuomavaraisuus

Nautojen ruokinnassa edellytetään luomutuotannossa vähintään 60 % rehuomavaraisuutta rehun kuiva-aineesta laskettuna. Tämä prosenttiosuus nousee 70 prosenttiin 1.1.2024. Jos oman tuotantoyksikön rehut eivät riitä, voidaan rehuja tuottaa yhteistyössä saman alueen muiden luonnonmukaisten tilojen kanssa.

Jo luomukotieläintuotantoa aloitettaessa tulee pohtia, mihin saakka rehuomavaraisuus omalla tilalla riittää ja mitä rehuja joudutaan ostamaan sekä mistä niitä on saatavilla. Myös normaalista poikkeavien satovuosien varalle tulee laatia ennakkoon suunnitelmat. Erityisesti eläintuotantoa laajennettaessa rehuntuotannon riittävyys kannattaa pitää mielessä, jotta lisääntynyt rehutarve ei tuo mukanaan ylimääräisiä ongelmia. Hyvä käytäntö on, että rehustuksen järjestämisestä tehdään ennakkoon kirjallinen suunnitelma, jossa huomioidaan myös poikkeustilanteet, ja suunnitelmaa päivitetään tarvittaessa.

Taulukko 3. Esimerkki rehuomavaraisuudesta ja rehubudjetista lypsykarjatilalla.

Lypsylehmät	Lehmälle kg/pv	Ruokinta- päiviä	Lehmiä, kpl	Vuoden tarve		Osuus rehun kuiva- aineesta, %	Oma- varaisuus %-rehusta
				kg	kg ka		
Sisäruokinta- kauden säilörehu ka 30 %	70,0	260	60	1 092 000	327 600	53,00	
Laidunkauden säilörehua ka 30 %	30,0	105	60	189 000	56 700	9,00	
Seosvilja + herne omat ja yhteistyö- tilat ka 85 %	8,4	305	60	153 700	130 645	21,00	
Robottirehu teollinen ka 85 %	2,4	305	60	43 900	37 315	6,000	
Rypsipuriste, osto ka 82 %	1,2	305	60	21 900	17 958	3,000	
Laidun ka 20 %	40,0	105	60	252 000	50 400	8,00	
Yhteensä					620 618	100,00	91

Huom! ka = kuiva-aine

Ulla-Maija Leskinen

Siirtymävaihelohkojen rehut

Siirtymävaiherehukseksi lasketaan 2. siirtymävaihevuoden pelloilta (SV2) korjattu rehu. Omalta tilalta korjattua SV2-rehua voidaan syöttää luomueläimille 100 % niiden päivittäisestä rehun kuiva-aineen syönnistä. Mikäli eläimille myös ostetaan siirtymävaiherehua, laskee siirtymävaiherehun suurin mahdollinen käyttömäärä 25 %:iin. Prosenttiosuudet lasketaan kasviperäisten rehujen kuiva-aineesta. Eläimillä, joiden tuotantolinkaaari on yli vuoden (naudat pääosin) prosenttiosuuden tarkastelu-aika on ajanjakso tarkastuksesta edelliseen tarkastukseen. Jos eläin syö tarkastusten välisenä aikana esim. 4 000 kg kasviperäistä rehun kuiva-ainetta, voi siitä enintään 25 % eli 1000 kg ka:lta olla SV2-rehua silloin, kun osa SV-rehusta on ostettua.

SV1-rehu

Ensimmäisen siirtymävaihevuoden (SV1) pelloilta korjattu rehu on markkinoitava tavanomaisena, *eikä sitä voi ostaa luomueläimille toiselta luomutilalta*. Omalta tilalta korjattua SV1-rehua voidaan kuitenkin luomukarjalle syöttää kasviperäisen rehun kuiva-aineen kokonaismäärästä vuosittain enintään 20 %. Tämä poikkeus koskee ainoastaan valkuaiskasveja ja karkearehua, eli lohkot ovat joko pysyviä laitumia, niillä kasvaa monivuotisia rehuksia tai valkuaiskasveja (seoskasvustoissa oltava valkuaiskasveja yli 50 %). SV1-laidun- tai rehulohkot eivät ole saaneet kuulua tilan luomuyksikköön viitenä aiempina vuotena. Karkearehusato voidaan hyödyntää laiduntamalla, korjaamalla monivuotisten rehuksien sato (säilörehu, kuivaheinä), tai korjaamalla suojavilja kokoviljasäilörehuksi monivuotisen nurmen perustamisen yhteydessä.

SV1-lohkon kasvustolla tulee aina olla yhteys monivuotiseen karkearehuun tai valkuaiskasveihin. Siksi luomueläimille ei voi syöttää SV1-lohkolta esim. puitua suojaviljaa, ei-suojaviljana olevaa pelkkää kokoviljasäilörehua tai raiheinäkasvustoja. Lisäksi tulee huomioida, että SV1- ja SV2-rehujen yhteismäärä ei saa ylittää SV2-rehulle annettua enimmäismäärää.

Esimerkkejä eri tuotantovaiheen rehujen mahdollisista syöttöprosentista:

Oma ja/tai osto LUOMUrehu 100 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu ja oma SV2-rehu 100 %
Oma SV2-rehu 100 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 80 % + oma SV1-rehu enintään 20 %
Oma SV2-rehu 80 % + oma SV1-rehu enintään 20 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu ja oma SV2-rehu 80 % + oma SV1-rehu enintään 20 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 75 % + osto SV2-rehu enintään 25 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 75 % + oma ja osto SV2-rehu enintään 25 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 75 % + osto SV2-rehu 5 % + oma SV1-rehu enintään 20 %.

Seosrehuruokintaa käytävillä tiloilla siirtymävaiheen rehua on helppo annostella päivittäin esim. yksi paali SV1-rehua ja 4 paalia luomurehua samaan annokseen, jolloin syöttömääräksi tulee 20 % (jos paalien painot ja kuiva-aineprosentit ovat samalla tasolla).

Taulukko 4: Esimerkki SV1-rehun osuuden laskemisesta kuiva-ainemäärästä.

	Rehua, kg/pv	Kuiva-aine-%	Rehua, kg ka/pv	Osuus säilörehusta, %
SV1-säilörehu	800	37	296	19,8
Luomu-säilörehu	4 000	30	1 200	80,2
Yhteensä			1 496	100,0

Eri tuotantovaiheissa olevat rehut (LUOMU, SV2, SV1) on aina varastoitava selkeästi erillään toisistaan – esim. eri siilot, aumat, paalit. Myös varastokirjanpidossa niiden määrät ja kulutus tulee olla eriteltynä.

Karkearehun käyttö

Karkearehuja ovat luomutuotantoehtojen mukaan nurmirehut, laidunruoho, naatit, vilja-kasvien oljet, viherjauhot (ei kuitenkaan ainoana karkearehuna) ja rehuna käytettävät juurikasvit (ei kuitenkaan peruna).

Nautojen ruokinnan tulee perustua mahdollisimman paljon laidunten hyödyntämiseen, mikä tarkoittaa normaalisti vähimmillään Etelä-Suomessa neljän kuukauden laidunkautta, keskiössä Suomessa kolmea ja puolta kuukautta ja Pohjois-Suomessa kolmea kuukautta. Pidennetty laidunkausi tarkoittaa vähintään kaksi viikkoa alueen normaalia laidunkautta pidempää laidunaikaa.

Laidunnuksen käytännön toteutuksen suunnitteluun tulee kiinnittää huomiota jo heti luomuvälvontaan ilmoittautumista suunniteltaessa. Tavoitteena on, että laidunnuksen kautta täytetään mahdollisimman iso osa nautojen rehuntarpeesta. Lohkojen ja kulku-rettien suunnittelulla saadaan laidunnuksen toteutuksesta sujuvaa myös automaattilyp-sytiloilla.

Luomutuotantoehdot edellyttävät, että nautojen maataloudesta peräisin olevan rehun päiväannoksen sisältämästä kuiva-aineesta on vähintään 60 % karkearehua (tuoreena, kuivattuna tai ilmatiiivisti säilöttynä). Toisin päin ajateltuna tämä tarkoittaa, että väkirehun eli täydennysrehun osuus ruokinnasta voi olla maksimissaan 40 % rehun kuiva-aineesta päivittäin. Alle 6 kk:n ikäisille ei ole enimmäisväkirehuprosenttia, mutta niidenkin ruo-kintaan käytetään aina mahdollisimman paljon hyvää karkearehua.

Poikkeuksena lypsylehmillä on mahdollista käyttää ruokinnassa väkirehua 50 % päivittäisestä kuiva-aineannoksesta kolmen kuukauden ajan poikimisen jälkeen eli herutuskaudella. Mikäli tätä poikkeusta halutaan hyödyntää, on siitä oltava maininta eläinten luomusuunnitel-massa. Tarvittaessa tulee tarkastajalle pystyä osoittamaan, mille eläimille ja kuinka kauan poikkeusta on käytetty.

Säilörehu

Lypsylehmien ruokinnan perusta on sisäruokintakaudella hyvälaatuinen säilörehu, mikä tarkoittaa sekä ruokinnallisilta arvoiltaan että säilönnälliseltä laadultaan ensiluokkaista rehua. Hyvää säilörehua lypsylehmät syövät enemmän, jolloin kokonaiskuiva-aineen syönti nousee ja siten myös väkirehuannokset voivat olla isompia tuotantoehtojen rajoissa. Mitä suurempi on kokonaissyönti, sitä enemmän eläimet myös lypsävät.

Säilörehua tehtäessä sadonkorjuun ajoitus ratkaisee rehun ruokinnallisen laadun. Kas-vustosta voi ottaa korjuuaikanaäytteen ja verrata sitä sitten siihen, miltä kasvusto näyttää. Nuoresta, lehtevästä kasvustosta tehty karkearehu on maittavaa, hyvin sulavaa ja sisältää parhaat rehuarvot. Karkearehu, joka sisältää paljon kortta, aiheuttaa hävikkiä, eikä täytä lypsävän eläimen ravinnontarpeita. Erityisesti ensimmäinen säilö-rehusato on korjattava ajoissa, eikä jäädä odottelemaan mahdollista satomäärän nousua laadun kustannuksella.

Palkokasvipitoisesta nurmesta korjattu säilörehu on luomunaudan ruokinnan tärkein osa.

Laadun tulee säilyä myös varastoinnin aikana. Lehmät syövät syönti-indeksin perusteella oletettua vähemmän, jos karkearehu pääsee lämpenemään kesken varastoinnin. Syönnin vähentyessä alenee myös tuotos. Lisäksi säilörehun huono säilönnällinen laatu vaikuttaa heikentävästi myös maidon pitoisuuksiin sekä lehmien aktiivisuuteen automaattilypsyssä. Ruokinnallisilta arvoiltaan heikompilaatuista karkearehua voidaan jonkin verran täydentää täydennysrehuilla, mutta epäonnistunutta säilöntää ja siten säilönnällistä heikkoa laatua ei voida jälkeenpäin parantaa. Lisäksi heikosti säilynyt rehu vaarantaa eläinten terveyden, aiheuttaa hävikkitappioita ja turhia kustannuksia. Laadun todentamiseksi on hyvä teet-
tää paitsi raaka-aineanalyysit, myös rehuanalyysit tuotetuista rehuista. Homeista rehua ei eläimille saa syöttää.

Kun tilalla syötetään rinnakkain erilaisia rehuja (esimerkiksi SV- ja luomusäilörehua), monen rehusäilön yhtä aikaa avaaminen altistaa rehun pilaantumiselle. Erilaisten rehujen rinnansyöttöä varten toimivampi ratkaisu voi olla pyöröpaalaus. Mikäli kaikki rehu tehdään siiloihin, tulee niiden mitoitus suunnitella siten, että rehurintaman eteneminen syötössä on riittävän nopeaa ja pilaantumiselta välttyään. Rehun huolellinen tiivistäminen täytön yhteydessä on ensiarvoisen tärkeää laadun ylläpitämiseksi. Erityisen riskialtista on avata useampi siilo lämpimillä syyskeleillä.

Luomuviljelyssä hyödynnetään monipuolisia siemenseoksia ja palkokasvien typen-
sidontakykyä. Palkokasveilla vaikutetaan rehujen valkuaispitoisuuteen. Karkearehun valkuaispitoisuuden nostaminen säästää ruokintakustannuksia ja täydentää varmimmin eläimen valkuaisen tarpeen.

Monipuoliset siemenseokset soveltuvat hyvin naudon ruokintaan (esimerkkejä siemen-
seoksista on tämän oppaan liitteessä 5). Erilaisista seossuhteista löytää kokeilemalla omille pelloilleen ja omaan ruokintakäytäntönsä parhaiten sopivat versiot. Eri lajit täydentävät toisiaan ja toisaalta myös yllyttävät toisiaan kasvamaan entistä paremmin.

Palkokasvien D-arvo on alhaisempi kuin heinäkasveilla, mutta mm. erilaisesta kuitu-
rakenteesta johtuen virtausnopeus pötsistä eteenpäin on kuitenkin nopeampi eli käy-
tännössä nauta pystyy syömään palkokasvipitoista säilörehua enemmän kuin vastaavan
D-arvon nurmisäilörehua. Apilapitoisuus nostaa säilörehun syönti-indeksiä pitoisuuteen
50 %:iin asti yhteensä +14 indeksipistettä, mikä tarkoittaa syönnissä noin 1,5 kg ka/vrk.

Kokonaiskuitupitoisuus, ligniini- ja INDF- (sulamaton kuitu) pitoisuudet ovat tyy-
pillisesti suurempia ja NDF- (sulava kuitu) pitoisuus on pienempi palkokasveissa kuin
heinäkasveissa. NDF-pitoisuus puhtaissa apilakasvustoissa on ruokintakokeissa vaihdellut
348–492 g/kg. Kuidun sulavuus apiloilla on keskimäärin 45 % kun se heinäkasveilla on 65
%. Runsaasti palkokasveja sisältävän rehun syötössä haasteeksi voi muodostua alhainen
kuitupitoisuus, mikä on otettava huomioon mietittäessä väkirehumääriä.

Ykisivuotista säilörehua sopivassa korjuuvaiheessa.

Palkokasvien kivennäispitoisuudet ovat erilaiset kuin heinäkaskvien, joten kivennäisana-lyysin teettäminen säilörehusta on välttämätöntä tasapainoiseen ruokintaan pääsemiseksi. Kalsiumia on palkokasveissa kaksin-kolminkertainen määrä heinäkaskveihin verrattuna. Tämä voi aiheuttaa ongelmia poikimisen yhteydessä kalsiumtasapainon kanssa sekä heikentää myös seleenin imeytymistä. Erityisesti ummassa olevien kivennäisessä ei saisi olla juurikaan lisäkalsiumia. Fosforipitoisuus palkokasvirehussa on yleensä samaa tasoa ja magnesiumpitoisuus korkeampi kuin pelkästään heinäkaskveista tehdyn säilörehun. Myös hivenainepitoisuuksissa on eroja ja erityisesti on muistettava, että luomussa seleeniä ei karkearehussa ole ollenkaan.

Nurmien kasvit

Säilö- ja laidunrehuntuotanto luomutilalla perustuu pitkälti palkokasvien hyödyntämiseen typensitojina ja rehun valkuaispitoisuuden nostajina. Tärkeimpiä monivuotisten nurmien palkokasveja Suomen olosuhteissa ovat apilat (puna-, alsike- ja valkoapila), joiden rinnalla käytössä ovat yleistymässä mailaset sekä pienemmässä määrin keltamaite ja vuohenherne. Puna-apila on apiloista satoisin ja useita lajikkeita sekoittamalla saadaan satoisuuden lisäksi myös talvehtimisvarmuutta. Alsikeapila on hyvä valinta hieman heikompiuntoisille lohkoille, joiden maan happamuus tai vesitalous eivät ole optimaalisia. Valkoapila on erityisesti laidunkasvina parhaimmillaan kestäen muita paremmin tallausta ja peittäen rönsyillään myös mahdolliset aukkopaidat. Mailaset tarvitsevat viihtyäkseen lohkon, jonka pH on yli 6 ja reippaan kaliumlannoituksen. Niitä kannattaa kokeilla seoksissa lohkoilla, joilla pohjavesi ei ole lähellä pintaa ja maan rakenne on kunnossa. Talvehtimisen varmistamiseksi vesi ei saa jäädä pellolle seisomaan. Viihtyessään mailaset antavat monta maittavaa ja valkuaispitoista satoa kesässä. Parhaisiin tuloksiin päästään käyttämällä monipuolisia seoksia sekä eri lajeista että lajikkeista, ja valitsemalla seokset nurmen käyttötavan mukaan, eli laitumille erilaisia kasveja kuin säilörehukäyttöön.

Jos palkokasvit tuntevat valtaavan koko kasvualan, kannattaa heinäkaskveista suosia lajeja, joiden jälkikasvukyky on hyvä. Timotei antaa ensimmäiseen satoon laadukasta rehua, mutta on jälkikasvukyvyltään heikko – tosin lajikkeiden välillä on tässäkin jonkin verran eroja. Parempia kilpailijoita palkokasvien kanssa ovat nurmi- ja ruokonata sekä suotuisilla alueilla koiranheinä ja englannin raiheinä. Laitumilla niittynurmikka on kestävä. Heinäkaskveja valitaan seoksiin useita lajeja sekä lajikkeita ja käytetään reilua siemenmäärää.

Täydennystä rehustukseen tuovat erilaiset yksivuotiset säilörehu- ja laidunkasvutot, joissa palkokasvina ovat mukana herne, härkäpapu, valkolupiini tai persianapila. Yksivuotisten palkokasvien valinnassa tulee kiinnittää huomiota lajikevalintaan, jotta säilörehukäyttöön tulee hankittua juuri sadontuottokyvyltään parempi vihantalajike eikä puitava. Yksivuotiset palkokasvit tuovat mukanaan monipuolisuutta sekä tyyppillisesti monivuotisia kasveja korkeampia valkuaispitoisuuksia. Seoksiin laitetaan normaalisti mukaan viljoja, joista maittavin on vehnä, mutta yleensä parhaat sadot antaa kaura.

Rehun säilöntäaineet

Säilörehulla tarkoitetaan luomutuotantoehdoissa ilmatiiviillä säilöntämenetelmällä tehtyä rehua. Säilörehun valmistuksessa sallitut lisäaineet ovat entsyymit, hiivat ja bakteerit (mikro-organismit). Mikäli säilörehun valmistuksessa käytetään muurahais- tai propionihappoja, natriumformiaattia tai natriumpropionaattia, on näiden käytöstä oltava selvitys kotieläinten luomusuunnitelmassa. Muita raaka-aineita sisältävien säilöntäaineiden käyttö ei ole sallittua.

Säilöntäaineen soveltuvuus luomutuotantoon tulee aina varmistaa tuoteselosteesta ennen käyttöä. Säilöntäaineen käyttö on suositeltavaa säilörehun laadun varmistamiseksi. Huomioitavaa on, että tavanomaisen melassin käyttö säilörehun säilöntään ei ole sallittua. Luonnonmukaisesti tuotettua melassia voidaan käyttää. Myös ostettaessa säilörehua, tulee

varmistua, että siinä on käytetty luomutuotannossa sallittua säilöntäainetta. Kun tehdään rehuntuotantosopimuksia, on sovittava kuka vastaa säilöntäaineen luomulaatuisuudesta.

Luomurehujen usein tavanomaisia rehuja korkeampi pH kertoo siitä, että luomutuotannossa useammat rehuntekijöistä tekevät säilörehua ilman säilöntäainetta. Tämä vaikuttaa myös rehun ruokinnallisiin arvoihin esim. valkuaisen hajoamiseen säilönnän aikana. Palkokasveilla on heinäkasveja korkeampi puskurikapasiteetti, mikä estää pH:n laskua. Oikean säilöntäaineen valinta, riittävä aineen käyttö, huolellinen esikuivatus erityisesti biologisia aineita käytettäessä, tiivistys ja nopea siilon sulkeminen lisäävät säilönnän varmuutta.

Laidunnurmet

Laidun on tärkeä osa luomutilan rehustusta. Laidunten kasvukyvyn arvioinnissa on oltava realistinen ja *huomioitava, ettei lohkoja syötetä liian tarkkaan*, jotta ne jaksavat lähteä uudelleen kasvuun. Laidunnurmia kannattaa hoitaa mieluummin joka syötön jälkeen tehtävillä puhdistusniitoilla kuin liian tarkalla syöttämisellä. Kasvuston loppukorkeuden lohkoa vaihdettaessa tulee olla vähintään 10–12 cm. Laidunten syöttö aloitetaan keväällä mahdollisimman aikaisin ja kesälläkin viimeistään kun kasvusto on noin 25 cm korkea. Laidunkaudellakin on muistettava eläinten kivennäis- ja hivenaineruokinta sekä erityisesti vesihuolto siten, että kaikki eläimet pääsevät juomaan niin halutessaan.

Luomurehunkulutukseen sadon arviointi laitumesta on hankalaa mutta ei mahdollonta. Sadon voi arvioida kehikonäytteellä 50 x 50 x 50 cm (= 1/4 m²) kehikolla tai kehikon kulmalla, leikkaamalla saksilla kehikon alalta rehu. Rehu punnitaan ja kerrotaan tulos siten, että saadaan selville hehtaarisato.

Monivuotisten laidunten ikää ja kasvukykyä voidaan parantaa tekemällä täydennyskylvöjä 8–10 kg/ha apila-nurmisiemenseoksilla – myös yksivuotisia kasveja kuten raiheinää ja viljaa voidaan käyttää paikkauksiin. Erityisesti rukiin avulla saadaan kestävyyttä kulkurille – jo 40 kg/ha auttaa tiheän kasvuston saamisessa. 1-vuotisia kasveja käyttämällä saadaan lisälaidunala käyttöön siinä vaiheessa kun monivuotisten laidunnurmien kasvu keskikesällä hiipuu. Maittavia kasveja ovat esim. vilja-herne-seokset ja raiheinistä saadaan aloja, joita voidaan laiduntaa vielä myöhään syksyllä. Perustamalla yksivuotisen laitumen vilja-raiheinä-seoksella saadaan myös välivuosi palkokasvien viljelyyn. Rehevien kasvustojen syötössä tulee loppukesästä ja syksyllä olla tarkkana, etteivät ne aiheuta eläimille puhaltumista – riski on suurin märällä kelillä ja pakkasöiden jälkeen.

Rikkakasvien torjuntaa on tehtävä laitumillakin. Erityisesti rantalaitumilla on tarkkailtava, etteivät eläimet pääse syömään niille vaarallisia rikkakasveja, esim. myrkkyykeisoa.

Laitumille on hyvä järjestää myös luontaisia varjo- ja suojapaikkoja.

Esimerkkejä erityyppisten navetoiden laiduntamisratkaisuista:

Robottinavetta: Laidunportti avataan aamulla ja suljetaan illalla. Lehmät, jotka jäävät laitumelle tulevat navettaan muutaman tunnin sisällä. Vaihtoehtoisesti navetan ovet ovat auki ja lehmät halunsa mukaan vapaasti laitumella. Lehmille annetaan apetta navetan pöydälle ja siten varmistetaan tasainen tuotos laidunrehun määrän vaihdellessa pellossa. Navetassa seurataan appeen kulutusta ja kun kulutus nousee, siirretään eläimet toiselle lohkolle.

Pihattonavetta lypsyasemalla: Eläimet lähtevät lypsyn jälkeen laitumelle joko yöllä tai päivällä riippuen siitä, kuinka kuumaa tai sateista on. Periaate on, että ainakin lypsyjen välin eläimet ovat laitumella ja lisäksi niille annetaan apetta navetan ruokintapöydälle. Optimioissa on mahdollisuus laiduntaa yöllä sekä päivällä, ja eläimillä on vapaa pääsy navettaan sateen suojaan ja pakoon hyönteisiltä.

Parsinavetta: Karja menee lypsyn jälkeen laitumelle yöksi tai päiväksi. Kuumina paahteisina päivinä, jos eläimet seisovat jouten odottaen navettaan pääsyä, on syytä ottaa eläimet lepäämään viileään parteensa ennen seuraavaa lypsyä. Viileät yöt ovat parhaita ruokailuhetkiä laitumella.

Hiehot tarvitsevat runsaan laitumen, sekä jatkuvasti kivennäisen ja seleenilisän laidunruokinnalla.

Vasikoiden laiduntaminen aloitetaan viimeistään kun juotto loppuu. Vasikoille tulee jakaa väkirehua myös laitumelle, jotta niiden valkuaisen ja energian tarve täyttyy, eikä niiden kasvu hidastu. Vasikoiden osalta on tärkeää, että laidunpaikka vaihtuu vuosittain tai vähintään joka toinen vuosi. Laidun voi saastua loisilla, jolloin eläimet eivät kasva, sairastavat ripulia ja ovat takkukarvaisia loistartunnan pilatessa eläinten kasvun ja lypsy-lehmiksi kasvavien hiehojen tuotannon. Loisten torjunta ja eläinten kunnon seuranta on tärkeää etenkin syksyllä, kun eläimet lopettavat laiduntamisen. Loistartunnan voi todeta hoidon perusteeksi ulostenäytteellä.

Vasikoiden laitumessa on valko- ja persianapilaa, nurminataa, timoteitä ja raiheinää. Laidunta on puhdistusnietetty syöttöjen välissä kaksi kertaa pellon ravinnoiksi. Kuva on otettu syyskuussa, jolloin laidun on vielä hyvässä kasvukunnossa ja siitä riittää syötävää lokakuulle asti.

Vasikoiden laitumessa on valko- ja persianapilaa, nurminataa, timoteitä ja raiheinää. Laidunta on puhdistusnietetty syöttöjen välissä kaksi kertaa pellon ravinnoiksi. Kuva on otettu syyskuussa, jolloin laidun on vielä hyvässä kasvukunnossa ja siitä riittää syötävää lokakuulle asti.

Perinnebiotoopit ja yhteislaitumet

Perinnebiotooppien ja muiden luonnonlaidunten hyödyntäminen on suotavaa aina kun niitä on tarjolla. Kyseisten alueiden tulee myös kuulua luomuvalvontaan. Kun luomukotieläintuotanto aloitetaan tai otetaan käyttöön uusia luonnonlaidunalueita, on niille haettava ELY-keskuksesta siirtymävaiheen lyhennystä, jotta sato luetaan heti luomulaatuiseksi ja luomueläimiä voidaan laiduntaa ko. alueella. Perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten sadontuottokyky on arvioitava realistisesti, ettei alueille tule ylilaidunnusta ja alueen arvo taikka eläinten kasvu sen vuoksi kärsi. Peltolaitumeen verrattuna sato määrät ovat karkeasti ottaen: metsälaidun 10 %, kuiva niitty 20 %, hakamaa 25–30 %, niitty 30–40 % ja rantalaidun 20–40 % (MMM).

Tavanomaisesti kasvatettuja luomutilan omia taikka toisen tavanomaisen tilan eläimiä voidaan laiduntaa luonnonmukaisesti hoidetuilla laitumilla (luonnonmukaisessa yksikössä) seuraavin edellytyksin:

- eläinten laiduntamisesta pidetään kirjanpitoa, johon merkitään tiedot laiduntaneista eläimistä, laidun-alueista ja laidunnusajasta
- tavanomaisesti kasvatettuja eläimiä voidaan yhtäjaksoisesti laiduntaa luonnonmukaisesti viljellyillä lohkoilla enintään laidunkauden ajan
- eri tuotantotavoista peräisin olevien eläinten tulee laiduntaa aluetta vuorotellen, eli luonnonmukaisesti kasvatettuja eläimiä ei voida laiduntaa yhteislaitumilla tai alueella samanaikaisesti tavanomaisesti kasvatettujen eläinten kanssa
- tavanomaisesti kasvatetut eläimet ovat peräisin maatalouden ympäristöohjelman mukaisesta tuotannosta, tai ne asuvat vakituisesti luomutilalla, ja niiden hoito perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Luonnonmukaisesti kasvatettujen eläinten vieminen perinteisille yhteislaitumille samanaikaisesti tavanomaisesti kasvatettujen eläinten kanssa on mahdollista seuraavin edellytyksin:

- eläinten laiduntamisesta pidetään kirjanpitoa, johon merkitään tiedot laiduntaneista eläimistä, laidun-alueista ja laidunnusajasta
- yhteislaitumena käytettävää laidunalueetta ei ole käsitelty vähintään kolmeen vuoteen tuotteilla, joita ei sallita luonnonmukaisessa tuotannossa (tästä esimerkiksi maatalousviranomaisen lausunto)
- muiden alueella laiduntavien eläinten tulee olla peräisin maatalouden ympäristöohjelman mukaisesta tuotannosta, esimerkiksi tiloilta, joilla on sopimus maatalouden ympäristötuista
- luonnonmukaisesti kasvatetut eläimet pystytään selkeästi erottamaan muista laitumella olevista eläimistä (selkeä merkintäjärjestelmä).

Hiehot viihtyvät hyvillä luonnonlaitumilla.

Väkirehu

Luomunautojen ruokinnassa pyritään tyydyttämään eläinten ravinnontarve mahdollisimman pitkälti kuhunkin tuotantovaiheeseen parhaiten soveltuvaa karkearehua käyttämällä. Väkirehulla täydennetään karkearehua tuotosvaiheesta riippuen. Luomunautojen väkirehuruokinnan pääosassa on hyvälaatuinen rehuvilja, yleensä kaura, mutta myös ohra tai vehnä. Kauran rehuarvoa on mahdollista parantaa kuorimisella. Hyvälaatuista ruistakin voi väkirehuna käyttää pieniä määriä.

Viljaa täydennetään tarvittaessa valkuaisrehuilla – herne, härkäpapu, rypsi. Myös sinilupiini on käyttökelpoinen. Koska lisävalkuainen on yleensä ruokinnan kallein osa, käytetään sitä vain hyvin harkitusti keskittyen ensisijaisesti karkearehun hyvään valkuaispitoisuuteen.

Rypsi sisältää hennettä ja härkäpapua enemmän tiettyjä tärkeitä aminohappoja, joita tarvitaan maidontuotantoon. Tämän vuoksi pieni rypsilisä yleensä parantaa tuotosta erityisesti lisäämällä karkearehun syöntiä. Tärkeää on kuitenkin laskea vastaako saatu lisätuotto lisääntyneitä kustannuksia. Luomurypsiä on yleensä saatavilla teollisesti puristettuna. Sitä voidaan puristaa myös itse tilatason kylmäpuristimilla, jolloin puristeen rasvapitoisuus jää korkeammaksi ja siten syöttömäärät pienemmiksi. Rypsin siementä on mahdollista lisätä väkirehuseokseen myös puristamattomana rikkomalla se esim. vasaramylyllä. Tällöin siemenen sisältämä öljy jää kokonaan rehuseokseen ja rypsin kokonaismäärä päiväannoksessa rajautuu noin 1 kiloon lehmää kohden, ettei rasvan määrä ala rajoittaa syöntiä. Lisäämällä puristamatonta rypsiä kotiseokseen on mahdollista vähentää seoksen pölyämistä, mutta on huomioitava, että liiallinen määrä voi aiheuttaa ongelmia rehun juoksevuudelle ruokintalaitteissa.

Herneen ja härkäpavun valkuaisen pötsihajoavuus on rypsiä korkeampi, joten ne soveltuvat parhaiten täydentämään karkearehua, jolla on hyvä sulavuus, mutta hieman alhainen valkuaispitoisuus. Vaikka näiden rehujen aminohappokoostumus ei olekaan optimaalinen, on niillä käytännön kokemuksen perusteella tuotostasoa nostava vaikutus. Herne ja härkäpapu sisältävät myös runsaasti tärkkelystä, jolloin ne korvaavat osittain myös viljaa. Kuivattuna niiden rikkominen voi olla haasteellista, mutta onnistuu hyvä-

Palkoviljapitoiset seoskasvustot tuottavat hyvää väkirehua luomunautoille.

kuntoisella myllyllä tai rahtisekoittajan työnä. Tärkeää on, etteivät ne mene liian hienoksi pölyksi, vaan käytettävät seulat ovat riittävän karkeita tai siemenet litistetään.

Puitava sinilupiini sisältää hernetta ja härkäpapua enemmän valkuaista (noin 30 % kuiva-aineesta), eikä siinä ole juurikaan tärkkelystä, joten se soveltuu hyvin lypsylehmien valkuaislisäksi. Sinilupiinin käytöstä väkirehuna on meillä Suomessa vähän kokemusta, koska sen viljely on osoittautunut haasteelliseksi. Kasvi on kuitenkin kokeilemisen arvoinen sadon laatunsa vuoksi ja se onkin Ruotsissa lisännyt suosiota osana luomumaitotilojen ruokintaa.

Luomunautatilalla on mahdollista hyödyntää rahtisekoittajia, jotka käyvät tilalla tekemässä eri komponenteista tilaseosta. Tällöin on kuitenkin varmistuttava, että rahtisekoittaja kuuluu Ruokaviraston luomuvälvontaan. Rahtisekoituksen käytännön toteutuksesta on tehtävä kuvaus luomusuunnitelmaan. Erityisesti on huomioitava rahtisekoittajan laitteiston puhdistus tavanomaisista rehuaineista ennen luomurehujen sekoitusta. Rehujen tilasekoitus antaa mahdollisuuden erilaisten pienten täydennysrehuerien käyttöön.

Tarjolla on tällä hetkellä myös useita luonnonmukaisesti tuotettuja teollisesti valmistettuja täydennysrehuja, joita voidaan haluttaessa käyttää luomukotieläintilalla. Niitä valmistavat mm. Kinnusen Mylly, Lantmännen Agro ja Hankkija.

Luomumaitotilan ruokintastrategian valintaan vaikuttavat mm. oma peltopinta-ala ja mahdollisuus viljan tai valkuaisrehujen viljelyyn, lähialueiden yhteistyötilojen luomutuotanto, mahdollisuus sopimustuotantoon, omat ruokintalaitteet ja koneet, karkearehun laatu ja määrä sekä tavoiteltu tuotostaso. Väkirehuksi voidaan valita vilja täydennettynä valkuaisrehuilla, vilja-puolitiiviste-ruokinta tai kokonaan teolliset ostorehut.

Tärkeää on suunnitella ruokinta jo pitkälle etukäteen, sillä markkinoilta ei välttämättä ole saatavilla sopivia rehuja akuuttiin tarpeeseen. Seuraavan kesän rehuntarpeita on alettava miettimään jo edellisenä syksynä.

Juotto

Luomuvärikoiden ruokavalion tulee sisältää luonnollista maitoa vähintään 3 kuukautta. Juottoon käytetään ensisijaisesti oman emän tai toisen saman eläinlajin yksilön maitoa.

Markkinoilla on saatavilla myös luomulaatuista juomarehua, mutta se on tarkoitettu käytettäväksi lähinnä ternikasvattamoissa. Yleensä luomumaitotilalla tulee riittävästi erilleen lypsettävää maitoa, jolla juotto voidaan järjestää. Ylimääräistä maitoa on mahdollista hapattaa myöhempää käyttöä varten esim. happopohjaisilla säilöntäaineilla, kunhan tarkistaa valmisteen soveltuvuuden luomuun. Juottoon voidaan käyttää juotto-automaatteja tai tuttisankoja. Riittävästä hygieniasta on huolehdittava erityisesti yhteisiä tutteja käytettäessä, jotta voidaan välttyä tautiepidemioilta.

Yksi mahdollisuus juoton järjestämiseen on käyttää imettäjälehmä. Tähän tarkoitukseen tarvitaan riittävän suuri karsina, mihin lehmä ja vasikat sopivat. Imettäjälehmäksi sopii esim. kiltti, mutta vedinten muodon tai tiukkuuden vuoksi vaikeasti lypsettävä yksilö.

Juottoautomaatti on toimiva ratkaisu myös luomutilalle.

Kivennäisrehut ja muut rehut

Luomueläinten ruokinnassa sallitut kivennäisperäiset rehuaineet ja ravitsemukselliset lisäaineet (hivenaineet) on lueteltu tuotantoehdojen liitteissä. Luonnonmukaisessa tuotannossa eläinten vitamiinitarve pyritään tyydyttämään käyttämällä luonnollisia vitamiinilähteitä. Naudoille on kuitenkin sallittua antaa synteettisiä A-, D- ja E-vitamiineja.

Kivennäis- ja vitamiinivalmisteiden kuten muidenkin teollisten rehujen merkinnästä luomuun soveltuvaksi vastaa tuotteen valmistaja tai markkinoija. Luomutuotantoon soveltuvat rehut merkitään viittauksella ”Voidaan käyttää luonnonmukaisessa tuotannossa asetuksen (EU) N:o 2018/848 ja (EU) N:o 4 2021/1165 mukaisesti”.

Tuotantoeläimille tarkoitetun asetusten mukaisen luomurehun nimessä voidaan käyttää sanaa ”luomu” ja etiketissä toimijan niin halutessa EU:n luomutunnusta, eurolehteä. Mikäli viljelijä ei rehun etiketin perusteella voi varmistua rehun soveltuvuudesta luomutuotantoon, asiaa kannattaa kysyä ensin suoraan sen valmistajalta tai markkinoijalta. Ongelmatapauksissa voi ottaa yhteyttä luomuasiantuntijaan tai Ruokaviraston rehuvalvontaan.

Kivennäis- ja hivenaineruokintaa suunniteltaessa tulee huomioida säilörehun erityispiirteet kivennäispitoisuuksien suhteen ja erityisesti riittävä seleenin saanti. Kun seleenipitoiset kemialliset lannoitteet jätetään pois käytöstä, laskee sadon seleenipitoisuus jo muutamassa vuodessa nollaan eli seleeni on saatava kivennäisvalmisteiden kautta (ks. myös s. 24 Seleenin puutos). Nautojen päivittäisen seleenin saantiin suositellaan annoksia 0,3–0,5 mg Se/kg rehun kuiva-ainetta. Peruskivennäisissä on usein luomun tarpeeseen nähden liian vähän seleeniä, koska kivennäisen käyttömääriä ei voi nostaa kovin korkealle. Tasapainoon päästään tällöin paremmin lisäämällä ruokintaan seleeni-E-vitamiinivalmisteita tai valitsemalla kivennäinen, jonka seleenipitoisuus on normaalia korkeampi. Tarkimpaan kivennäisruokintaan päästään teettämällä oman tilan tarpeisiin sopiva kivennäisseos perusrehujen kivennäisanalyysin pohjalta. Valmis aine on syytä tutkia rehuja analysoivassa laboratorioissa, jos epäilee, ettei päivittäisestä rehuseoksesta tule riittävästi seleeniä tai muita hivenaineita eläimille.

Luomueläinten ruokinnassa voidaan lisäksi käyttää ainoastaan tuotantoehdoissa lueteltuja eläintuotantoon vaikuttavia ja teknologisia lisäaineita, tiettyjä eläinten ruokinnassa käytettäviä aineita ja säilörehujen valmistuksessa käytettäviä aineita. Tuotantoehdoissa lueteltujen aineiden käyttö on sallittu vain siinä tarkoituksessa missä ryhmässä kukin aine on mainittu.

Tavanomaiset rehut

Luomunautojen ruokintaan on käytettävä luonnonmukaisesti tuotettuja rehuja, mutta erityisiä hätätilanteita varten on tuotantoehdoissa olemassa poikkeus. Ruokavirasto voi sallia rajoitetun ajan ja määrätyillä alueilla yksittäisille toimijoille mahdollisuuden käyttää tavanomaista rehua luomueläinten ruokinnassa.

Lupa voidaan myöntää, jos rehusato menetetään tai tuotannolle asetetaan rajoituksia erityisesti poikkeuksellisten sääolosuhteiden, tartuntataudin puhkeamisen, myrkyllisten aineiden aiheuttaman saastumisen tai tulipalon vuoksi. Lupaa haetaan Ruokavirastosta Luomuvalvontalomakkeella 9b.

Hakemuksen liitteiksi tulee laittaa:

- selvitys sadon tai varastojen menetyksestä
- satovahinkoilmoitus tai kopio satovahinkoa koskevasta katselmuspöytäkirjasta
- kopio ajantasaisesta varastokirjanpidon taseesta
- ruokintasuunnitelma, josta selviää rehun käyttö ajanjaksolla, jolle poikkeusta haetaan.

Poikkeuksen myöntäminen edellyttää toimijalta erityisen huolellista kirjanpitoa eläinten ruokinnasta. Ilman poikkeuslupaa on tavanomaisten maatalousperäisten rehujen käyttö nautojen ruokinnassa kielletty.

Tilojen välinen rehukauppa

Tilojen välillä voidaan käydä kauppaa jalostamattomilla kasvinviljelytuotteilla luonnonmukaisen tuotannon valvonnan puitteissa. Jos rehujen koostumusta muutetaan erottamalla niistä joitakin osia, esimerkiksi viljan jyvästä kuoriosaa tai rypsin siemenestä öljyä, vaaditaan rehuun tuoteseloste ja tällöin edellytetään myyjän rekisteröitymistä rehun valmistajaksi.

Ostettaessa rehua toiselta tilalta, tulee ostajan varmistua, että kyseinen tila on rekisteröitynyt rehualan alkutuotannon toimijaksi. Rekisteröityneistä tiloista löytyy luettelo Ruokaviraston nettisivuilta.

Luomu- ja SV2-rehuja ostettaessa on aina vaadittava niistä tarvittavat dokumentit: vaatimuksenmukaisuusvakuutus ja kopio asiakirjaselvityksestä. Myös vastikkeetta tapahtuva rehujen vaihto tai työkorvauksena luovutettu sato luokitellaan rehukaupaksi.

Rehuhygienia

Aina on huomioitava rehuhygienia koskien rehujen hankintaa ja varastointia, seosrehuhygieniaa sekä rehuvarastojen merkintää. Eläinten Terveys ETT on antanut tätä koskevia ohjeita, jotka löytyvät tarkemmin ETT:n internetsivuilta.

Keskeisimpiä riskejä rehuhygienian kannalta ovat:

- Puutteellinen rehuvarastojen ja ruokintalaitteiden suojaus linnuilta ja jyrsijöiltä.
- Huonot rehunteko-olosuhteet, multaa rehussa (*listeria*).
- Huonosti hapotettu tai pilaantunut säilörehu.
- Lannoitus karjanlannalla pintalevityksenä nurmelle (*salmonella*, *EHEC*).
- Rehujen pilaantuminen varastoinnin aikana – eläimille ei tule koskaan syöttää aistinvaraisen arvion perusteella pilaantunutta rehua. Pilaantunut rehu kompostoidaan, eikä sitä tuoda lainkaan ruokintapaikalle. Myöskään jäistä rehua ei eläimille syötetä – pakkaskaudta varten on varattava riittävästi kuivaa rehua, joka ei jäädy.
- Rikkakasvipitoiset rehut (sekä säilörehu että vilja) – pahimpia ei eläimille tule syöttää, sillä vaarana on paitsi rikkakasvien edelleen leviäminen lannan mukana pelloille, myös mahdolliset eläimille vaaralliset rikkakasvit. Rehuvilja on huolellisesti esipuhdistettava ennen syöttöön ottoa.

Toiminnassa tulee huomioida:

- Rehuvarastojen suojaus, varastokierto
- Rehun-, eläinten- ja lannan kuljetusreittien erillään pito
- Ruokintapöydän ja juoma-astioiden suojaus ja säännöllinen puhdistus, juomaveden laatu
- Ei istumapaikkoja linnuille ruokinta- ja juomapaikkojen yläpuolelle
- Ruokinnan muutokset ym. stressitekijät
- Ruokintakaluston (myös apevaunun) ja rehuvarastojen puhtaus ja puhdistettavuus
- Urakoitsijat puhtailla koneilla tilalle, tilalla pesupaikka koneita varten
- Rehupiha ei ole yleinen parkkipaikka tai välilastauspaikka

Asetus rehualan toiminnanharjoittamisesta edellyttää rehuvarastojen merkintää:

- *kirjanpidosta tulee käydä ilmi siilon tunnist, johon kyseinen rehu on toimitettu.*
- *vaatimus rehuvarastojen merkinnästä koskee kaikkia tilalla eläinten ruokinnassa käytettäviä rehuja; sekä tilalle ostetut että tilalla tuotetut rehut (paalirehujen osalta kirjanpidossa voidaan tunnistena käyttää esim. peruslohkotunnusta)*

Lisäksi hyvien käytäntöjen mukaista on, että rehukirjanpidon yhteydessä on kartta, johon rehuvarastojen paikat ja numerot on merkitty.

Tarkemmat ohjeet löytyvät esimerkiksi Eläinten Terveys ETT ry:n nettisivuilta.

Täydentävistä ehdoista on myös huomioitava, että eläinperäistä lannoitevalmistetta, kuten liha- tai luujauhoa, käytettäessä tulee noudattaa vähintään 21 vuorokauden varoaikaa eläinperäisen lannoitevalmisteen levityksen ja rehun korjuun tai laiduntamisen välillä.

10 ERI ELÄINRYHMIEN RUOKINTA KÄYTÄNNÖSSÄ

Analyysien perusteella voidaan miettiä myös rehujen syöttöjärjestys ja sekoitussuhteet. Jotta suunnitelmaa päästään käytännössä toteuttamaan, tulee eläimet ryhmitellä sopiviin ryhmiin, näin niiden erilaiset rehutarpeet pystytään paremmin huomioimaan.

Eri eläinryhmien rehutarpeeseen vaikuttaa mm. niiden tuotantovaihe, rotu ja elopaino. Myös yksilöiden tarpeiden välillä on suuria eroja. Omien eläinten rehutarve tulee tarkkaan arvioida ja laskea, mihin omien peltujen sato riittää ja mitä on ostettava tilan ulkopuolelta.

Tarkimpaan tulokseen suunnittelussa ja ruokinnassa päästään arvioimalla huolellisesti omat hehtaarisadot, analysoimalla kotoiset rehut ja suunnitella tulosten pohjalta kukin rehuerä sopivalle eläinryhmälle ja sopivaan tuotantovaiheeseen.

Taulukko 5: Esimerkki rehutarvelaskelmasta.

Rehun tarve	Vuoden tarve, kg	Satotavoite, kg/ha	Hehtaareita
Lehmät 60 kpl, Säilörehu (moniv. apilanurmi)	917 000	18 000	51,0 0
1-vuotinen säilörehu	364 000	25 000	14,5 0
Seosvilja + herne	153 300	3000	51,00
Laidun	252 000	14 000	18,00
Hiehot 20 kpl, Säilörehu	80 000	18 000	6,00
Vilja	12 000	3000	4,00
Laidun	84 000	14 000	6,00
Yhteensä			139,50
Omaa peltoa			121
Ostorehutarve: herne-viljaseosta 29,5 ha = 88 500 kg = 2 rekkakuormaa			

Ulla-Maija Leskinen

Umpilehmien ja tiineiden hiehojen ruokinta koostuu pääasiassa karkearehusta, kivennäisistä ja hivenaineista. Hyvälaatuinen, myöhemmässä vaiheessa korjattu, täyttävä karkearehu riittää tyydyttämään joutilaan ravinnontarpeen. Mikäli karkearehun sulavuus on korkea, voidaan ruokinnan korkeaa energiaa pienentää lisäämällä ruokintaan olkea tai kuivaa heinää. Kuitupitoiset karkearehut sisältävät usein vähemmän valkuaisista, jolloin tulee varmistua ruokinnan riittävästä valkuaispitoisuudesta. Umpilehmillä ruokinnan raakavalukuaispitoisuuden tulisi olla vähintään 120 g/kg ka. Ummessa oleville lehmille tulee välttää runsaasti palkokasveja sisältävän säilörehun syöttöä niiden sisältämän kalsiumin takia. Umpiaikana tarvitaan vain vähän kalsiumia, mutta muun muassa fosforin, magnesiumin ja seleenin saantiin tulee kiinnittää huomiota.

Myös umpilehmien kaikki rehukomponentit tulisi analysoida ja ruokinta suunnitella, jotta varmistutaan riittävästä valkuaisen ja kivennäisaineiden saannista, ja saadaan kuntoluokka pysymään tasaisena myös umpikauden aikana. Ruokintakokeissa on saatu ristiriitaisia tuloksia tunnuttamisen hyödyistä. Mitä suurempi ero umpikauden ja lypsykauden karkearehuissa on, sitä herkemmin kannattaa miettiä esimerkiksi pienen viljamäärän lisäystä umpilehmien dieettiin.

Lypsylehmien ruokinta herumiskaudella vaatii parhaat rehut. Lehmät saavat parhaiten energiansa täydennettyä hyvälaatuisesta, hyvin sulavasta säilörehusta poikimisen jälkeen. Osa lypsylehmän päivittäisestä säilörehusta voi olla myöhemmin korjattua, kuitupitoisempaa apilasäilörehua tai kokoviljasäilörehua, sillä karkearehun monipuolistaminen lisää syöntiä. Parhaita tuotoksia on saatu seoksella, missä on 2/3 palkokasvipitoista nurmisäilörehua ja 1/3 herne-viljaseoksia.

Karkearehun lisäksi annetaan viljaa sekä hernetettä, härkäpapua tai rypsiä sekä huolehdistaan riittävästä kivennäisten, hivenaineiden ja vitamiinien saannista. Täydennykseen voidaan käyttää myös teollisia rehuja.

Vastasyntyneen vasikan ravinto koostuu pelkästään emän tai muiden lehmien luomumaidosta. Vastasyntyneen vasikan tulisi saada oman emän ternimaitoa niin paljon kuin se jaksaa juoda mahdollisimman pian syntymän jälkeen, mielellään kahden, mutta viimeistään neljän tunnin kuluttua syntymästä. Ellei oman emän ternimaitoa ole jostain syystä saatavilla, käytetään ensisijaisesti saman tilan toiselta lehmältä lypettyä ternimaitoa. Vanhemmilta lehmiltä kannattaa lypsää ja pakastaa varastoon hyvälaatuista ternimaitoa tulevaa tarvetta varten. Ternimaito sulatetaan viileässä vesihautteessa, ettei tärkeitä vasta-aineita menetetä sulatusvaiheessa.

Pikkuvasikat tarvitsevat maitoa ruokavalionsa 3 kk:n ikään saakka. Juottomäärät ovat ensi alkuun vähintään 8–10 l päivässä, annosten alkaessa pienentyä kahden kuukauden iästä alkaen. Juoton ohella on tärkeää tarjota vasikoille ruokinnalliselta ja säilönnälliseltä laadultaan erinomaista säilörehua sekä vasikan ravinnontarpeet huomioon ottavaa väkirehua ja vettä. Viljan sekä herneen tai härkäpavun lisäksi väkirehuannokseen on hyvä sisällyttää myös rypsiä, jonka aminohappokoostumus on monipuolisempi. Koska aivan pienten vasikoiden kuiva-aineen syöntikyky on rajallinen, on niille perusteltua harkita teollisten täydennysrehujen käyttöä. Erityisesti on muistettava tasapainoinen kivennäis- ja hivenaineiden sekä vitamiinien saanti.

Pikkuvasikan hyvä hoito ja ruokinta antavat pohjan tulevien vuosien maidontuotannolle.

Kasvavan hiehon ruokinta on kasvun ylläpitoa. Vierotuksen jälkeen vasikoiden dieetti koostuu väkirehuista; kotoisista viljoista täydennettynä valkuaisrehuilla (rypsi, herne) ja ensiluokkaisesta heinästä ja säilörehusta, sekä laidunkaudella laitumesta. Puolen vuoden ikään asti vasikoille voidaan antaa reilummin väkirehua, mutta yli puolen vuoden vanhoille väkirehuprosentti ei saa nousta yli 40 %:n. Riittävän energian ja valkuaisen saannin varmistamiseksi kasvavien hiehojen, karkearehun tulisi olla valkuaispitoista, nuorena korjattua ja lehtevää. Laiduntaville vasikoille tulee varata loisista puhtaat ja rehevät, nuoret kasvustot. Aperuokinnassa käytetään heruvien lehmien apetta. Väkirehun valkuaisprosentti tulisi olla noin 17 %. Herne, härkäpapu ja rypsi sopivat hyvin nostamaan viljojen valkuaisprosenttia vasikoiden väkirehuseoksessa. Härkäpavun rakenne suurina määrinä seoksessa on kuitenkin liian kova pienille vasikoille, joten se täytyy rikkoa, joko jauhamalla tai litistämällä.

Hyvälaatuinen säilörehu on ruokinnan perusta kaikilla eläinryhmillä.

Rehukirjanpito

Luomukotieläintilalta edellytetään luomutuotantoehdoissa ruokinnan osalta kirjanpitoa seuraavista:

- ostetut ja vaihdetut rehut: lajit ja määrät
- tilalla tuotetut rehut: lajit ja määrät
- eläinten kuluttamat rehut: käytetty rehu ja sen tyyppi (luomu/sv/tavanomainen, oma/ostettu)
- eläinten ulkoilu- ja laidunnuspäivät.

Ostorehuista tarvitaan kuitti tai rahtikirja tai muu dokumentti siitä, mikä rehu on kyseessä. Toiselta luomuviljelijältä hankituista eristä on oltava vaatimuksenmukaisuusvakuutus ja luomusertifikaatin kopio. Ostorehuille on aina tehtävä vastaanottotarkastus kun niitä tuodaan tilalle. Tarkastuksella varmistetaan, että tuote vastaa tilattua ja erän luomudokumentit ovat kunnossa. Vastaanottotarkastuksen tulos kirjataan esim. rahtikirjaan. Laidunnus- ja ulkoilupäivät voi merkitä vaikka kalenteriin, mistä ne on helppo todeta.

Samalla kertaa on otettava huomioon myös täydentävien ehtojen vaatimukset kirjanpidolle ja merkittävä:

- tilalle ostetusta tai vastikkeetta saadusta rehusta rehun myyjän tai toimittajan nimi ja osoite, tuotteen nimi tai luonne (esimerkiksi rypsipuriste), toimituspäivä, määrä ja eläinryhmä, jolle rehu on syötetty
- lisäksi ostetusta tai vastikkeetta saadusta rehusta tulee kirjata rehukirjanpitoon rehuvaraston tunnistetunnus (esim. ”siilo 4”), johon kyseinen rehu on toimitettu
- tilalla itse tuotetuista rehuista kullekin eläinryhmälle syötetyn rehun nimi tai luonne sekä rehuvaraston tunnistetunnus, johon kyseinen rehu on toimitettu.

Varastokirjanpito vuonna:									
Väki-, valkuais- ja kivennäisrehut									
									Rehutyypin ja varastotunnus
									Luomu/Sv/2/3/v1
									VARASTO 1.1.
									+ ostettu kg
									+ ostettu kg
									+ ostettu kg
									+ ostettu kg
									- myyty kg
									- myyty kg
									- pilaantunut kg
									- VARASTO KG laidunk. alussa
0	0	0	0	0	0	0			= KULUTUS KG kevätk. aikana
0	0	0	0	0	0	0			VARASTO laidunk. alussa
									+ ostettu kg
									+ ostettu kg
									+ sato kg
									- myyty kg
									- myyty kg
									- pilaantunut kg
									- VARASTO laidunk. lopussa
0	0	0	0	0	0	0			= KULUTUS KG kesäk. aikana

Kirjanpidon tapa voi olla mikä tahansa ruutuvihkosta taulukkolaskentaohjelmaan, kunhan siitä löytyy vaaditut tiedot. Kirjaukset varastokirjanpitoon tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. Kirjanpitojärjestelmästä kannattaa rakentaa itselle parhaiten sopiva, jotta kirjaukset todella tulee tehtyä.

Tila: Maitola -lypsylehmät													
Agnia	Luomu karkearehut				Säätämävaihe 2 karkearehut				Säätämävaihe 1 karkearehut				Tä
	oma slr	osto slr	heinä	laidun	oma slr	osto slr	heinä	laidun	oma slr	osto slr	heinä	laidun	
Ruok. kevät	21.5.	20.9.	31.12	31.12	Ruok. kevät	21.5.	20.9.	31.12	Ruok. kevät	21.5.	20.9.	31.12	
1.1.20.5.	225000	4800			31000	7000			5000				
yht.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kesäruokinta													
laidun	7500	4200	300000		23500	5500			3500				
yht.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
syysruokinta													
31.12													
yht.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
yht. v	225000	7500	3000	300000	54500	12500	8500						
yht. ka/kg/v	78750	2250	7200	60000	48170	10750	7310						
kg ka luomuna	205820	luomua % ka	96,57										
kg ka sv2	7310	sv2. % ka	3,43										
kg ka sv1/tavanom.	0	sv1/tavanom.	0,00										
yht	213130		100,00										
kg ka karkearehut	148200	karkearehu %	69,54										
kg ka väkirehut	64930	väkirehu %	30,46										
yht.	213130		100,00										

Luomukotieläintarkastusta varten lasketaan jo valmiiksi eri eläinryhmien (lypsylehmät, hiehot) syömät rehut: karkearehu/väkirehu-%, luomu-/SV2-/SV1-% ja mahdollinen oma- tai ostorehu-%. Tällöin tarkastus on sujuvaa, eikä aikaa mene epäselvien asioiden selvittelyyn, mikä lisää tarkastuskustannuksia.

Ulla-Maija Leskinen

11. TUOTANTORAKENNUKSET

Tuotantorakennusta koskevat vaatimukset

Sekä luomutuotantoehdoissa että eläinsuojelumääräyksissä sanotaan, että naudan pitopaikan on oltava riittävän tilava, suojaava, valoisa, puhdas ja turvallinen sekä mahdollisimman hyvin naudan luontaiset tarpeet huomioon ottava.

Ikkunapinta-ala

Luomukotieläintuotantoon käytettävän rakennuksen ikkunoiden tai muun valoa läpäisevän materiaalin pinta-ala seinissä tai katossa on oltava vähintään 1/20 eli 5 % eläinsuojan lattiapinta-alasta. Materiaalin valonläpäisevyys on huomioitava esim. käytettäessä tuuliverkkoa tai valokatetta. Jos valonläpäisevyys on ikkunaa huonompi, tulee pinta-alaa olla suhteessa enemmän. On huomioitava myös, ettei valoaukon edessä tai takana ole esteitä, esim. laudoitusta. Valoaukkojen toimivuudesta pitää huolehtia siten, että ne vastaavat tarkoitustaan, joten turpeen käytöstä tai muusta syystä pölyntyneet ikkunat ja tuuliverkot on puhdistettava tarpeen mukaan.

Valoaukkojen materiaaleja valittaessa on hyvien käytäntöjen mukaista huomioida myös eläinten turvallisuus ja välttää rikkoutuvien materiaalien käyttöä paikoissa, joissa niiden särkyminen voi aiheuttaa vaaratilanteita. Ikkunalasit vaihdetaan pleksiin silloin kun niiden rikkoutuessa sirpaleita voisi tippua joko eläinten makuu- tai ruokintapaikalle.

Mikäli on tarvetta lisätä valoaukkojen määrää luomukotieläintuotantoon siirryttäessä, on niitä käytännössä yleensä helpoin tehdä joko suurentamalla entisiä aukkoja ylösalaspäin tai vaihtamalla oviin valoa läpäiseviä materiaaleja (esim. kennolevyä). Lisäämällä luonnonvaloa tiloihin helpotetaan samalla omaa työskentelyä ja varmistetaan kohtuullinen valonsaanti rakennuksiin esim. sähkökatkojen aikaan.

Navetan päädyissä on usein tilaa reilun kokoisille valoaukoille.

Eläinten käytettävissä oleva pinta-ala

Luomumaidontuotannossa eläinten tarvitsema pinta-ala on vakio lypsylehmälle ja siitossonnille, nuorkarjan osalta se määritellään elopainon mukaan.

Taulukko 6: Sisätilojen ja ulkojaloittelualueiden vähimmäispinta-alat luomukotieläintuotannossa.

Eläinryhmä	Eläin, kg	Sisätila, m ² /eläin	Ulkotila, m ² /eläin
Lypsylehmä		6	4,5
Naudat siitokseen ja lihintuotantoon	Paino enintään 100	1,5	1,1
	enintään 200	2,5	1,9
	enintään 350	4	3,0
	351–500	5	3,7
	yli 500	väh. 1 m ² /100 elop.kg	väh. 0,75 m ² /100 elop.kg
Siitossonni		10	30

Huomioi, että taulukossa esitetyt ulkotilojen vaatimukset koskevat sellaisia ulkojaloittelualueita, joille eläimillä on vapaa pääsy sisätiloista. Jos ulkotilaan pääsy on rajoitettua, ovat ulkotilan pinta-alavaatimukset vähintään sisätilavaatimusten suuruiset, ellei taulukon ulkotilavaatimus ole sisätilavaatimusta suurempi.

Sisätilaksi lasketaan luomutuotannossa rakennus, jossa on vähintään kolme seinää ja katto.

Luomukotieläintuotantoon sitoutunut viljelijä vastaa itse koko ajan, että minimipinta-alavaatimus täyttyy. Eläinten ryhmittely tulee toteuttaa siten, että kulloisenkin ryhmän käytössä oleva ala riittää sille. Eläinten käytössä olevaan alaan voidaan laskea vain se lattia-ala, johon eläimet todella pääsevät seisomaan.

Elopainot voidaan eläimiltä arvioida ja apuna käyttää esim. syntymä-, välitys- ja teuraspainoja, jos tilalla ei ole vaakaa käytettävissä. Elopainoja voidaan arvioida myös mittanauhalla.

Parsinavetoiden parsien mitoituksesta ei säädetä erikseen luomutuotantoehdoissa, vaan niiden osalta noudatetaan yleisiä määräyksiä ja ohjeita. Käytettävien kytkylaitteiden tulisi sallia eläimille mahdollisimman hyvä liikkumavapaus. Parsinavetan mahdollisessa poikimakarsinassa on huomioitava yllä olevat pinta-alavaatimukset.

Jos valvontaan kuuluvalla tilalla rakennetaan uusia tuotantorakennuksia, tulee niiden osalta tehdä vapaamuotoinen ilmoitus ELY-keskukseen, jotta rakennusten luomutarkastustarve ja ajankohta voidaan suunnitella ennakoon. Piirustukset uusista rakennuksista toimitetaan ELY-keskukseen ja päivitetään tilalla olevaa kotieläinten luomusuunnitelmaa muuttuneilta osin.

Poikkeus koskien erityistä hätätilannetta

Ruokavirasto voi sallia rajallisen ajan ja ainoastaan niin kauan kuin on välttämätöntä, enintään 12 kuukautta, toimijalle mahdollisuuden **poiketa luonnonmukaisesti tuotetuille eläimille vahvistetuista rakennusten eläintiheyksistä sekä eläinsuojien sisä- ja ulkotilojen vähimmäispinta-aloista**. Lupa voidaan myöntää, jos luonnontapahtumat kuten esimerkiksi tulvat tai myrskyt tuhoavat eläinten käyttämät rakennukset tilalla tai tuotantoyksikössä.

Lupaa tulee hakea Ruokavirastosta Luomuvalvontalomakkeella 9b. Hakemuksen liitteinä on toimitettava seuraavat selvitykset:

- selvitys rakennusten menetyksestä tai tuhoutumisesta
- ELY-keskuksen lausunto hätätilanteesta ja kunnan maaseutuelinkeinoviran omaisen vahvistama ilmoitus tapahtuneesta, siihen johtaneista syistä ja arvio vahingon laajuudesta
- kopio ajantasaisesta rakennuksen pohjapiirustuksesta pinta-ala- ja eläinmäärätietoineen ennen ja jälkeen eläinsuojiin kohdistunutta tuhoa.

Poikkeuksen myöntäminen edellyttää toimijalta huolellista kirjanpitoa tuotantotilojen eläintiheydestä poikkeuksen voimassaolon aikana. Myönteisen poikkeusluvan voimassaoloaikana luvassa mainitun rakennuksen tai eläintiheyden käyttö luomueläimille säilyttää luomueläinten ja niistä saatavien tuotteiden luomustatuksen.

Kiinteän lattian osuus lattiapinta-alasta

Luomutuotantoehtojen minimivaatimus on, että kiinteää lattiaa on nautojen käytössä olevasta lattiapinta-alasta vähintään puolet asetetusta vähimmäispinta-alavaatimuksesta. Kokonaan rakolattiarakenteiset rakennukset tai karsinat eivät siis käy luomueläinten kasvatukseen, vaan niihin pitää saada osittain kiinteät lattiat. ***Vähimmäispinta-alavaatimuksen ylittävä osa lattiasta voi olla vaikka kokonaan rakorakenteinen.*** Kun esim. lypsylehmän minimipinta-alavaatimus on 6 m², on siitä vähintään 3 m² oltava kiinteäpohjaista ja loppu voi olla rakolattiaa. Jos tällä samalla naudalla onkin käytössään vaikka 8 m² lattia-alaa, riittää edelleen, että siitä 3 m² on kiinteää ja loppu 5 m² voi olla rakolattiaa. Kiinteän lattian osuus on huomioitava myös mm. poikima- ja sairaskarsinoissa.

Parsinavetoissa parsien pinnan tulee olla tasainen, kiinteäpohjainen ja hyvin kuivitettu.

Vasikan pitopaikka

Jos alle viikon ikäistä vasikkaa pidetään yksittäiskarsinassa, karsinan seinien on oltava sellaiset, että vasikka voi nähdä ja kosketella lajitovereitaan. ***Viimeistään yli viikon vanhan vasikan tulee päästä ryhmäkarsinaan.*** Yksittäiskarsinan on oltava vähintään vasikan säkäkorkeuden levyinen ja karsinan pituuden vähintään vasikan pituus mitattuna turvasta lantioluun istuinkyhmyyn kerrottuna 1,1:llä.

Ritiläosaa alempana sijaitseva makuualue vähentää kuivikkeen sekoittumista lietteeseen ja siten lietteen käsittelyongelmia.

Pitopaikan puhtaana- ja kunnossapito sekä maidonkäsittelylaitteiden puhdistus

Eläinsuojelumääräysten mukaan nautojen pitopaikka ja sen rakenteet, varusteet ja laitteet on pidettävä hyvässä kunnossa, jotta ne eivät vahingoita nautoja tai vaaranna niiden terveyttä tai hyvinvointia. Pitopaikka, varusteet ja laitteet on pidettävä puhtaina ja tarvittaessa desinfioitava. Luomukotieläintuotannossa on sallittua käyttää eläinsuojien ja eläintenpidossa käytettävien laitteiden puhdistuksessa ja desinfioimisessa vain toimeenpanoasetuksen liitteessä VII olevia aineita, jotka on listattu myös tuotantoehdoissa. Virkaeläinlääkäriin erityisellä määräyksellä voidaan tilapäisesti rajatun ajan, kohteen ja tarkoituksen osalta käyttää muita aineita.

Huolehtimalla eläinsuojan yleisestä puhtaudesta, voidaan välttää hyönteisten ja jyrsijöiden hakeutumista rakennuksen ympäristöön sekä ennaltaehkäistä niiden aiheuttamia ongelmia. Eläinsuojassa on kuitenkin tarvittaessa tehtävä haittaeläinten torjuntatoimenpiteitä.

Luomukotieläintuotannossa hyönteisten ja muiden tuholaisten torjuntaan eläinsuojissa ja eläinten pidossa käytettävissä laitteissa on sallittua käyttää ainoastaan toimeenpanoasetuksen liitteessä II mainittuja sekä rekisteröityjä jyrsijöiden torjuntaan käytettäviä aineita (ainoastaan pyydyksissä käytettävät aineet). Lietelantajärjestelmissä petokärpästen ja kuivikepohjapihatoissa pistiäisen käyttö yhdessä mekaanisen torjunnan (siivoaminen, kärpäspapereiden käyttö) kanssa on havaittu toimivaksi kärpästen torjumiskeinoksi.

Vedinten ja lypsyvälineiden puhdistukseen ja desinfiointiin voidaan käyttää samoja aineita kuin tavanomaisessa tuotannossa.

Vesi

Eläinsuojelulainsäädäntö edellyttää, että nautojen juomalaitteiden tulee olla turvallisia ja niiden sijainti on mietittävä siten, että kaikilla on mahdollisuus päästä juomaan – myös pienillä vasikoilla ja hierarkiassa alimpana olevilla yksilöillä. Pihatossa on lypsylehmillä oltava yksi juomakuppi tai juomapaikka aina 10 lehmän ryhmää kohden. Nuorkarjalla on oltava juomapaikkoja seuraavasti: enintään 10 naudan ryhmällä 1 kpl, 11–40 naudan ryhmällä 2 kpl ja siitä eteenpäin aina alkavaa 20 naudan ryhmää kohden 1 lisäjuomapaikka. Kylmissä olosuhteissa juoma-astioiden tai laitteiden on oltava lämmitettäviä. Riittävästä juomapaikkojen määrästä, niiden saavutettavuudesta ja veden puhtaudesta on huolehdittava myös laitumilla ja tarhoissa.

Suosittelavaa on käyttää nautojen juomavetenä puhdasta vesijohtovettä. Luonnonvesien käyttämistä eläinten ainoana juomapaikkana tulee harkita tarkoin ja varmistaa, etteivät juomapaikat liety taikka juomaveden hygieeninen laatu muutoin vaarannu.

Juoma-aitaiden tulee olla helposti puhtaana pidettäviä.

Ruokailupaikat

Eläinsuojelulainsäädäntö edellyttää, että kaikkien eläinten on päästävä ruokintapaikalle helposti. Jos rehua ei ole jatkuvasti tarjolla, pihatossa olevien kaikkien nautojen on voitava ruokinta-aikana syödä samanaikaisesti. Ruokintapöydän reunan pituuden on tällöin oltava täysikasvuista nautaa kohden vähintään 70 cm ja nuorkarjaan (6–22 kk) kuuluvaa nautaa kohden vähintään 40 cm. Jos syöntikelpoista rehua on nautoille jatkuvasti tarjolla, ruokintapöydän reunan pituuden on oltava vähintään 40 cm täysikasvuista nautaa kohden ja vähintään 30 cm nuorkarjaan kuuluvaa nautaa kohden. Myös annettaessa lisärehua laitumelle esim. paalihäkkien avulla, tulee ruokintapaikkojen riittävyys varmistaa.

Eläinten kytkeminen

Luonnonmukaisessa tuotannossa eläinten kytkeminen kiinni kytkeydellä on pääsääntöisesti kielletty. *Erityisesti on kielletty poikivan eläimen pitäminen kytkettynä.* Tilapäisesti esim. hoitotoimenpidettä tai siemennystä varten eläin on turvallisuussyistä mahdollista kytkeä, mutta se on päästettävä irti heti kun mahdollista. Kytkemiseen liittyvät tilanteet on kuvattava kotieläinten luomusuunnitelmassa. Kytketyn eläimen hyvinvoinnista tulee huolehtia ja varmistaa, ettei se kytkettynä vahingoita itseään taikka muut eläimet pääse sitä häiritsemään. Vasikan saa kytkeä vain ruokinnan tai muun hoitotoimenpiteen ajaksi. Vasikkaa voidaan pitää yhtäjaksoisesti kytkettynä enintään tunnin ajan.

Luomutuotantoehdojen mukaan *pienille, alle 50 eläimen tiloille*, voidaan hakea ELY-keskukselta poikkeuslupaa pitää nautoja kytkettyinä. Poikkeuslupa voidaan myöntää yli kuuden kuukauden ikäisten maidontuotantoon kasvatettavien hiehojen, lehmien ja siitossonnien kytkemiseen. Kesällä kytkettyjen eläinten on päästävä laitumelle päivittäin. Talviaikaan parressa pidettävien eläinten on päästävä ulos vähintään kaksi kertaa viikossa (ulkotarhaan tai -jaloittelualueelle). Kytkettyjen eläinten parren tulee olla riittävän pitkä ja leveä siten, että nauta voi seistä ja maata tasaisella alueella. On huomioitava, ettei poikivaa eläintä saa pitää kytkettynä. Tämä on helpointa toteuttaa järjestämällä poikimisia varten poikimakarsina.

Mikäli toiminta ei enää täytä luvan myöntämisen perusteita tai toimeenpanoasetuksen nojalla säädettyjä tai määrättyjä vaatimuksia, esimerkiksi tilan nautojen lukumäärä ylittää 50 eläintä, myönnetty lupa perutaan. (Eläinyksikkölaskennassa käytetään eläinyksikkökertoimia tuotantoehdoista: Luomutuotanto 2, Eläintuotannon ehdot.

12. ULKOILU

Ulkoilualueiden rakenteet ja rakennukset

Ulkojaloittelualueet voivat luomukotieläintilalla olla osittain katettuja, enintään kuitenkin 75 % pinta-alasta. Katosten seinien tulee olla avoimet. Kantavat rakenteet, eläinaidat ja lintu- ja tuuliverkot sallitaan.

Ulkojaloittelualueiden kunnosta on huolehdittava myös niinä vuodenaikoina kun olosuhteet ovat haasteelliset. Pohjan pinnan muotoilulla ja toimivalla vesien keräilyllä voidaan välttää alueiden liettymistä.

Ulkotarhan ja laitumen aitojen ja niissä käytettyjen materiaalien on oltava nautoille turvallisia. Aidat on pidettävä kunnossa.

Eläinsuojelumääräykset edellyttävät, että ulkotarhan, laitumen maapohjan sekä eläinsuojasta ulkotarhaan ja laitumelle menevien kulkureittien tulee olla nautoille *turvallisia ja sellaisia, että eläimet eivät tarpeettomasti likaannu minään vuodenaikana.* Ulkotarhan pohjalle ja kulkuväylille on valittava materiaalit, joilla eläinten on helppo liikkua. Karkea sepeli tai murske ei ole sovelias päällimmäiseksi kerrokseksi, sillä se vähentää eläinten halua liikkua paikasta toiseen sekä voi aiheuttaa vakavia sorkkavaurioita.

Ulkotarhassa tai laiduntavilla eläimillä tulee olla pääsy suojaan epäsuotuiselta säältä, kuten suoranaiselta auringonpaisteelta, tuulelta, sateelta, lumisateelta tai liialliselta kylmyydeltä. Jos pääsyä ei ole järjestetty vapaasti, omistajan on huolehdittava eläinten ottamisesta suojaan epäsuotuisilta sääolosuhteilta.

Laidunnus

Kaikilla luonnonmukaisesti hoidetuilla nautoilla on oltava mahdollisuus päästä laitumelle päivittäin laidunkaudella. Pääsy ulos on järjestettävä aina kun sääolosuhteet ja maaperän kunto sen sallivat. *Etelä-Suomessa normaali laidunkausi on kesäkuusta syyskuuhun (4 kk), Pohjois-Suomessa kuukauden lyhyempi ja keskisessä Suomessa näiden puolivälistä eli noin kolme ja puoli kuukautta.* Ulkoilusta on tehtävä muistiinpanot, joista selviää milloin kukin eläinryhmä on ollut laitumella tai tarhassa. Pikkuvasikoiden on päästävä laitumelle viimeistään juoton loputtua.

On huomioitava, ettei luomukotieläintila voi valita Eläinten hyvinvointikorvauksen laidunnuslisätoimenpiteitä.

Laidunnus kannattaa aloittaa keväällä mahdollisimman aikaisin, ettei kasvusto ennätä liian pitkäksi.

Laidunalueen on oltava kasvuston peittämää ja eläimen tulee saada sieltä ainakin osa päivittäisestä ravinnontarpeesta. Laidunkaudellakin osa karkearehusta voidaan antaa navetassa. Laidunnukseen riittää osa-aikalaidunnus esim. päivisin tai öisin, mikäli laidunpinta-ala ei mahdollista kokoaikaista laidunnusta. Automaattilypsynavetoista laiduntamisen järjestäminen vaatii huolellista suunnittelua. Navetan lähetyvillä tulee olla riittävästi hyvälaatuista laidunta, jotta eläinliikenne on sujuvaa ja robotille ei muodostu ruuhkia. Katso laiduntamisesta lisää kohdasta 9.3.4.

Poikkeukset ulkoiluvaatimuksiin

Sääolosuhteet

Eläinten ulkoiluttamisesta voidaan tilapäisesti luopua, jos on erittäin kova tuuli (talvisaikaan), kova sade, erittäin kova pakkanen tai hellepäivä (hyönteisiä liikaa, tällöin ulkoilutus viileään aikaan).

Maaperän kunto

Ulkoiluttamisesta voidaan tilapäisesti luopua myös, jos laitumen pinta rikkoutuu siten, että laidunkasvien kasvu vaarantuu. Samoin, jos esim. sade on jatkunut pitkään ja maaperä on vettynyt tai jos ulkotarhat tai jaloittelualueet ovat liian liukkaita ja loukkaantumisvaara on suuri (esim. talvella jäätymisen takia). Ulkoiluttamista tulee jatkaa heti kun olosuhteet ovat parantuneet. Ensisijaisesti on huolehdittava alueiden riittävästä ja toimivasta kuivatuksesta, ettei ongelmia pääse syntymään muuten kuin poikkeustilanteissa.

Eläinten pääsy ulos talviaikaan

Nautojen talviulkoilutuksesta voidaan luopua, jos eläimet pääsevät päivittäin laidunkaudella laitumelle ja laitumella pitoaika on pidempi kuin normaali laidunkausi, eivätkä eläimet ole talvella kytkettyinä. Pidennettyyn laidunkauteen perustuvasta talviulkoilusta luopumisesta tulee olla maininta eläinten luomusuunnitelmassa. Käytännössä pidennetty laidunkausi on vähintään 2–4 vkoa normaalia pidempi. *Hyvien käytäntöjen mukaista on, että kaikille eläimille järjestetään mahdollisuus ulkoiluun myös talvella*, vaikka sitä ei tuotantoehdoissa vaaditakaan.

Jaloittelutarhojen kunnosta on huolehdittava siten, että eläimet ja ympäristö pysyvät puhtaina.

Yli vuoden vanhat sonnit

Jos tilalla on yli vuoden vanhoja sonneja esim. siitoskäytössä, ei niiden tarvitse laiduntaa, mutta niiden tulee päästä päivittäin vähintään ulkotarhaan tai -jaloittelualueelle. Jos yli vuoden vanhat sonnit ovat laidunkaudella tarhassa, tulee niiden päästä talvellakin ulkoilemaan päivittäin. Suositeltavaa on päästää siitossonnit kesällä laitumelle.

Ulkoilun alueen vaatimukset

Ulkojaloittelualueiden vähimmäispinta-alat luomukotieläintuotannossa m²/eläin on lueteltu taulukossa 7 sivulla 50. Ulkoilun alueiden mitoittamiseen ja rakenteisiin vaikuttavat lisäksi erilaiset ympäristömääräykset ja mm. nitraattidirektiivi.

Erilaisista jaloittelutarharatkaisuista löytyy lisätietoa esim. [Luken julkaisusta](#) Jaloittelutarhat ja rakenteet, Puumala Maarit, 2004 sekä TEHO-hankkeen julkaisusta 2/2011 Ulkoilun turvallisesti – ohjeita jaloittelutarhaa suunnittelevalle: www.ymparisto.fi → TEHO_Plus → Julkaisusarja.

13. LUOMUMaidON MARKKINOINTI

Luomumaito meijeriin

Valtaosa suomalaisesta luomumaidosta jalostetaan ja markkinoidaan meijereiden kautta. *Luomumaidontuotantoon siirtymistä suunniteltaessa on ehdottomasti ensin varmistettava, että alueella on luomumaitoa vastaanottava meijeri ja sillä tarvetta lisätä luomumaidon vastaanottoa.* Tilan sijainti suhteessa luomumaidon keräilyreittiin ja tuotettava maitomäärä voivat vaikuttaa mahdollisuuksiin saada maito luomukeräilyn piiriin.

Luomumaitoa jalostavat ja pakkaavat meijerit kuuluvat luonnonmukaisen elintarviketuotannon valvontaan. Näin luomumaito on katkeamattoman luomuvalvonnan piirissä kuluttajalle asti.

Meijeriin luomumaitoa myyvän maitotilan on toimitettava meijerille vuosittain luomusertifikaatti, joka todistaa toimijan kuulumisen luomuvalvontaan.

Meijeri pitää luomumaidon keräilystä ja kuljetuksista kirjanpitoa, josta ilmenevät keräyspäivät, -tunnit, -reitit sekä vastaanottopäivät ja -ajat. Meijeri tekee myös tuodulle maitoerälle vastaanottotarkastuksen. Vastaanotettujen määrien tulee täsmätä tiloilta lähteneisiin.

Siististä maitohuoneesta lähtee laadukasta elintarviketta.

Maidon suoramyynä ja pienimuotoinen jatkojalostus

Raakamaito on maitoa, jota ei ole kuumennettu yli 40 °C lämpötilaan eikä käsitelty millään vaikutukseltaan vastaavalla tavalla. Ainoa käsittely, jonka raakamaidolle saa tehdä, on jäädytys. Raakamaito voidaan luovuttaa tuotantotilalta kuluttajalle raakamaitona tai toimittaa tilalta laitokseen.

Alkutuotantotila (eli tilamaidon ja ternimaidon pienimuotoinen myynti)

Alkutuotanto on maitotilalla tapahtuvaa toimintaa, joka ei merkittävästi muuta tuotteen luonnetta. Alkutuotannon toimintaa on esim. raakamaidon säilytys ja ternimaidon jäädyttäminen.

Tilamaidon myynti on maitotilalla osana alkutuotantoa tapahtuvaa raakamaidon myyntiä, joka tapahtuu asiakkaan omaan astiaan.

Tilamaidon vuosittainen myyntimäärä voi olla enintään 2 500 kg/vuosi/tila. Tämän lisäksi ternimaitoa saa vuosittain myydä 2 500 kg tuoreena suoraan tilalta ja 2 500 kg vuodessa jäädytettynä paikalliseen vähittäismyyntiin.

Lisätietoa raakamaidon tilamyynnistä saa mm. Maitohygienialiiton ja Ruokaviraston internetsivuilta.

Elintarvikehuoneisto (ilmoitettu elintarvikehuoneisto)

Jos tilalle perustetaan raakamaitomyymlä tai harjoitetaan pienimuotoista luomumaidon jatkojalostusta, vaaditaan toimintaa varten elintarvikehuoneisto.

Elintarvikehuoneistossa voidaan käsitellä raakamaitoa ennen vähittäismyyntiä, jos toiminta on paikallista ja pienimuotoista. Valmistukselle ja omalle vähittäismyyntille ei ole asetettu enimmäismäärää. Jalostettuja maitotuotteita voi paikallisiin vähittäiskauppoihin toimittaa myytäväksi joko 30 % luovutettavista elintarvikkeista tai enintään 1 000 kg vuodessa. Raakamaitoa ei saa toimittaa muualle vähittäismyyntiin, jollei toimijalla ole laitoshyväksyntää.

Viranomaiselle on tehtävä ilmoitus elintarvikehuoneistosta vähintään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista. Ennakkohyväksyntää ei vaadita, vaan ensimmäinen tarkastus tehdään kun toiminta on käynnistynyt. Hyvä käytäntö on olla yhteydessä viranomaisiin jo suunnitteluvaiheessa, ja varmistaa, että tuotantotilalle asetettavat vaatimukset täyttyvät. Näin vältetään ikäviltä yllätyksiltä.

Toiminnan paikallisuus määritellään maakunnan tai sitä vastaavan alueen sisällä tapahtuvaksi. Paikallisen toiminnan etäisyys määritellään ympyräksi, jonka säde on yhtä pitkä kuin etäisyys oman maakunnan kaukaisimpaan paikkaan.

Hyväksytty elintarvikehuoneisto eli laitos (pienmeijeri)

Jos raakamaitoa pakataan vähittäismyyntiin tai jatkojalostusta tehdään suuressa mitassa, on tuotantotilat hyväksyttävä elintarvikelaitokseksi.

Laitoshyväksyntä tarvitaan, jos maitojalosteita toimitetaan vähittäisliikkeisiin yli 1 000 kg vuodessa tai yli 30 % vuotuisesta toimitus- ja luovutusmäärästä. Laitokseksi hyväksytyssä pienmeijerissä voidaan pakata myös raakamaitoa vähittäismyyntiin.

Laitos on hyväksyttävä sijaintikunnan valvontaviranomaisella ennen toiminnan aloittamista tai jos toimintaa oleellisesti muutetaan.

Alihankinta

Luomutoimija voi valmistuttaa luomutuotteita alihankintana toisella yrityksellä. *Alihankinnasta on tehtävä aina kirjallinen sopimus*, millä alihankkija sitoutuu luomuvalvontaan. Jos valmistava yritys kuuluu itse luomuvalvontaan, lähettää se vuosittain asiakirjaselvityksen valvontaan kuulumisesta. Valmistuttajan eli päämiehen on ilmoitettava omalle valvontaviranomaiselle luettelo käyttämistään alihankkijoista.

Luomutoimija voi tehdä alihankintasopimuksen myös sellaisen valmistavan yrityksen kanssa, joka ei itse kuulu luomuvalvontaan. Luomutoimija päämiehenä ilmoittaa alihankintatyöstä valvontaviranomaiselle ja pyytää alihankkijalta sitoumuksen luomuvalvonnan suorittamisesta alihankkijan toimipaikassa.

Päämies on aina vastuussa siitä, että toiminta on luomusäännösten mukaista. Hän myös vastaa siitä, että kirjanpito on kunnossa sekä maksaa valvonnan kustannukset. Päämies myös päivittää luomusuunnitelman alihankinnan osalta. Tuotteiden jäljitettävyyys on pystyttävä toteamaan kirjanpidosta.

Luomuvalvontaan ilmoittautuminen jatkojalostuksen osalta

Tuotteiden kauppakunnostus ja vähäinen käsittely

Vähäistä käsittelyä on tilan omien jalostamattomien maataloustuotteiden kauppakunnostus, pakkaaminen ja luomutuotteiksi merkitseminen. Erilliseen valvontaan ei tämän toiminnan osalta tarvitse liittyä, vaan se valvotaan vuosittaisen luomutarkastuksen yhteydessä.

Vähäistä käsittelyä on raakamaidon luovuttaminen tilata ostajan omaan astiaan, mutta maitoa ei saa pakata.

Alhaisen jalostusasteen valmistus ja valvonta

Omalla tilalla tapahtuva, omien maataloustuotteiden alhaisen jalostusasteen valmistustoiminta, pakkaus ja luomutuotteiksi merkitseminen on oma tuotantosuuntansa, jolla on erillinen valvontajärjestelmä.

Alhaisen jalostusasteen valmistuksen ja käsittelyn valvontaan ilmoittaudutaan lähettämällä hakemuslomake paikalliseen ELY-keskukseen. Tarkastus tehdään vuosittaisen luomutarkastuksen yhteydessä. Ilmoittautumislomake löytyy Ruokaviraston internetsivuilta.

Hakemukseen liitetään joko omavalvontasuunnitelma tai muu toiminnan kuvaus, josta selviää vastuuhenkilö, tuotteiden käsittelymenetelmät, pakkausmerkinnät ja kirjanpidon toteutus.

Suunnitelmasta tulee löytyä kuvaus siitä, miten toimija varmistaa, että:

- kirjanpidosta voidaan jäljittää markkinoille saatettavien luomutuotteiden valmistajat sekä vastaanottajat tai ostajat (jos eri kuin vastaanottaja)
- taselaskelmia laaditaan
- koostumusta ja pakkausmerkintöjä koskevia vaatimuksia noudatetaan.

Tuotteen valmistajan tulee lisäksi kuvata omavalvontasuunnitelmassa valvonnan piiriin haettavasta toiminnasta mm:

- toiminnan luonne eli valmistaminen
- onko toiminta jatkuvaa vai kausiluontoista
- alihankinta- tai vuokrasopimustoiminta
- luettelo valmistettavista luomutuotteista
- luettelo luomutuotteiden valmistuksessa käytettävistä omista raaka-aineista
- luettelo valmistettavista tavanomaisesti tuotetuista elintarvikkeista
- valmistustoiminnan vaiheet (esim. sanallisesti tai kaaviona) – omavalvontakuvaus
- luomutuotteiden valmistukseen, pakkaamiseen ja varastointiin käytettävät tilat
- luettelo niistä tilan koneista ja laitteista, joita käytetään luomutuotteiden valmistuksessa ja varastoinnissa
- kuvaus luomutuotteita koskevista kuljetusmenettelyistä
- ne toimenpiteet, joilla toimija varmistaa, että luomusäädöksiä noudatetaan.

Luomumaitotilalla alhaisen jalostusasteen valmistusta on esimerkiksi ternimaidon jäädyttäminen tai viilin valmistaminen omasta juuresta. Kaikkien tuotteissa käytettyjen raaka-aineiden on oltava omalla tilalla tuotettuja.

Alhaisen jalostusasteen valvontaan on ilmoitettava myös, jos tilalla pakataan tai merkitään luomutuotteiksi rahtityönä teetettyjä tuotteita.

Alhaisen jalostusasteen valmistusta on esimerkiksi:

- jauhojen, ryyrien, hiutaleiden tms. valmistus omassa myllyssä
- juuresten ja kasvien kuoriminen, pilkkominen ja ryöppäminen
- marjojen, ternimaidon tms. jäädyttäminen
- lihan paloittelu ja jauhelihan valmistus
- leivän valmistus (omien jauhojen lisäksi voidaan käyttää vettä, suolaa ja tuorehiivaa)
- yrttisuolan valmistus
- luomuraaka-aineiden sekoittaminen keskenään, esim. raasteet, yrttisekoitukset, täysmehu ilman sokeria, soseet
- viilin valmistus omasta juuresta.

Alhaisen jalostusasteen valvontaan kuuluu myös:

- edellä mainittujen tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi
- rahtityönä teetettyjen tuotteiden paloittelu, sekoittaminen tms. ja pakkaaminen
- rahtityönä teetettyjen tuotteiden merkitseminen luomutuotteiksi tilalla.

Luomuelintarviketuotanto

Alhaista jalostusastetta pidemmälle menevän luomuelintarvikkeiden jalostus- tai pakkaustoiminnan osalta on liityttävä luonnonmukaisesti tuotettujen elintarvikkeiden valmistuksen valvontaan.

Tilalla tapahtuvaa elintarvikejalostusta voi olla esim. maustettujen jogurttien, jäätelön tai juustojen valmistus. Jos jatkojalostuksessa käytetään alihankkijaa, tai luomutuotteiden valmistuksessa käytetään tilan ulkopuolelta ostettuja raaka-aineita, elintarvikelisiä aineita tai valmistuksen apuaineita, kuuluu valmistus luomuelintarvikevalvonnan piiriin.

Luomuelintarvikevalvontaan kuuluu myös luomuelintarvikkeiden tuonti ja vienti, sekä tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi.

Ruokavirasto vastaa luomuelintarvikevalvonnasta ja ilmoittautuminen järjestelmään tehdään Ruokavirastoon lähetettävällä hakemuslomakkeella. Tarkastus tehdään vuosittain.

Ilmoitukseen liitetään elintarviketuotannon luomusuunnitelma. Siinä kerrotaan, mitä yrityksessä tehdään ja miten varmistetaan, että luomusäädösten noudattaminen tuotannon eri vaiheissa toteutuu. Luomusuunnitelmaan kirjataan mm. tiedot tuotteiden koostumuksesta, valmistustekniikasta, pakkausmerkinnöistä ja kuljetusjärjestelyistä. Jos samoissa tiloissa käsitellään myös tavanomaisia tuotteita, on kuvaus erillään pidosta tärkeä.

Suunnitelmaan sisältyvät:

- täydelliset kuvaukset yrityksen yksiköistä, tuotantopaikoista ja/tai toiminnasta,
- kaikki käytännön toimenpiteet, joilla yritys varmistaa, että luomusäädöksiä noudatetaan
- varotoimenpiteet, jotka yritys toteuttaa muiden kuin sallittujen tuotteiden tai aineiden aiheuttaman sekoittumisen tai vaihtumisen vähentämiseksi
- puhdistustoimenpiteet, jotka toteutetaan varastointipaikoissa ja koko tuotantoketjussa.

Luomusuunnitelmaa tulee päivittää aina kun toiminnassa tai tuotteissa tapahtuu muutoksia.

Luomuelintarvikevalvontaan tulee kuulua, jos

- valmistaa, säilöä tai jalostaa
- pakkaa tai uudelleen pakkaa
- tekee luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavat merkinnät tai muuttaa näitä merkintöjä
- valmistuttaa eli teettää alihankkijalla
- välittää, varastoi tai harjoittaa tukkukauppaa
- tuo EU:n ulkopuolelta
- vie EU:n ulkopuolelle tai saattaa tuotteita EU:n markkinoille.

Luomutuotteiden merkinnät ja tarvittavat asiakirjat

Luomuasetus määrittää, mitä pakkausmerkintöjä luomutuotteissa voidaan käyttää yleisten pakkausmerkintöjen lisäksi ja mitä asiakirjoja tuotteiden mukana tulee toimittaa.

Valvontajärjestelmään liittyessään toimija on sitoutunut noudattamaan luomutuotannon vaatimuksia ja vastaa aina siitä, että luomutuotannon säädökset täyttyvät toiminnassa. Luomutuotteita saa markkinoida luonnonmukaiseen maataloustuotantoon viittain myyntiväittämin ja merkinnöin, vaikka kuluvan vuoden tarkastus olisi vielä tekemättä tai tarkastuspäätös saamatta.

Luomutodistus eli luomusertifikaatti

Luomusertifikaatti on todistus luomuvalvontaan kuulumisesta. Luomutoimija saa sen vuosittaisen tuotantotarkastuksen jälkeen. Luomusertifikaattiin on merkitty toimijan tiedot, toiminta sekä tuotevalikoima tuoteryhmittäin tai tuotteittain.

Luomusertifikaatti on määräaikainen, joten luomutuotteita tai -raaka-aineita ostettaessa tulee myyjän sertifikaatin voimassaolo aina varmentaa esimerkiksi pyytämällä siitä kopio tai tarkistamalla sertifikaatti Internetistä Ruokaviraston luomuhakupalvelusta. Luomusertifikaattia ei voi käyttää todisteena yksittäisen tuotanto- tai tuote-erän luonnonmukaisuudesta, vaan siihen käytetään vaatimuksenmukaisuusvakuutusta.

Saateasiakirja

Valmiiden luomutuotteiden mukana on aina oltava saateasiakirja, joka voi olla esimerkiksi lähetyslista, rahtikirja tai lasku. Oleellista on, että siihen on merkitty toimijan tiedot, tuotteen nimi, viittaus luomutuotantoon sekä tarkkailulaitoksen tunnus ja mahdollinen erätunnus. Saateasiakirjassa tulee olla myös tuotteen omistajan nimi ja osoite, jos se on eri kuin toimija, tai saateasiakirja tulee olla linkitettävissä sellaiseen dokumenttiin, josta nämä tiedot ovat saatavilla kuljetuksen aikana.

Alkutuotannossa voidaan saateasiakirja korvata vaatimuksenmukaisuusvakuutuksella.

Vaatimuksenmukaisuusvakuutus

Vaatimuksenmukaisuusvakuutus on alkutuottajan itsensä antama ja allekirjoittama todistus siitä, että vakuutta koskeva tuote-erä tai eläin on luomua.

Vaatimuksenmukaisuusvakuutus ei yksinään riitä todistukseksi kuulumisesta luomuvalvontaan, vaan aina tarvitaan lisäksi myös asiakirjaselvitys.

Mallipohja vaatimuksenmukaisuusvakuutuksesta löytyy Ruokaviraston sivuilta.

Luomutuotteiden pakolliset merkinnät

Suomessa tuotettujen tai valmistettujen luomutuotteiden pakkauksissa ja saateasiakirjoissa on oltava toimijaa valvovan viranomaisen tunnusnumero. Tässä tarkoitetaan sitä toimijaa, joka on tehnyt viimeisimmän valmistus- tai pakkaustoimenpiteen tuotteelle. Tunnusnumeron alle merkitään tuotantoalue. Näiden lisäksi valmiiksi pakatuissa elintarvikkeissa on oltava myös EU:n luomumerkki (eurolehtimerkki). Tarkempia ohjeita luomutuotteiden pakkausmerkinnöistä löytyy Ruokaviraston internetsivuilta.

Pakkaamattoman tuotteen mukana on aina toimitettava asiakirjaselvitys ja saateasiakirja, joista tiedot selviävät. Ostaja ja myyjä voivat keskenään sopia myös muiden asiakirjojen toimittamisesta tuote-erän mukana tai kaupoista sovittaessa. Tällaisia asiakirjoja ovat mm. vaatimuksenmukaisuusvakuutus tai luomutarkastuksen päätöskopio.

Luomumerkit

Eurolehtimerkki on EU:n luomumerkki ja sen käyttö pakatuissa tuotteissa on pakollista kaikille EU-alueen toimijoille.

Eurolehtimerkkiä käytettäessä on samassa visuaalisessa kentässä esitettävä sen valvojan viranomaisen tunnus, joka on valvonut sitä toimijaa, joka on tehnyt viimeisimmän tuotanto- tai valmistustoimenpiteen tuotteelle. Jos käytetään Euroopan unionin luon-

nonmukaisen tuotannon tunnusta (eli lehtimerkkiä), sen kanssa samassa visuaalisessa kentässä on mainittava, missä tuotteen maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu, jossakin seuraavista muodoista tapauksen mukaan:

”EU:n maataloudesta”, jos maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu unionissa

”muusta kuin EU:n maataloudesta”, jos maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu kolmansissa maissa

”EU:n ja muusta kuin EU:n maataloudesta”. Sanat ”EU:n” ja ”muusta kuin EU:n” voidaan korvata tai niitä voidaan täydentää maan nimellä tai maan ja alueen nimellä, jos kaikki tuotteeseen sisältyvät maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu kyseisessä maassa ja tapauksen mukaan kyseisellä alueella. Tällöin vähäiset ainesosat voidaan jättää ottamatta huomioon edellyttäen, että näiden huomioon ottamatta jätettävien ainesosien kokonaismäärä maatalousperäisten raaka-aineiden kokonaismäärästä on enintään 5 %.

Luomu – valvottua tuotantoa -merkkiä eli ns. Aurinkomerkkiä voidaan käyttää Suomessa valvotuissa luonnonmukaisesti tuotetuissa maataloustuotteissa, elintarvikkeissa, rehuissa ja lisäysaineistossa. Merkin käyttö on vapaaehtoista ja sen käyttöoikeutta on haettava Ruokavirastosta.

Muita Suomessa pakatuissa tuotteissa käytettyjä luomumerkkejä ovat mm. **Luomuliiton Leppäkerttu-merkki ja biodynaamisen tuotannon Demeter-merkki**. Näiden merkkien käyttöehdoista ja käyttöoikeuden hakemisesta saa lisätietoa ao. tahoilta.

Luomutuotteiden jäljitettävyyden ja muistiinpanovelvoite

Valmiit luomuelintarvikkeet ja niiden valmistukseen käytetyt raaka-aineet on pystyttävä jäljittämään tuotannon jokaisessa vaiheessa. Myös eläimet sekä rehut ja niiden raaka-aineet on pystyttävä jäljittämään. Luomutuotannossa jäljitettävyydellä voidaan varmistaa valmiin tuotteen luomukelpoisuus.

Luomutoimijan on pidettävä muistiinpanoja siitä, mistä raaka-aineet ja tuote-erät ovat tulleet ja mihin tuotteita on toimitettu. Myös hankinta- ja luovutusajankohdat on kirjattava ylös.

Milloin elintarviketta saa markkinoida luomuväittäminä?

Jalostamattomat luomuelintarvikkeet

Jalostamattomien luomuelintarvikkeiden myyntinimityksessä saa käyttää luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavia ilmauksia ainoastaan, jos kaikki tuotteen ainesosat on tuotettu luomulainsäädännön mukaisesti. Esimerkkinä mainittakoon luomumaito.

Jalostetut luomuelintarvikkeet

Jalostettujen luomuelintarvikkeiden osalta myyntinimityksessä voidaan käyttää luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavia ilmauksia, jos vähintään 95 % tuotteen maatalousperäisten ainesosien painosta on luonnonmukaisesti tuotettuja.

Muut luomuainesosia sisältävät tavanomaiset tuotteet

Tavanomaisten, luomuainesosia sisältävien tuotteiden osalta viittauksia luonnonmukaiseen tuotantotapaan saa esittää ainoastaan ainesosaluettelossa, ei myyntinimityksessä.

Siirtymävaihetuotteet

Kasvipärisiin tuotteisiin voidaan lisätä ilmaisu ”luonnonmukaiseen maatalouteen siirty-

mässä oleva tuote”, jos siirtymävaihe on kestänyt vähintään 12 kk ennen sadonkorjuuta. Eläimistä saatavia tuotteita ei voi markkinoida siirtymäkauden tuotteina.

Omaevalvontakuvaus

Vaatimus kirjallisesta omaevalvontakuvauksesta elintarvikealan toimijoille on lakisääteinen, ja koskee kaikkia toimijoita, myös alkutuotantoa. Maa- ja metsätalousministeriön asetus 1368/2011 elintarvikkeiden alkutuotannon hygieniavaatimuksista edellyttää toimijoilta kirjallista kuvausta elintarvikkeeseen ja sen käsittelyyn liittyvien terveysvaarojen sekä elintarviketurvallisuuden kannalta kriittisten kohtien hallinnan omaevalvonnan toteuttamiseksi. Tällainen on löydettävä myös luomutilalta.

Alkutuotannon omaevalvontakuvaus sisältää mm. tilojen ja laitteiden puhtaanapito-menetelmät, rehun ja veden laadun valvonnan, haittaeläinten torjunnan, jätteiden ja sivutuotteiden käsittelyn, eläinten hankinnan ja terveystarkkailun sekä lääkkeiden ja kemikaalien säilytyksen.

Jos tilalla noudatetaan toimintaan soveltuvaa Elintarviketurvallisuusliiton arvioimaa kansallista hyvän käytännön ohjetta (Maidontuotannon hyvät toimintatavat, Suomen Meijeriyhdistys), voi ohjeella korvata omaevalvonnan kuvauksen tai osan siitä. Maidontuotannon hyvät toimintatavat ohje löytyy Elintarviketurvallisuusliiton internet-sivuilta sekä Maitohygienialiiton internetsivuilta.

Rahtityönä luomuelintarvikkeita teetettäessä valmistuttajan omaevalvonnalla tulee varmistaa, että valmistaja noudattaa luomutuotteen koostumusta ja pakkausmerkintöjä koskevia vaatimuksia.

Tuotteen valmistajan omaevalvontasuunnitelmassa on kuvattava luomuvalvonnan piiriin haettavasta toiminnasta mm: valmistettavat tuotteet ja niiden valmistuksen vaiheet, raaka-aineet, valmistus-, pakkaus- ja varastointitilat sekä toimet, joilla varmistetaan luomusäädösten noudattaminen.

14 TEURAAT JA VÄLITYSVASIKAT

Luomueläinten kuljetus

Eläinten kuljetuksesta tilojen välillä ja teurastamolle luomutuotantoehdoissa todetaan: Eläinten kuljettamisessa on noudatettava eläinsuojelusäädöksiä. Eläinten kuljetuksen keston on oltava mahdollisimman lyhyt. Eläinten lastaaminen ja purkaminen on tehtävä pakottamatta eläimiä sähköisin apuvälinein. Rauhoittavien allopäättisten lääkkeiden käyttö ennen kuljetusta tai sen aikana on kielletty. Elävien eläinten kuljetuksessa tulee eläinten sekoittuminen tavanomaisesti kasvatettuihin eläimiin estää. Tässä voidaan käyttää apuna kulkuneuvon osastoihin jakoa tai kuljetuksen järjestämistä erillisinä erinä. Kummasakin tapauksessa on muistettava tehdä merkintä kuljetusasiakirjoihin. Luomueläimistä voidaan myös koota oma luettelonsa perustuen niiden yksilötunnisteisiin.

Toimija vastaa aina itse, että kuljetukseen lähdössä oleva nauta on kuljetuskelpoinen ja välitysvasikka täyttää sille asetetut laatuvaatimukset (ks. tarkemmin Luomunaudanlihan tuotannon hyvät toimintatavat -oppaasta). Toimija huolehtii myös itse eläimen mukaan kaikki tarvittavat asiakirjat. Tilapäismerkkejä on hyvä olla siltä varalta, jos eläimiä on lähdössä teuraaksi ja huomataan korvamerkin pudonneen eikä ole enää aikaa odottaa korvausmerkkiä. Tilapäismerkit on tarkoitettu ainoastaan teuraskuljetukseen.

Myös kuljetuksiin tilan sisällä kannattaa varautua sopivalla kalustolla.

LIITE 1
Esimerkki Vaatimuksenmukaisuusvakuutuksesta

VAATIMUKSENMUKAISUUSVAKUUTUS Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksen (EY) 834/2007 ja komission asetuksen (EY) 889/2008 mukaisesti tuotettu tuote				
Tunniste (1)	1/2013			
Toimija (2)	Luomuilija Leena (tiltu:999999999)			
Toimijan luomurekisterinumero (3)	99999			
Toimijaa valvovan viranomaisen tunnusnumero (4)	FI-EKO-108			
Yhteystiedot	Leppäkerttupolku 20, 99999 luomula p. 000-5000007			
Tuote (5)	Tuotteen nimi	Tuotantovuosi (6)	Määrä	Vaihe (7)
	FI010573683-9 Jahva, teurashieho	2013	1	1
	FI010573684-2 Jasmiini, teurashieho	2013	1	1
	FI010573685-5 Jorriini, teurashieho	2013	1	1
	FI010573686-8 Juola, teurashieho	2013	1	1
Lisätietoja (8) Kuljetus tilalta teurastamoon: Kuljetusliike Luomuhurukyyti Ky, p. 007-10000001				
Vakuutuksen laatimispaikka ja -päivämäärä		Allekirjoitus (9)		
Luomula 21.10.2013		Leena Luomuilija		

Ohjeita vaatimuksenmukaisuusvakuutuksen täyttämiseksi:

- (1) Kukin vakuutus on varustettava tunnisteella tuotantopanos- ja tuotekirjanpitoon viittaamisen helpottamiseksi.
- (2) Vakuutuksen antavan toimijan tulee olla sama kuin viimeisimmässä tuotantotarkastuspäätöksessä.
- (3) Luomurekisterinumero löytyy jo päätöksestä valvontajärjestelmään hyväksymisestä tai vuosittaisesta tuotantotarkastuspäätöksestä.
- (4) Valvovan viranomaisen tunnusnumero on alkutuotannon osalta muotoa FI-EKO-ELY-keskuksen tunnusnumero ja valmistuksen osalta muotoa FI-EKO-201.
- (5) "Tuote" on kuvattava yksiselitteisesti (kasvi-/eläinlaji tai tuotteen nimi, määrä, tuotantotapa), jotta vakuutus voidaan yhdistää kyseiseen tuotteeseen.
- (6) Tuotantovuosi on vuosi, jolloin kyseinen erä on tuotettu. Jos sama vakuutus koskee useiden vuosien eriä, jokainen vuosi merkitään omalle rivilleen.
- (7) Vaihe on joko luonnonmukainen (merkitään koodilla 1) tai siirtymävaihe (merkitään koodilla 2). Eläimiä eloon tai teuraaksi myytessä vaihe on luonnonmukainen.
- (8) Lisätietoja erästä, esim. raaka-aineen jalostajan merkinnät tuotteen käsittelystä ja kuittaus allekirjoituksella. Mikä vaatimuksenmukaisuusvakuutusta käytetään asiakirjana, ja erän toimittaja/kuljettaja eri toimija kuin asiakirjan antaja, merkitään myös toimittajan/kuljettajan yhteystiedot.
- (9) Vakuutukseen sisällytettävien allekirjoitusten lukumäärä määräytyy toimittajaorganisaation oman käytännön vähimmäisvaatimusten mukaisesti.

Malli perustuu standardiin ISO/IEC Guide 22

ELY-keskusten tunnusnumerot

Uusimaa	101	Kaakkois-Suomi	106	Etelä-Pohjanmaa	111
Varsinais-Suomi	102	Etelä-Savo	107	Pohjanmaa	112
Satakunta	103	Pohjois-Savo	108	Pohjois-Pohjanmaa	113
Häme	104	Pohjois-Karjala	109	Kainuu	114
Pirkanmaa	105	Keski-Suomi	110	Lappi	115

LIITE 2

Siemenseseesimerkkejä

Kokoviljasäilörehu	Kauraa 120 kg, vehnää 50 kg, virnaa 50 kg, reuhernet- tä 70 kg, aluskasvina italian- tai westerwoldinraiheinä 10–20 kg. Kokoviljaan vaihtoehtoisesti sopii vihanta- härkäpapu ja valkolupiini
Turvemaat	Alsike- ja valkoapila, virna, ruokonata, rainata, kaura
Multamaat	alsike- ja valkoapila, virna, reuhurhe, valkolupiini, vihan- tahärkäpapu, rehumailanen, sinimailanen
Yksivuotiset säilörehunurmet ja monivuotisen perustaminen	Kauraa 80 kg tukikasvina, virnaa 50 kg, reuhurnetta 70 kg, Kokoviljaan vaihtoehtoisesti sopii vihantahärkä- papu ja valkolupiini. Yksivuotinen rehunurmi on hyvä monivuotisen perustamiseen, jossa on timotei 10–15 kg, nurminata 4 kg, englanninraiheinä 4 kg, pehmeälehtinen ruokonata 4 kg, apilat: puna 4 kg, valko 2 kg, alsike 1 kg. Jos on laidun, niin koko apilamäärä valko- ja alsikeapilaa.
Savimaiden nurmipalkokasvit	Puna-apila, keltamaite, mailaset (rehumailanen ja sinimailanen), valkolupiini
Hiekkamaiden nurmipalkokasvit	Puna-apila, valkoapila, rehumailanen, keltamaite, sinimailanen, vuohenherne
Italian- ja westerwoldin raiheinä	Raiheinä yksivuotisissa rehunurmissa multamailla sekä turvemailla.
Viljan aluskasvi	Raiheinä 5–10 kg 10–15 kg, valkoapila 2–3 kg
Seosherne-vilja murskesäilöntään	Kaura 50 kg, ohra 50 kg, vehnä 50 kg, herne 160 kg + joko aluskasvi tai nurmensiemenet.
Seosvilja (kuivataan kuivurissa)	Kaura 80 kg, ohra 80 kg, vehnä 80 kg, herne 80 kg + joko aluskasvi tai nurmensiemenet.
Pudaslajiset viljat siementä ha kohti	Kaura 280 kg, ohra 300 kg, vehnä 320 kg
Laidunten palkokasvit	Alsike, valkoapila, keltamaite, mailaset rehumailanen ja sinimailanen (laidunmuotoiset lajikkeet), virna, reuhurhe
Puitavat valkuaisviljat ha kohti	Herne 320 kg, sinilupiini 200 kg, härkäpapu 220–300 kg, kevätrypsi 8 kg, syysrypsi 4–6 kg
Säilörehunurmi (siemenmäärä 25–35 kg/ha)	
Lypsylehmän laidunseos (siemenmäärä 25–35 kg/ha)	Ruokonata Englanninraiheinä Nurminata Timotei Punanata Koiranheinä Valko-apila Alsike-apila
Lammas nurmiseos ja vasikan laidun (siemenmäärä 25–35 kg/ha)	Timotei 5 % Nurminata 15 % Niittynurmikka 10 % Englanninraiheinä 10 % Punanata 5 % Rehumailanen 10 % Valko-apila 5 % Alsikeapila 5 % Keltamaite 5 %
Pikanurmiseos laitumen uusintaan (siemenmäärä 25–40 kg/ha + ruis)	Rehurapsi 10 % Italian raiheinä 5 % Punanata 5 % Ruokonata 5 % Niittynurmikka 5 % Englanninraiheinä 15 % Nurminata 20 % Timotei 35 % Syysruista 30–40 kg

Rikkakasvien torjunta kasvustoista on ensiarvoisen tärkeää, jotta eläimille saadaan ensiluokkaista rehua. Tärkein torjuntamuoto luomutuotannossa on ennaltaehkäisy: mm. puhtaan kylvösiemenen käyttö, huolelliset ja oikein ajoitetut muokkaukset, pientareiden ja laidunten puhdistusniitot ja

tiheiden viljelykasvikasvustojen ylläpito. Jo luomuun siirtymistä aloitettaessa on mietittävä tehokas rikkakasvien torjuntasuunnitelma, jolloin vältetään pahoilta ongelmilta.

Muista, että luomutuotannossa on aina käytettävä luomulaatuista kylvösiementä silloin kun sitä on saatavilla. Tavanomaisen siemenen käyttö ilman joko Ruokaviraston yleistä tai ELY-keskuksen myöntämää toimijakohtaista lupaa, ei ole sallittu.

Luvaton tavanomaisen siemenen käyttö voi johtaa rehun luomulaatuisuuden menetykseen, jolloin sitä ei voi käyttää luomueläinten ruokintaan. Varmista aina hankintatilanteessa siemenen soveltuvuus luomuun, tallenna itsellesi tilausvahvistukset ja vaadi asiakirjoihin merkintä siemenen tuotantotavasta. Jos ostat tavanomaista siementä yleisen luvan puitteissa, tulosta hankintapäivän lupalistaus liitteeksi muistiinpanoihisi. Hae toimijakohtaista poikkeuslupaa heti, kun tiedät sitä tarvitsevasi. Toimijakohtainen lupa on voimassa vain yhden kasvukauden, joten sille on haettava uudestaan lupa, jos siementä jää seuraavalle vuodelle.

LUOMUHIEHONKASVATUSSOPIMUS

1 Sopijapuolet

Kasvatuksen ulkoistaja (nimi ja yhteystiedot):

Sopimuskasvattaja (nimi ja yhteystiedot):

Hiehonkasvatuksen toteutuspaikka ja sijainti:

2 Sopimuksen tarkoitus

Kasvatuksen ulkoistajan lehmävasikoiden kasvattaminen hiehoiksi ulkoistetaan Sopimuskasvattajalle tällä sopimuksella ja sen ehtojen mukaisesti.

Sopimuskasvattaja sitoutuu siihen, että sopimuksen kohteena olevaan hiehonkasvatukseen sovelletaan neuvoston asetuksen (EY) N:o 834/2007 mukaista valvontajärjestelmää ja sallii valvontaviranomaisen toimeksi antamat tarkastukset kohteena olevissa tiloissa ja toiminnoissa.

Sopimuskasvattaja sitoutuu osaltaan noudattamaan Kasvatuksen ulkoistajan luomusuunnitelmassa kuvattuja toimintatapoja.

Kasvatuksen ulkoistaja kuvaa toiminnan myös omassa luomusuunnitelmassaan ja ilmoittaa ulkoistetun kasvatuksen toimipaikan valvontaviranomaiselle.

3 Eläimien sopimuskasvattaminen

Sopimuskasvattaja sitoutuu ostamaan Kasvatuksen ulkoistajan lehmävasikat kolmen kuukauden iästä alkaen, kun ne on vierotettu maitojuotolta. Eläinten omistus siirtyy Kasvatuksen ulkoistajalta Sopimuskasvattajalle, kun vasikka saapuu hiehonkasvatuksen toteutuspaikkaan. Eläimet ovat Sopimuskasvattajan vastuulla niin kauan kuin ne ovat hänen omistuksessaan ja valvonnassaan. Tänä aikana Sopimuskasvattaja vastaa kaikista kasvatukseen liittyvistä toimista.

Kasvatuksen ulkoistaja sitoutuu ostamaan hiehot takaisin noin 3 kuukautta ennen arvioitua poikimista. Hiehon omistusoikeus siirtyy Sopimuskasvattajalta Kasvatuksen ulkoistajalle, kun se saapuu takaisin maitotilalle.

4 Kasvatusmäärät

Kasvatuksen ulkoistaja varaa Sopimuskasvattajalta vuonna 2015 noin 40 eläinpaikkaa ja tavoite on, että suunnitelman mukaisesti hiehopapasiteetti nostetaan 180 eläimeen vuodessa ja tämä täytetään kahden vuoden aikana. Sopimuskasvattaja sitoutuu pitämään tämän määrän varattuna Kasvatuksen ulkoistajalle. Vuosittain tarkennetaan sopimusta eläinmäärän osalta.

5 Kasvatushinta ja sen laskuttaminen

Kasvatushinta pitää sisällään rehun, hoidon, tilat, lääkinnän, palovakuutuksen ja muut vastaavat kustannukset. Lainsäädännön ja alan käytännön mukaisista kustannuksista vastaa kulloinenkin eläimen omistaja.

Vasikan hinta on 100 € + alv. Hiehon hinta määritetään periaatteella 100 € perushinta + 3 euroa (alv 0 %)/kasvatuspäivä + alv. Kerran kuussa laskutetaan ennakkomaksuna siirrettävien hiehojen ”päivän hinta”. Loppumaksu ostettavista hiehoista laskutetaan siirron yhteydessä. Ostettavat vasikat laskutetaan siirron yhteydessä.

Kasvatuspäivän hintoja tarkistetaan vuosittain joulukuussa. Kasvatuspäivän hintaa voidaan muuttaa kesken vuotta, jos tuotantokustannukset muuttuvat huomattavasti tai osapuolille tulee muita erityisen painavia syitä.

6 Tiineyttäminen ja sen kustannukset

Jalostussuunnitelman teettää Kasvatuksen ulkoistaja. Kasvatushinta pitää sisällään kolme siemennyskertaa kutakin eläintä kohden. Mikäli siemennyskertoja tarvitaan enemmän kuin kolme, vastaa Sopimuskasvattaja näistä. Mikäli tietyn eläimen tiineyttäminen halutaan tapahtuvan muulla tavalla, kuten esimerkiksi sukupuolilajitellulla siemenellä, tulee siitä sopia erikseen sopijapuolten kesken kirjallisesti. Kasvatuksen ulkoistaja suorittaa tästä syntyneet ylimääräiset kustannukset.

7 Kasvatusperiaatteet luomutilalla

Terveet, hyväkuntoiset vasikat, joille on annettu seleenilisä maitojuoton yhteydessä ja jotka syövät hyvin väki- ja karkearehua (vähintään 2 kg kuiva-ainetta päivässä) lähetetään kasvatettavaksi Sopimuskasvattajalle.

Sopimusosapuolten välillä sovitaan poikimiseen asti hiehojen kivennäis-, vitamiini- ja seleeni-ruokinnan toteutusperiaatteet siten, että eläimet voivat ja edistyvät hyvin.

Hiehojen kasvatuksessa tavoitellaan 700–800 gramman päiväkasvua. Hiehojen mitattu rinnan ympärys, paino ja ikä otetaan huomioon siten, että rinnan ympärys siemennyksessä on 160–165 cm, elopaino 350–380 kg ja ikä 14–15 kk. Tavoiteikä poikiessa 23–24 kk.

Tavoiteltava kuntoluokka ohjelma:

Ikä kk	Kuntoluokka	Ikä kk	Kuntoluokka
3	2,2	15	3,0
6	2,3	18	3,2
9	2,4	21	3,4
12	2,8	24	3,5

8 Terveystarkkailu ja tartuntojen välttäminen

Kasvatuksen ulkoistaja ja Sopimuskasvattaja seuraavat jatkuvasti hallinnassaan olevien eläinten terveyttä ja ilmoittavat viipymättä toiselle sopijapuolelle, mikäli terveydentilassa huomataan sairaus- tai tautiepäilyjä.

Hiehoja laidunnetaan pitkä laidunkausi, jolloin ei ole tarvetta talviulkoiluun, vaan eläimet ovat talven pihattomaisissa olosuhteissa. Sorkkahoidon tehdään eläimille, jotka siitä tarvitsevat, ennen niiden siirtoa. Sorkkahoidon kustannuksista vastaa Kasvatuksen ulkoistaja.

Eläimen mukana aina seuraavaan Nautaeläimen rekisteröintikorttiin tehdään merkinnät kaikista hoitotoimenpiteistä, joita eläimelle sen elinaikana tehdään. Merkinnöistä vastaa kumpikin sopijaosapuoli omalta osaltaan.

9 Tuet

Sopijapuolet käyvät läpi tukiasiat ja niiden vaikutukset tähän sopimukseen. Sopimuskasvattajaa informoidaan riittävän ajoissa kirjallisesti, mikäli tukien saaminen edellyttää tältä jotain erityisiä toimenpiteitä. Ilmoituksen lisäksi Kasvatuksen ulkoistajan tulee tarkastaa ja todeta, että tuen edellytykset täyttyvät.

10 Eläimen myyminen, poikiminen tai kuoleminen kasvatusaikana

Ulkoisista tekijöistä (onnettomuudet, pitopaikka, hoito) johtuvat eläinten kuolemat korvataan hiehon ostamaan sitoutuneelle Kasvatuksen ulkoistajalle siten, että sopimuskasvattaja järjestää tilalle toisen vastaavan eläimen, minkä jälkeen sopimus jatkuu normaalisti ostohetkeen saakka. Jos tämä ei onnistu, sovitaan rahallisesta korvauksesta hiehon arvon mukaan.

11 Sopimuksen voimassaolo ja päättäminen

Sopimus astuu voimaan allekirjoitushetkestä ja on voimassa aina kalenterivuoden kerrallaan, ellei sopimusta sanota irti vähintään kuusi kuukautta ennen kalenterivuoden loppua.

12 Riidanratkaisu

Riidat pyritään ensisijaisesti sopimaan keskinäisin neuvotteluin, mutta mikäli yhteisymmärrystä ei saavuteta, ratkaistaan asia Kasvatuksen ulkoistajan kotipaikan käräjäoikeudessa.

13 Lisäksi sovitaan seuraavaa

- Vasikat myydään nupoutettuna, eikä sopimuskasvattaja nupouta niitä.
- Kasvatuksen ulkoistaja vastaa ja järjestää vasikoiden kuljetukset.
- Sopimuskasvattaja vastaa ja järjestää hiehojen kuljetukset takaisin maitotilalle. Ennen hiehojen rahtikuljetusta selvitetään kuljetusjärjestelyt ja tehdään kuljetuksen osalta kuljetusfirman kanssa alihankintasopimus.
- Kumpikin sopijaosapuoli vastaa osaltaan luomutuotannon edellyttämästä jäljitettävyyden dokumentoinnista eli vaatimuksenmukaisuusvakuutuksien ja asiakirjaselvitysten seuraamisesta eläinryhmän mukana siirron yhteydessä.
- Kuljetukset vakuutetaan ja vakuutuksen maksamisesta sovitaan erikseen. Kasvatushinta sisältää vain eläinten palovakuutuksen.
- Sopimukseen sisällytetään laidunnuksesta ”tapahtuvat riskit vakuutus” ja sen ottaa Sopimuskasvattaja.
- Kasvatuksen ulkoistaja ilmoittaa 3 viikkoa aikaisemmin, milloin vasikat viimeistään siirretään.
- Sopimuskasvattaja ilmoittaa 3 viikkoa aikaisemmin, milloin hiehot viimeistään toimitetaan takaisin eli kun hiehoryhmällä on noin 3 kuukautta aikaa poikimiseen.
- Kun eläimiä siirretään puolin ja toisin, otetaan siirrettävästä ryhmästä salmonellayhteisnäyte, joka siirtohetkellä ei ole kahta kuukautta vanhempi. Sopijapuolet vastaavat kumpikin tiloillaan tehtävistä salmonellatutkimuksista kustannuksineen.
- Sellaista yhteistyötä toisten tilojen kanssa ei sallita, missä on ilmeinen riski mahdollisten tautien tai sairauksien leviämislle. Ja jos karjassa on oireita tarttuva sorkkatulehdus, yskä tai ripuli, siitä ilmoitetaan toiselle osapuolelle.
- Sopijapuolet kuuluvat terveydenhuollon seurantajärjestelmän piiriin (Naseva). Kun molemmat kuuluvat Nasevaan, pystyvät he tarkistamaan päivän tasaisen tilanteen Nasevan internetsivulta.
- Viivästyneelle saatavalle suoritetaan korkolain mukaista viivästyskorkoa.

Tämän sopimuksen hyväksymme ja sitoudumme sitä noudattamaan. Sopimuksen allekirjoittavat Kasvatuksen ulkoistaja ja Sopimuskasvattaja. Sopimus on laadittu kahtena (2) samanasaisena kappaleena yksi Kasvatuksen ulkoistajalle ja yksi Sopimuskasvattajalle.

_____ kuuta 20 _____

Kasvatuksen ulkoistaja(t) _____

Sopimuskasvattaja(t) _____

LÄÄKEKIRJANPITO

[illegible]

ProAgrian hankejulkaisut 1
ISSN 2342-8651 (verkkojulkaisut)

Oppaan rahoitus Maa- ja metsätalousministeriö
Valtakunnallinen asiakaspalvelunumeromme: 044 420 9000
proagria.fi

